

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 4.

Львів, за квітень

1925.

Рік XX.

Горі ім'ям серця...

Колись у будучности, як теперішність належатиме до історії, наші два перші сегорічні випуски „Ниви“ (ч. 1 і ч. 2—3) для неодного будуть здаватися загадкою. Ба навіть для неодного з нинішніх людей справа так представляється. Вступна стаття в першій випуску, а вступна стаття в другій випуску — яка різниця! А ось вступна стаття в третій випуску кожному вияснить отсю загадку.

В статті „Митрополиті-ювілятови в привіт“ (в ч. 1.) ми писали: „Маймо надію, що під проводом такого Владики нам не страшна боротьба, нам не лякатися за судьбу Церкви й народа. Митрополит-Ювілят через „Петрові літа“ свого володіння здобув собі таке ім'я й таку моральну вартість у нашій народі, що без сумніву Він є тим найсильнішим обручем, який вяже наш нарід в одно тіло і в одну душу... Він є „мужем Провидіння“ — мужем, який Божим Провидінням даний нашій Церкві й народови саме в ті найтяжчі переломові часи, які ми в останніх літах переживали й переживаємо...“

Ми писали отсі слова з огляду на 25-літню діяльність Митрополита і з огляду на його небуденний, світлий характер. Але незавидні обставини, в яких Митрополит знайшовся по своїм повороті зі світа, були наче ніч, котра чимраз більше заслонювала його перед очима нашого загалу. Стали підноситися тривожливі питання:

Де ми? Де наш провідник? Чи се той самий, чи хтось инший? Що перед нами: рівна дорога чи пропасть?.. От як у темній ночі, коли подорожні не бачать, тільки нащупуючи тло, посуваються вперед з острахом. І задовго нам було того блукання на потемки. Відозвались у нашій душі дві противні сили: смертельно поважна застанова і ляк... І ми стали кричати, говорити прикрі слова, кличучи провідників, щоби відозвались, щоби ми знали: де ми є, щоби ми не стратили віри в наших провідників...

В такому положенню природа каже користуватися свободою більшою, як „licentia poetica“. Ведені приміром ерихонського сліпця, ми вірили, що наш Провідник, якщо він

ЛЕ АН УРСР

Ж. 12

є дійсно євангельського духа (а ми мали найбільше право вважати Його за такого), обізветься, коли станемо кричати... Нехай виясниться: де ми є? Нехай виясниться: який Він є? Ось се була наша (прикра) стаття в другім випуску „Ниви“ під заг. „Целібатна реформа і її наслідки“. Писали ми її з огляду на жахливі обставини. І ми не завелися. Хоч були многі (добре виховані, але без природного розмаху), котрі нас утихомирювали: „не кричіть! сеж образа!“ (як і апостоли ерихонського сліпця), але Він почув, зрозумів, і завізвав нас до себе. Не образився, бо не є звичайним чоловіком, бо „свише“ глядить на те, що „людське“. Не жалував свої жертви, бо не „свого“ шукає, але „щоби послужити всім“... І ніч уступила. Справдилась наша надія: „Ми в се свято віримо, ми свого певні, що такий світлий муж, як Митрополит Ювелят, не піде в тій реформі о крок далше, як тільки доти, доки не переконається: що замірева реформа в наших обставинах і в наших часах для нашої Церкви й народу більше загрожуюча, як обіцяюча“. Ми не тільки перепрошуємо Митрополита за всяке прикре слово, але охотно приймемо на себе всяку експіаційну кару. Не думали ми вікого ображувати, тільки „кричали“, бо не бачили иншого рятунку. Не особисті справи, але добро Церкви й народу становило для нас директиву.

* * *

Боротьба за і проти целібатної реформи, яка через цілий рік займала наші душі й наше життя, в останньому часі розрослася була в грізну бурю. Ломання і роздор стали явними й небезпечними в наслідки. В найбільш критичну пору Митрополит Андрей, як світлий керманіч, повернув корабель, щоби охоронити Його перед розбиттям.

Митрополит рішився піти на зустріч духовенству і народови. Прирік, що згідно з обставинами законкомітує апеля, який духовенство ухвалило вислати до Ап. Престола в справі остаточної ліквідації целібатової реформи. На днях висвячує кільканайцятьох (14) жонатих кандидатів дух. стану.

Статтю „Митрополити Ювелятови в привіт“ (в ч. 1) ми закінчили словами: „І не будуть ликувати вороги Церкви, що, мовляв, „Митрополита вже всі опустили“, що „Він стоїть одинцем“, але здійсниться те, що звязь між духовенством і Митрополитом буде ще сильніша як передше, бо буде випробувана в огні. А в тій тісній живій звязі видержимо все, що нам не прийшлося би переживати. Бо „любов як смерть сильна“ — вона мусить побіджати“.

Думаємо, що се нині вже не порожні слова, але зарок новітньої дійсности.

Горі іміїм серця!

Редакція.

Д-р. В. МАСЦЮХ.

Загинення на війні як перешкода одружіння в душпастирській практиці.

Загинення на війні як перешкода одружіння спричинює душпастиреви¹⁾ в практиці немало труднощів. Це буває тоді, коли полишений дома подруг, не могучи діждатись ніякої вісти про свого подруга, що вирушив на війну і ще доси з неї не вернув, знайде до свого душпастиря і заявить, що хоче вдруге одружитись, бо годі далше чекати і так самотно бідувати. Коли це душпастир почує, напевно подумає собі, а часом і в голос скаже: „чистий клопіт“. Та бо це дійсно клопіт, а то тому, що тут душпастир мусить за сторону думати, а часом і ділати, їй догодити, свою совість спасати і себе охоронити перед есентуальними прикростями, а може і карами, якби полишеного подруга вдруге звінчав, а після вінчання той другий подруг, уважаний за помершого, з'явився.

Щоби в таких случаях лекше орієнтуватись в ситуації, вказаним є цілу таку справу поділити собі на *quaestio facti* і *quaestio iuris*, добре одяу і другу квестію розібрати, відтак з собою порівняти, а природний ланцюх логіки покаже, що треба ділати.

Що до *quaestio facti*, то душпастир мусить терпеливо вислухати все, що сторони розказують, а відтак випитати їх про все, що відноситься до загиненого, щоб довідатися про все, що відноситься до загиненого, щоб довідатися, чи він умер: на пр. коли послідний раз відійшов з дому, на який фронт, яка є послідня вістка від нього, чи мали які письма з почти — переглянути їх — і т. д. Звичайно з тих розпитувань виїде щось такого, що якраз придається до вирішення справи. Добре є розпитувати також поміж людьми про загиненого, бо практика свідком, що це звичайно приносить добрий успіх. Коли душпастир усталить собі *quaestio facti* і сплише її, тоді треба перейти до *quaestio iuris*, щоб сторону поучити, що має ділати та самому їй в тім помагати.

Що до *quaestio iuris*, то треба, щоб душпастир відшукав собі і добре переглянув всі обовязуючі приписи канонічного права і всі обовязуючі приписи горожанського закона для того рода случаїв, або іншими словами: треба розглянутися, що для таких случаїв приписує тепер обовязуючий у нас наш канон. — Не можна тут злегковажити собі приписів канонічного права (канон); атже тут розходиться о єдність і нерозлучність подружжя в практиці!

¹⁾ Під душпастврем розуміється тут парох, завідатель, управляючий, сотрудиик, що є управленні вести справи супружі.

Совість і гроза церковних кар приказують осторожність. З другої сторони треба, яко мога, все посувати справу вперед, щоб і так вже нещаслива сторона не знеохотилася та не махнула рукою на всякі приписи і не зачала жити в наложництві. Також не можна ігнорувати горожанського закона (номос), бо це може немилосердно пімститися на душпастирі. Такою немилою несподіванкою для душпастиря в тім случаю може бути: 1) заключення цивільного подружжя нужди ради (Not - Zivilehe) на основі закона з 25. мая 1868. р., коли сторона недопущена душпастирем до вінчання все зробить, що приписує горожанський закон; 2) коли душпастир помине *forum civile*, а лише на основі рішення *in foro ecclesiastico* звінчає, а опісля безслідно пропавший подруг явиться, то пошкодовані можуть на основі §§ 1295 (новеля з 19. марта 1916 В. з. д. ч. 69, § 154), 1299 з. ц. виступити проти душпастиря з позовом о зворот відшкодовання. 3) Адміністраційна влада на основі § 78 з. ц. може покарати душпастиря „тяжкою карою“ за допущення до вінчання без предложения приписаних документів. Ні причім тут обдурюватись, що справа ся так далеко не зайде хочби тому, що ніхто не буде про неї знати, бо практика якраз інакше учить.

Звичайно так буває, що коли душпастир з ревністю зачне студіювати *questio iuris* для наглядного случаю з наукових діл та практичних інструкцій, в поспіху так замоставься, що може не дійти до пожаданої мети. Тут треба би зі всіх обовязуючих у нас приписів помоканона виснувати собі коротке загальне правило для случаїв безслідного загинення на війні, від котрого в практиці не можна би було відступити. Таке правило дасться тут виснувати і сформулювати ось так: *душпастир допустить до вінчання полишену дома особу, коли її подруг безслідно загинув на війні, лише на основі доказу, що вона є овдовою т. є. що її вузол подружжя є розв'язаний через смерть безслідно загиненого подруга—доказом розв'язання вузла є лише публичний документ важкий in foro ecclesiastico і in foro civili — цей документ маєтись після вінчання записати при вписі цього вінчання до метрикальної книги вінчання і зложити до архіву парохіальних актів.* Правна стійкість і практична доцільність цього правила є наглядною. Воно відповідає обовязуючим у нас приписам та достаточно боронить і вузла подружжя і душпастиря і вказує напрям ведення справи. Як ілюстрація хай послужить ось такий примір: В р. 1915 вирушив на війну Стефан Бугера, разом з своїми трема товаришами з села Татар... одного повіта середньої Галичини, полишаючи дома свою жінку Параньку з трема діточками. В р. 1920. вернули три товариші без Стефана до Татар... і принесли Парані вість, що її чоловік Стефан Бугера поляг в бою ще в 1916. р. Паранька, якій добре надійшло вже соломяне вдівство, зголосилась чим

скорше до місцевого молоденького душпастиря, який завідував парохією тимчасово, бо лише війна пригнала його з Буковини сюди, розповіла все, що їй говорили всі три товариші її чоловіка, що повернули з війни, та заявила, що хоче віддатися за Ілька Бей. Ревний завідатель чим швидше завізав до себе тих трьох товаришів Стефана Бугери, переслухав їх кожного окремо, що знають про смерть Стефана Бугери, а коли бачив, що все складається, заприсяг їх на св. Євангеліє, кожного з них окремо переслухав протоколярно, відтак кожному їх зізнання відчитав і велів підписати протокол. З рівним зізнанням трьох свідків усталив завідатель, що всі чотири після наруковання служили в одній сотні і в р. 1916. в офензиві Брусілова три товариші разом з Стефаном Бугерою йшли в наступі проти російського відділу; тоді Стефан Бугера упав на полі битви і це всі три товариші бачили, однак не могли йому дати помочі, а відтак всі три товариші бачили, що надїхали незадовго опісля російські санітети і взяли Стефана Бугеру на фіру разом з іншими убитими, а далше вже нічого не бачили, бо їх пігнали російські жовніри в полон в широку Сарматію. На основі цього завідатель прийняв за доказане що Стефан Бугера помер в р. 1916. і звінчав Параньку з Ільком Бейом, а актівінчання вписав до метрикальної книги вінчання. Все булоб дуже добре, але на глум чому всьому незадовго після вінчання прийшов Стефан Бугера в село і зголосився до своєї Параньки, прибитий на душі, бо в селі довідався, що вона вже віддалася за Ілька Бей. Вмить рознеслася вість на селі про Стефана Бугеру, позбігались до нього сусіди, приятелі і воєнні товариші. Коли собі почали розповідати пережиті історії, також і Стефанови розвязався язик, і він також оповідав своє минуле. На запитання воєнного товариша, яким чудом він ще живе по битві коло Тернополя, Стефан відповів, що памятає, що в наступі коло Тернополя російський жовнір ударив його сильно в голову крісом за це, що не підніс рук в гору, так що стратив притомність і отямився аж тоді, коли лежав межі убитими в глибокій рові, з якого поміг йому видістатись якийсь російський жовнір. Відай Стефан мав симпатію в селі, бо люди рішили, що Ілько маєтсья забрати, а Стефана лишили при Параньці. Це рішення потвердив душпастир і настояв цілим своїм авторитетом за його виповнення. За це Ілько Бей і його сторонники стали непримиримими ворогами завідателя. Хто вість, до чого би це довело, бо Ілько Бей почав буриги в селі і виступив проти душпастиря з позовом о зворот відшкодовання і староство зажадало предложення метрикальної книги вінчання, як би не це, що одного дня завідатель потайки виїхав на Буковину, звідки походив. — На справедливий осуд, в тім случаю треба заявитись, що завідатель розвязав його згідно з ка-

ночічним правом (Інструкція S. Officii з 13 мая 1868 з 20 червня 1883). Що небіщик з'явився, за це не можна завідателя обвинувачувати, бо він не був зобов'язаний передвидіти непевне майбутнє, а лиш совісно виконати всі принципи, які відносяться до случаю і він в самій річці виконив все, що для таких случаїв приписує канонічне право. Ціла вина завідателя в тім, що він тут поминув трактування справи ще зі становища горожанського закона, що якраз брав його в оборону на случаї, як небіщик верне. Якщо бувби завідатель розв'язував случаї на основі повнешого правила, то не потребував би був потайки виїжджати.

Публичним документом, що в случаю безслідного загибання на війні доказує смерть загибеного і розв'язання вузла його подружжя, може бути: 1) свідоцтво смерти загибеного, 2) судове оречення усталених доказів смерти загибеного, 3) судове узнання безслідно загибеного за помершого і судове оголошення, що через цю правну смерть його подружжя зітало розв'язане. Обговорім кожний з тих документів поодинокі.

1. *Свідоцтво смерти загибеного.* Тут належить посвідчення, коли і де дана особа умерла, виставлене на основі парохіальних метрик, списів смерти (Sterberegister), списів похоронених (Begräbnisregister) якоюсь владою, приміром: парохіальним урядом, в полевім вікаріаті, полевім духовником, зарядом шпиталю, урядом метрикальним, зарядом цвинтаря або взагалі якоюсь владою, котра веде списи померших або похоронених. Це посвідчення має бути виставлене урядово, це є заосмотрене підписом виставляючого і печаткою уряду, має в нім бути і місцевість і дата виставлення, щоб можна дійти, хто його виставив. Видобути свідоцтво смерти належить до сторіц, але душпастир мусить їм тут помогати. По метрики смерти жовнірів бувшої австро-угор. армії треба удаватися до Червоного Хреста (секція вивідна) у Варшаві, вулиця Нови Свят 72 (Перем. епарх. Відомости з р. 1921, стр. 74).

Розпізнавання і порішення, чи предложене свідоцтво смерти є автентичне, належить до душпастиря. Не можна прийняти за вистарчаюче свідоцтво смерти: звідомлення Червоного Хреста, листу страт, найдену в полі легітимацію, (Legitimationsblatt), виданого військовим відділом Todesfall-eingabe в случаю невідобрання легітимації, „жалібну книгу“ видану союзом укр. інвалідів і прч. Коли душпастир має обоснований сумнів що до автентичності свідоцтва смерти, випадалоб листовно запитати о пояснення цю владу, що його виставила, зглядно попросити о легалізацію зверхну владу того уряду, що виставив свідоцтво смерти, або вкінці предложити свої обосновані сумніви з залученим свідоцтвом смерти своєму Ординаріатови до вирішення. Не малої ваги є тут поштова коверта, в якій прислано поштою

свідоцтво смерті. Коли душпастир, згідно на його просьбу Ординаріят, вирішить, що свідоцтво смерті є автентичне, належить уважати доказ смерті зі всіма її правовими наслідками за переведений *in utroque foro*.

2. *Судове ствердження усталених доказів смерті загиненого.* Зі становища горожанського права про цю справу подав принцепі закон з 16. лютого 1883, В. з. д. ч. 20, § 1-й, доповнений законом з 31. марта 1918 В. з. д. Ч. 129, §§ 5, 6. Його зміст є: „Коли доказ смерті відсутнього не дасться усталити публичним документом, можна перевести доказ смерті перед судом і дістати судові оренчення, що цей доказ мається уважати за усталений“. Фактів, які вистарчалиби за доказ смерті, не наводить закон, проте вони з природи річі мусять бути такі наглядні, щоби переконати суддю. Компетентним є цей окружний суд, в котрого окрузі відсутній послідний час мешкав. Коли є обава, що обставини в наслідок проволоки зміняться, що пізніше не дасться усталити доказу смерті, то можна жадати в повітовім суді того округу, де ті докази негайно треба ствердити, щоб пов. суд перевів потрібні доходження, які пізніше передадуться окружному судови до вирішення. До ведення цих справ має визначити начальник суду одного суддю, який в цім позаспільнім поступованню з уряду (*Verfahren ausser Streitsachen von Amtswegen*) не звязаний ніякими приписами відносно слідства, доказових середників і оцінки доказів. Обосновану просьбу вносять до суду інтересовані сторони. Коли суд узнає, що справа надається до дальшого трактування, може, як не уважав за вказане, поставити куратора відсутнього, який має підприняти пошукування за відсутнім, і видасть едикт, в яким має бути описаний випадок і висказане завізвання суду, щоб кождий, хто знає, що відсутній живе, доніс про це судови, згідно кураторови, якщо його поставлено, бо в противнім случаю по впливі того а того дня суд буде уважати доказ смерті відсутнього за усталений. Речинець едикту залежить від осуду судді, однак не може бути коротший як три місячний. Едикт мається прибити на таблиці оголошень в суді і раз помістити в урядовім часописі для того рода оголошень. Суд може зарядити оголошення едикту і більше разів в часописах і в практикований спосіб на означених місцях. Приняття доказів може наступити перед впливом речинця едикту. Коли доказ смерті зістане uznаний за переведений, то в оренченню мається подати той день за день смерті, в котрім відсутній помер, якщо при розправі це доказано; згідно якщо лиш доказано, що означеного дня відсутній не пережив, то цей день, якого відсутній не пережив належить уважати за день смерті.

Чинности, повисшими законами приділені окружному судови, на основі канонічного права, коли йде о подружжя,

належать до компетенції душпастиря. Так отже в сім случаю дістає душпастир видатну поміч. Повисший закон з 1883. р., виданий з нагоди пожежі театру у Відні, в яким багато людей загинуло, (Theatergesetz), а доповнення цього закона в р. 1918 з воєнних причин (Kriegsgesetz) з метою нести поміч урядам і сторонам в уладженню правних актів певно померших осіб, коли їх смерть не дасться установити метрикою смерті. Судове оречення установлених доказів смерті, в *in foro civili* доказом також розв'язання вузла подружжя, якщо відсутний був ним зв'язаний. В цей спосіб переведений доказ смерті заступає *in foro civili* вповні метрику смерті. Проте, коли душпастир дістане судове оречення установлених доказів смерті загиненого для свого урядового вжитку, має для спокою своєї совісті сумарично розслідувати докази смерті, згідно справедливих доказів, на котрих опер суд своє оречення, чи вони стійні, — в тій цілі може або лично переглянути акти в суді, або зажадати від сторін відпису доказів з актів справи, і коли все промовляє за судовим ореченням, прийняти його за переведений доказ смерті також *in foro ecclesiastico*. Наколиб душпастир мав дуже поважні сумніви згідно судового оречення і ніяк не зміг їх сам розв'язати, має цілу справу точно описати і зі всіми доказами і судовим ореченням предложити Ординаріатові до вирішення.

3. Судове узнання безслідно загиненого за помершого і судове оголошення, що через цю правну смерть його подружжя зістало розв'язане. Вирішення цієї справи належить до церковних трибуналів і до світських. З практичних зглядів канонічні приписи (австр. інструкція § 246; додаток до собора льв. з р. 1891 ст. 597, § 109) приказують відсилати сторони з такими справами перше до світських судів, бо „світська влада має більше середників вивідатися о факті“.

Зі становища горожанського закона матеріяльні приписи в тім згляді подає § 24 ц.з. і закон з 31. марта 1918 В.з.д.ч. 128 (Kriegsgesetz). В теперішній редакції § 24 ц.з. звучить: „Належить догадуватися смерті відсутного: 1. коли від його уродження уплинуло сімдесять, літ а від часу послідної вісти про його життя пять літ, або від його уродження уплинуло трийцять літ, а від послідної вісти десять літ — числячи час пять і десять літ від кінця посліднього року, в яким на основі істнуючих відомостей ще жив; 2 коли у війні зістав тяжко ранений або як учасник війни загинув, а від кінця року закінченої війни уплинуло три роки, і до того часу не надійшла ніяка вість про його життя; 3) коли находився на кораблі, який затопився або в иншій небезпеці близькій смерті і від кінця року, в яким це сталося, через три роки немає про нього

ніякої вісти. Здогад є, що корабель затопився, коли не приплив до місця свого призначення або, в недостатку точно означеної мети подорожі, коли не вернув, а від часу послідної вісти уплинуло три роки. Як день затоплення уходить послідний день того часу. В тих всіх випадках можна видати „узнання смерти“ (новеля в 12. X. 1914, В. з. д. ч. 276). Вовний закон з 31. марта 1918. В. з. д. ч. 128 звучить: „§ 1. (1). Належні до збройної сили австр. угорської монархії або держави союзної або заприятельної з нею, котрі як учасники в теперішній війні безслідно загинули, можуть не лиш в предвидженню § 24 з. ц. бути узнаними за померших, але також тоді, коли від послідної вісти про їх життя уплинуло два літа, з того найменше рік від дня, який маєєсь визначити зарядженням. (2) Цей уходить за безслідно загиненого, хоча не належав до збройної сили, але задержався при ній в поли або за нею йшов або понав під власть ворога або в кінци задержався на такім місци воєнного терену, на яким тоді виконувалися особливі воєнні операції (бої, висадження, обстрілювання, кидання бомб, затоплення корабля, експлозія і пр.). (3) Узнання за помершу такої особи, що її майно забрано як поруку для забезпечення претенсій держави до відшкодування за воєнну зраду, може бути вирішене лиш на основі предвидженій в § 24 з. ц. § 2. Подання о узнання за помершого на основі § 1 уступу 1 і 2 можна внести вже по упливі року від дня послідної вісти про життя загиненого. (2) Едикту не можна видати перед днем визначення через зарядження (§ 1. уступ 1). Коли при видаванню едикту уплинули речинці означені в § 1, уступ 1, то речинець едикту має виносити шість місяців, в противнім випадку рік, однак вони не сміють уплинути перед часом означеним в § 1-ім, уступ 1“.

Правила поступовання подає пізнаний висше під 2 закон з р. 1883 (Theatergesetz) доповнений законом з р. 1918 В. з. д. ч. 129 в § 1—9. Їх зміст є: Якщо заходить бодай одна з умовия приписаних повисшими матеріальними законами, інтересовані можуть внести обосноване подання о узнання за помершого до окружного суду, в якого окрузі загинений мешкав послідний час. Коли суд узнав подання за надаючесь до трактовання, видаєть едикт. Впрочім що до способу поступовання судді, едикту, куратора, оголошення едикту подано висше під 2. Речинець едикту має відповідати вимогам повисшого матеріального закона. По упливі часу, означеного едиктом, інтересовані вносять нове подання в тій самій справі, на основі якого, якщо не виринув ніякий сумнів, суд видаєть своє рішення, яким узнаєть загиненого за помершого. В тім узнанню належить подати день догадочної смерти загиненого. Якщо вдалося при розправі означити, який день треба прийняти

за день смерті, згідно, що його загиблений не пережив то цей день належить пожити як день догадочної смерті а крім цього також день предвижений на основі § 24 ц. з. згідно § 1. закона з 1918. В. з. д. ч. 128.

Якщо особа узнана за помершу задля безслідного загиблення була звязана вузлом подружжя, то на основі цього узнання позісталого подруга не можна допустити до вичання. В такім випадку §§ 112, 114 ц. з. і § 9 закона з 1883. вимагають, щоби подружжя агибненого було оголошене за розв'язане через правну смерть.

Розв'язання вузла подружжя через правну смерть є можливе тоді, коли відсутности товаришать такі обставини, „що не лишають приводу до сумніву, що відсутний помер“ (§ 112 з. ц.). Подання о розв'язання вузла вносить позісталий подруг до окружного суду або рівночасно з поданням о узнання безслідно загибненого за помершого або пізніше вже після виданого судом узнання загибненого за помершого. До подання треба залучити метрику вичання загибненого, остемпльовану стемплом на 40 сот. В першім випадку суд веде обі справи рівночасно разом, а в другім лише в напрямі розв'язання вузла подружжя. Для оборони вузла має бути поставлений оборонець вузла, який є обов'язаний брати участь у всіх розправах цієї справи, а після вирішення за розв'язанням внести відклик до другої інстанції. Коли друга інстанція затвердить оречення першої інстанції, то оречення є вже правосильне. Якщо оречення проти вузла западе доперва в другій інстанції, то оборонець вузла має внести відклик до третьої інстанції, яка видає правосильний присуд. Таке правосильне вирішення цієї справи має значіння лише *in foro civili*.

Коли сторони пропозають душпастирєви правосильне судове узнання безслідно загибненого за помершого і його подружжя за розв'язане, то душпастир має зібрати цілий доказовий матеріал в цій справі, який лиш дасться зібрати, висказати свою гадку о вартости доказів, долучити метрику вичання загибненого, судове узнання і цілу справу ясно і точно описати і пропозити єпархіяльному духов. судови до вирішення *in foro ecclesiastico* (Австр. інструкція § 247 і те саме Додаток до льв. собору з 1891 стр. 598, § 110). бож на основі канонічного права до душпастиря належить тут лиш перше протоколярне переслухання та зібрання доказового матеріалу, а вирішення до церковного трибуналу.¹⁾ Всякі недостачі лиш проволікають

¹⁾ Інструкція Митроп. Ординаріату поміщена у Льв. арх. Відомостях з р. 1923, стр. 3, приказує кожний випадок такої справи пропозити церковному судови до вирішення. — Інструкція Перем. Ординаріату поміщені у Перем. єпарх. відомостях з р. 1919 стр. 29, з р. 1921 стр. 5 кажуть пропозити таку справу до Ординаріату тоді, „коли душпастир не має певности, що суд, цив. опер своє рішення на певних доказах“.

справу, бо змушують до додаткових доходжень для вияснення сумнівів. Церковний суд має розглянути пропонувану справу колегіально в приязі оборонця вузла на основі інструкції S. Officii з 13 марта 1868. Щоб церковний суд міг видати оречення за смертю загиненого, а тим самим проти вузла, вистарчить для нього, якщо не має інших доказів — приписана за дана інструкція під 6. — найбільша правдоподібність або моральна певність, якої набирає „ex conjecturis (ускладнень), praesumptionibus (загадів), indicis (вказівок) et adiunctis (долучень), котрі хоч поодинокі самі не становлять доказу, але всі разом взяті в логічній звязи з доказаними обставинами загиненого можуть вистарчити за доказ. В практиці безпечно можна прийняти як доказ моральної певності сам факт, що загинений доси не вернув з сербського, італійського, французького фронту в цій війні, а немає про нього ніякої вісти. При загинених на російському фронті треба слідити точніше за обставинами. З другої сторони пасується на гадку замітка, що світова війна лишила в своїх нещасних наслідках також це, що ніяк не можна перевести доказу смерті безслідно загиненого з такою певністю, щоби протилежне було виключене, як це видно на висте описаним примірі Стефана Бутери. Судове оречення дістає силу після затвердження єпископом. Якщо церковний суд не дозволить на поновне вінчання, можна другий раз справу внести, якщо знайдуться нові докази, яких раніше не брано під увагу, або від першого рішення мине довгий протяг часу, а о загиненім немає вістки, хоч позісталий подруг на всі боки розпитував про нього. Від дефінітивного рішення епарх. суду вільно пошишеному подругови відкликатись до митрополичого або Ап. престола.

При тім поступованню треба сторони повчити, що їм вільно зноситися з церковним судом лиш посредством свого душпастиря і щоб переслали, найліпше самі на почту надали, якусь квоту до Консистерії титулом звороту коштів на видатки церк. суду получені з доходженнями.

Коли душпастир вдруге звінчав позісталу сторону на основі доказаної смерті безслідно загиненого, а після вінчання безслідно загинений явиться, то *ipso facto*, без ніякого процесу, мнимі подруги з другого вінчання розходяться, а привертається перше подружжя. Діти з цього мнимого подружжя мають уважати за потомство правого ложа. Про це треба повчити женихів такого воєнного подружжя вже при передбрачнім протоколі при свідках, то менше буде клопоту, як узнаний за помершого після вінчання з'явиться. Наколиб після другого вінчання поширилася неперевірена поголоска, що загинений живе, або видвигнеться инший сумнів проти важности другого подружжя, пр. вияснилось, що головний доказ, на яким опер церк.

суд своє рішення за узнанням смерті і оголошенням розв'язання вузла, був ложний, то на основі канонічного правила: „Здогад є за важкістю подружжя, перешкода мусить бути наглядно доказана“, не належить непокоїти подругів.

Конкордат Польщі з Ап. Престолом.

В ім'я Пресвятої і Нероздільної Тройці.

Його святість Папа Пій XI і президент польської республіки Ст. Войцеховскі. Бажаючи означити становище католицької церкви в Польщі та устійнити основи для гідного і постійного кермування церковними справами на землях Річипосполитої постановили заключити конкордат. До переведення переговорів і заключення конкордату Його Святість Папа Пій XI і Президент Річипосполитої Станіслав Войцеховскі заіменували своїми повновласниками: [Св. Отець—Його Еміненцію кардинала, Петра Гасварі, державного секретаря. Президент Річипосполитої Його Ексцеленцію Володислава Скупинського, амбасадора польської республіки при св. Престолі, Професора Станіслава Грабського, посла польського Сейму, бувшого міністра релігійних конфесій і публичної просвіти. Повновласники обох сторін, представивши свої повновласти, винесли отсі постанови, котрих високі пертрактуючі сторони зобов'язуються відтепер придержувати:

Арт. 1. Католицька церква без різниці обрядів буде користуватися повною свободою в польській республіці. Держава запевнює церкві свободне виконання її властей її юрисдикції, а також свободну адміністрацію й управу її справами та майном, згідно з божими правами і канонічним правом.

Арт. II. Єпископи, духовенство і вірні будуть свободні і безпосередно зноситися зі св. Престолом. У виконанні своїх функцій єпископи свободні і безпосередно будуть зноситися з духовенством і своїми вірними та оголошувати припоручення (zlecenia), накази і пастирські листи.

Арт. III. Для підтримання приязних взаємин між св. Престолом і польською республікою в Польщі резидуватиме апостольський нунцій, а при св. Столиці амбасадор республіки. Управління апост. нунція поширюється на територію вільного міста Данціга.

Арт. IV. Цивільні влади даватимуть свою поміч при виконанні церковних постанов і декретів: а) на випадок деституції духовника, позбавлення його церковної бенефіції—тіля оголошення канонічного декрету про згадану дести-

туцію або позбавлення, а також на випадок заборони носити духовний одяг, б) на випадок побору такс або prestaцій, призначених на церковні цілі, а передбачених державним правом; в) у всіх інших випадках, передбачених обов'язуючим правом.

Арт. V. Духовники при виконуванні своїх урядів будуть користуватися особлившою правовою опікою. Нарівні з державними урядниками вони будуть користати з права звільнення від судового зайняття частин свого вивінування. Духовники, що зложили обіти, семинарійні учні і новики, що вступили до семинарій і новіціятів перед виповідженням війни, будуть увільнені від військової служби з винятком загального покликання. В тому останньому випадку системізовані священники виконуватимуть у війську свій священничий уряд, однак так, щоби на тому не потерпіло добро парохії, а інші члени духовенства будуть покликані до савітарної служби. Духовні будуть увільнені від горожанських чинностей, незгідних зі священничим покликанням; як присяжних суддів, членів трибуналів і т. и.

Арт. VI. Непорушність церков, каплиць і цвинтарів є забезпечена, однак так, щоби з того приводу не потерпіла публична безпека.

Арт. VII Війська республіки будуть користати з всіляких виріжнень, яких св. Столиця уділює військам, згідно з постановами канонічного права. Особливо капеляни матимуть права парохів у відношенні до військових і їх родин, та виконуватимуть чинности свого церковного уряду під юрисдикцією полевого єпископа, якому прислугуватиме право їх вибору. Св. Столиця годиться, щоби те духовенство в справах, що торкаються його військової служби, було підчинене військовим властям.

Арт. VII. В неділі і в день свята 3-го мая священники, що відправляють богослуження, будуть відмовлювати літургійні молитви на інтенцію польської республіки і її президента.

Арт. IX. Ніяка частина польської республіки не буде залежна від єпископа, якого осідок находився би поза межами польської держави. Католицька єрархія в польській республіці буде зорганізована ось так:

А Латинський обряд: 1) Церковна провінція гнізненсько - познанська: Архієпископство гнізненсько - познанське, дієцезія хелмінська, дієцезія вроцлавська; 2) Церковна провінція варшавська: Архієпископство варшавське, дієцезія площька, дієцезія сандомирська, дієцезія люблінська, дієцезія підляшська, дієцезія лодзька; 3) Церковна провінція виленьська: Архієпископство виленьське, дієцезія ломжинська, дієцезія піньська; 4) Церковна провінція львівська: Архієпископство львівське, дієцезія перемиська, дієцезія луцька; 5) Церковна провінція краківська:

Архієпископство краківське: дієцезія тарнівська, дієцезія келецька, дієцезія ченстоховська, дієцезія плеська.

В. Греко-український обряд (Obiad-k grecko-ruski): Церковна провінція львівська: Архієпископство львівське, дієцезія перемиська, дієцезія станиславівська.

В. Вірменський обряд. Архієпископство львівське.

Св. Столиця не переведе ніякої зміни в повисній єрархії або в розмежуванні провінцій і дієцезій, які тільки в згоді з польським урядом за винятком дрібних поправок границь, вимаганих для добра душ.

Арт. X. Творення і переміна церковних бенефіцій, конфірмації і чинів, як також їх домів і заведень буде залежати від компетентної церковної влади, яка — оскільки повисі зарядження потягнули би за собою видатки з державного скарбу, — підприймє те зарядження по порозумінні з урядом. Чужинці не будуть одержувати становищ зверхників монаших провінцій, хіба за відповідним дозволом уряду.

Арт. XI. Вибір архієпископів і єпископів належить до св. Столиці Його Святість згоджується звертатися до президента польської республіки перед призначенням архієпископів і дієцезійних єпископів, коадюторів „*sui iure successionis*” та полевого єпископа, щоби впевнитися, що президент не має проти того вибору замітів політичної натури.

Арт. XII. Повисі ординарії перед обняттям своїх чинностей, зложать на руки президента польської республіки присягу вірності на основі отсєї формули:

„Перед Богом і на св. євангелії присягаю і прирікаю, як годиться єпископови, вірність польській республіці. Присягаю і прирікаю, що з повною лояльністю пануватиму уряд установлений конституцією та що причинюся (*sprawię*), щоби його панувало мое духовенство. Крім того — присягаю і прирікаю, що не буду брати участі в ніякому порозумінні, ані не буду присутній при ніяких нарадах, які могли би принести шкоду польській державі або державному порядку. Не дозволю мойому духовенству брати участі в таких починах. Дбайливий за добро й інтерес держави, буду старатися ухилити від нього всілякі небезпеки, про які я знав би, що йому загрожують“.

Арт. XIII. 1) У всіх прилюдних школах, за винятком вищих шкіл, наука релігії є обов'язкова. Та наука буде уділювана вчителями, що іменованими будуть шкільними властями, які їх вибирати будуть з поміж осіб, уповажнених ординаріями до науки релігії. Компетентні церковні влади будуть наглядати навчання релігії під оглядом його змісту і моральності вчителів.

На випадок, колиби ординарій відібрав учителеви дане йому уповажнення, то той тим самим буде позбавлений права навчання релігії.

Ті самі основи, що торкаються вибору й відкликання учителів, будуть приноврені до університетських професорів, доцентів і асистентів на теологічних факультетах (церковних наук) державних університетів.

2) У всіх дієцезіях католицька церква матиме духовні семінарії — відповідно до канонічного права, — якими управлятиме і в яких іменуватиме вчителів.

Наукові дипломи, виставлені вищими семінаріями, будуть вистарчаючі для навчання релігії у всіх загальних школах за винятком вищих шкіл.

Арт. XIV. Добра, що належать до церкви, не будуть предметом ніякого акту, що зміняв би їх призначення — інакше, як тільки за згодою духовної влади, з винятком випадків, передбачених законами про вивласнення для цілей регуляції перевозових доріг і рік. На всякий випадок призначення нерухомих і рухомих, посвячених виключно для служби божої, як: церков, предметів, що служать до богослужень і т. п., не може бути змінене без попереднього позбавлення їх компетентною церковною владою їхнього характеру посвячених річей.

Ніяка будова, переміна або реставрація церков і каплиць не буде довершувана інакше, як тільки згідно з технічними і мистецькими приписами законів, що торкаються будови будинків і консервації пам'яток.

В кожній дієцезії буде створена комісія, іменована єпископом в porozumінні з компетентним міністром для охорони в церквах і церковних локалях старинностей, творів мистецтва, архівних документів і рукописів, що мають вартість історичну або мистецьку.

Арт. XV. Духовні, їх добра та маєтки правних осіб церковних і чернечих підлягатимуть оподаткуванню нарівні з особами і добрами горожан республіки, як також світських правних осіб, однак за винятком будинків, посвячених службі божій, духовних семінарій, підготовчих домів для монахів і монахинь, що складають обіти вбожества, як також дібр і правних титулів, яких прибутки є призначені на цілі релігійного культу і не причиняються до особистих доходів бенедикціантів. Приміщення (будинки) єпископів і парохіального духовенства та їх урядові локалі будуть трактовані скарбом нарівні з урядовими приміщеннями функціонерів і локалями державних установ.

Арт. XVI. Всі польські правні особи, церковні і монаші — згідно з приписами загально обов'язуючого права — мають набувати, відступати, посідати й адмініструвати, згідно з канонічним правом, добрами рухомими й нерухомими, а також право ставати перед всякими державними інстанціями й властями для оборони своїх цивільних прав. Правні особи церковні і монаші признається польськими, якщо цілі, для яких вони повстали, торкаються справ

церковних або монаших Польщі і якщо особи, уповажені до представництва і управи їх добрами, постійно перебувають на землях польської республіки. Правні особи церковні і монаші, що не відповідають повисшим умовам, будуть користуватися цивільними правами, признаваними республікою чужинцям.

Арт. XVII. Правні особи церковні і монаші мають право засновувати, посідати, управляти — згідно з канонічним та загальним державним правом — цвинтарями, призначеними до хоронення католиків.

Арт. XVIII. Духовні і вірні всіх обрядів, що знаходяться поза своїми дієцезіями, згідно з приписами канонічного права — будуть підчинені місцевим ординаріям.

Арт. XIX. Польська республіка забезпечує компетентним властям право надавати, згідно з приписами канонічного права, церковні уряди, функції і бенефіції. При надаванні парохіяльних бенефіцій будуть приноврені отсі засади:

На землях польської республіки не можуть одержувати парохіяльних бенефіцій — хіба після одержання дозволу від польського уряду; 1) Ненатурілізовані чужинці та особи, що не відбули теологічних студій в теологічних установах в Польщі або в понтифікальних; 2) Особи, яких діяльність є суперечна з безпекою держави.

Перед довершенням номінації на ті бенефіції, духовна влада засягне відомостей від компетентного міністра республіки, щоби впевнитися, що ніяка з причин (powodów) передбачених, як вище точками 1) і 2), не стоїть тому на перепоні. На випадок, колиб згаданий міністр на протязі 30 днів не предложив таких закидів проти осіб, яких номінація є намірена, церковна влада довершує номінації.

Арт. XX. На випадок, колиб влади республіки мали піднести закиди проти даного духовного, що до його діяльності — як суперечної з безпекою держави, компетентний міністр предложить згадані закиди ординарієви, який в згоді з тим же міністром, на протязі трьох місяців вирішить відповідно справу (powzięcie właściwe zarządzenie). На випадок розбіжності між ординарієм і міністром Ап. Столиця доручить розвязку справи двом духовним, нею вибраним, які в згоді з двома делегатами президента польської республіки доведуть до остаточного вирішення.

Арт. XXI. Право патронату, як державного, так і приватних осіб, лишається в силі аж до нової умови. Представлення гідного духовного на вільне (вакуюче) становище, буде довершуватися патроном на протязі 30-ти днів — згідно зі списком трьох призивів, представлених ординарієм. Коли на протязі 30-ти днів не довершено представлення, то обсада дотичної бенефіції стається вільною. У випадках, в яких іде про парохіяльну бенефіцію, ординарій перед

довершенням номінації—згідно в арт. XIX—засягне думки компетентного міністра.

Арт. XXII. На випадок, колиб духовні або монахи були обвинувачені перед світськими судами за злочини, передбачені кримінальними законами республіки, згадані суди негайно повідомлять компетентного ординарія про кожну того рода справу, і в даному разі передадуть йому акт обвинувачення та судовий присуд з його мотивами. Ординарій чи його делегат, після покінчення справи в суді, будуть мати право познайомитися з дотичними актами. На випадок арештування або ув'язнення згаданих вище осіб, цивільні влади виявлятимуть уважливість, належну їх станом і соціальному ступеню.

Духовні і монахи підлягатимуть арештові та відбуватимуть в'язничні кари в приміщеннях, окремих від приміщень для світських осіб, якщо їх не позбавлено церковної гідності компетентним ординарієм. На випадок судового засуду на в'язницю, відбуватимуть вони ті кари в монастирі або іншому чернечому будинку, в приміщеннях, призначених на ту ціль.

Арт. XXIII. Ніяка зміна в мові, уживаній в дієцезіях латинського обряду до проповідий, додаткових богослужень і інших викладів, як виклади світських наук в семінаріях, не буде довершена інакше, як за спеціальним уповаченням конференції єпископів латинського обряду.

Арт. XXIV. 1) Польська республіка признає право правних осіб, церковних і монаших до всіх дібр рухомих і нерухомих, капіталів, доходів та інших правних титулів, які посідають ті правні особи на землях польської держави.

2) Польська республіка дозволяє, щоби вище згадані права власності — на випадок, колиб не були ще записані в гіпотечних книгах на імя посідаючих їх правних осіб (єпископств, капітул, конгрегацій, монаших чинів, семінарій, парохіяльних бенефіцій, інших бенефіцій і т. и.) були в них записані, а саме на підставі декларації компетентного ординарія, засвідченої компетентною цивільною владою.

3) Справа дібр, яких церкву позбавила Росія, Австрія і Прусія, а які тепер знаходяться в посіданні польської держави, буде поладнана пізнішою умовою. До того часу польська держава запевнює церкві річні дотації, не нижші, як дійсна вартість від дотацій, які уряди російський, австрійський, і пруський виплачували церкві на землях, що тепер належать до польської республіки. Згадані дотації будуть обчислювані і розділювані по вказівкам, обнятим в залучнику А. На випадок парцеляції згаданих дібр, єпископські мензи, семінарії і парохіяльні бенефіції, що тепер не мають землі, або мають її в недостаточних кількостях, одержать її на власність згідно з розпорядністю аж до висоти 180 гект. на єпископську мензу, 180 гект. насе-

минарію і залежно від якості землі від 15 до 30 гект. на парохіяльну бенефіцію. Гуртова (guzdowa) сума грошових вивідувань, означена в залучнику А., буде зменшена в дієцезіях, в яких ті землі будуть надані, о 50 зол. річно від кожного гектара, надаваного повищим способом.

4) Буде вдержане признання дібр, які республіка ревіндукувала би в давних займанчих державах, як спадкоємиця прав повищих держав з титулу їх правного відношення до правних осіб церковних і монаших в Польщі, що торкається чито престацій, запевнених тими державами правним особам церковним і монашим, чито управи нерухомих дібр і капіталів, призначених для церкви.

5) Щоби поліпшити господарське і суспільне положення хліборобського населення і щоби тим більше скріпити християнський мир в краю св. Столиця годиться, щоби польська республіка викупила від єпископських бенефіцій, від семінарій, від капітульних бенефіцій, від парафіяльних та від звичайних бенефіцій, що мають земельні добра, ті кількості рільної землі, які перевисчували би для кожної з вище приведених одиниць: 15 до 30 гект., залежно від якості землі, для парохії і звичайної бенефіції, 180 гект. для капітули, 180 гект. для єпископської мензи і 180 гект. для семінарій. В дієцезіях, в яких семінарії не мають рільних земель окремо від земель, що їх має єпископство, буде їм признано зі земель, що належать до єпископства, 180 гект. вільних від викупу—незалежно від 180 гект., призначених для єпископської мензи.

6) Наведені вище правні церковні особи матимуть право самі вибрати з дібр, що до них належать парцелі землі, яка в поданих вгорі кількостях лишається їх власністю.

7) Ціна викупу земель, наведених вгорі, буде виплачена згідно з приписами, припоровленими до земель, що є власністю приватних осіб, і лишиться до розпорядности церкви.

8) Св. Столиця дозволяє також, щоби рільні землі, що належать до домів конгрегацій і монаших чинів та до їх добродійних заведень, уважаних кожний з окрема окремішною рільною одиницею, були викуплені державою—згідно з приписами, які будуть припоровлені до викупу дібр, які належать до правних осіб світських, з правом для кожного зі згаданих в горі домів, як також для кожного з їх добродійних заведень зберігти що найменше 180 гект. рільної землі.

9) Правні особи церковні і монаші матимуть право нарівні з правними особами світськими безпосередньо переводити парцеляцію рільних земель, що до них належать.

Арт. XXV. Всі права, розпорядки і декрети, що є суперечні з постановами попередніх артикулів, будуть знесені з хвилею, як увійде в життя отсей конкордат.

Арт. XXVI Св. Столиця на протязі трьох місяців від хвили, як увійде в життя отсей конкордат, в порозумінні з урядом переведе утворення й розмежування церковних провінцій і дієцезій, вичислених в арт. IX. Границі церковних провінцій і дієцезій будуть відповідати границям держави.

Церковні добра, положені в Польщі, та які належать до правних осіб церковних і монаших, що їх осідок знаходиться поза границями польської держави і навпаки, будуть предметом окремої конвенції.

Арт. XXVII Отсей конкордат входить у життя в два місяці після виміни ратифікаційних грамот.

Залучник А.

Вивінування, признані католицькій церкві польською державою, згідно з арт. XXIV. отсього конкордату, будуть обраховані в такий спосіб:

I. Вивінування духовенства:

Місячне вивінування на основі біжучого множника для державних урядників. 1) кардинали: 2,500 пунктів (пункт тепер 42 сот.) та 800 зол. на удержання капелянів, повозів і т. п.; 2) Архієпископи: 2.000 пунктів та 600 зол. на удержання капелянів, повозів і т. п.; 3) Дієцезійні єпископи: 1.700 пунктів та 600 зол. на удержання капелянів, повозів і т. п.; 4) Єпископи-помічники: 1.250 пунктів; 5) Члени капітул: 600 пунктів; 6) Парохи 270 пунктів; 7) ректори філійних церков, вікарії і урядовці консисторій: 200 пунктів; 8) Монахи конгрегацій, що побирають випosaження від держави: 125 пунктів; 9) Професори семинарій: 600 пунктів; 10) Учні семинарій: 125 пунктів; 11) Авдитор Трибуналу Св. Роти (випosaження звичайних професорів на університетах); 12) Секретар авдитора: 600 пунктів; 13) Учителі теологічних інститутів мають право гімназійних учителів

II. Емеритальні річні випosaження 383.413 зол. 1) Емеритальні платні духовенства: 254.117 зол.; 2) Емеритальні платні вдів і сиріт по духовних гр.-кат обряду: 129.296 золотих.

III. Річне випosaження катедральних хорів і низших церковних урядників 63.298 зл.

IV. Річні кошти церковної адміністрації 750.940 зл. Єпископські кошти візитації 340.000 зл. 2. Єпископські консисторії 66.000 зл. 3. Ведення парохіяльних книг 197.940 зл. 4. Видатки на пошту 147.000 зл.

V. Річна запомога для церковних заведень 20.900 зл.

VI. Річний фонд будівельний 1,016 000 зл.

VII. Інші річні видатки 45.500 зл.

Повисші упosaження будуть признавані міністром скарбу кожній єпархії осібно в річальтових сумах після

вказаних бюджетів, які предклатимуть компетентні ординарії. При розділах поміж епархії цілості упосаження, признаного парохам державою, буде втягнений в рахунок дохід зі земель, які посідають парохіяльні бенефіції. В случаю потреби і оскільки фінансове положення держави на се позволить, повиспі упосаження будуть достаточо побільшені, щоби запевнити відповідне матеріяльне удержання парохам і иншим членам духовенства, а то на засаді спеціальної умови, котра буде дотикати т. зв. „*jura stolae*“.

Розділ упосажень, вичислених вгорі, буде повірений в кожній епархії ординарієви, котрий по правосильности теперішнього конкордату зложить присягу вірности, передбачену в арт. XII.

Списано в Римі, дня 10. лютого 1925. П. Гаспарі — В. Сквишський — С. Грабські.

О. Др. А. ІЩАК.

Повстання баптистів і їх розвій.¹⁾

Бо прийде час, коли здорової науки не стерплять, але по своїм похотям збиратимуть собі учителів (2 Тим. 4, 8).

Початків баптизму треба шукати серед пуританських громадян Англії і серед нідерландських Менонітів та Армініян.

Відколи англіканська єпископальна церква відлучилася від Риму, зачало в ній кітлувати. В р. 1567 відлучилися від єпископальної церкви пуритани, які очистивши католицьке богослуження в дусі кальвінських засад і прийнявши чисто біблійну науку, не признавали над собою єпископів. Їх громади вибирали зпоміж себе раду старших або презвітерію, що мала право учити і рядити громадами, а в загально церковних справах піддавалися громади рішенню синода, який складався з делегатів поодиноких старших рад. Але й з цієї секти відділилися 1580 р. індепенденти або конгрегаціоналісти, які під проводом Роберта Бровна проголосили незалежність своєї громади від презвітерії і синоду. Бровн учив, що старші мають лиш учити, не рядити, а громада має право приймати „відроджених“ членів за попереднім розслідуванням їх навернення. Сам Бровн перейшов в р. 1586 до англіканської урядової церкви, а секта індепендентів поширювалась далше і приєднала

¹⁾ Про науку баптистів см. „Богословія“ 1925 нн. 1—2.

собі іншого провідника в особі Джона Шміта, який відпав від англіканської церкви. Він жадав від нових членів своєї секти повторення хресту, бо вважав англіканський хрест неважним, а коли познакомився з Менонітами в Голляндії, куди утік зі своєю громадою перед переслідуванням англійського уряду, забажав з ними цілковито злучитися. Однак громада, вважаючи гріхом жити на вигнанні замість зносити переслідування і боронити правди, повернула 1611 р. до Англії під проводом Томи Гельвіса. Небаром так поширилася секта івдепендентів, що в р. 1626 числила 11 громад, а в р. 1644 вже 47. Прихильники секти прийняли нову назву загальних баптистів або армініян, тому що в протиставленню до науки Кальвіна приймали за голландським богословом Яковом Армініюсом науку про загально-спасительну божу волю і загальне задоситьучинення Христа за всіх грішних. Але це ще не баптисти, бо друге їх хрещення, яке приймали, не полягало в понуренні, лиш в поливанні.

Властиві баптисти або т. зв. партикулярні в протиставленню до загальних повстають 1640 р., коли члени одної пуританської громади в Лондоні, переконавшися зі св. Письма про потребу хрещення через понурення, вислали Ріхарда Блонта до голландських Армініян в Ринсбургу, щоби прийняв від них хрещення через понурення. Блонт вернув в 1642 р. до Лондону і dokonав обряду нуркування на проповіднику Самуїлові Блеклюкові і 54 членах першої громади „хрещених вірних“. Так повстали в Англії властиві баптисти, які вже 1644 р. видали свій перший Символ віри. (Dr. Max Heimbucher, Was ist von den Baptisten zu halten? Regensburg 1918, 14 – 18.) Небаром обряд нуркування прийнявся також серед армініянських або загальних баптистів так, що одні від других почали різнитися тільки в науці про загально спасаючу божу волю і про передпризначення та ще й тим, що мали дві окремішні організації.

В часі переслідування баптистів в Англії за часів короля Карла II (1660 – 85) написав засуджений на 12 літню тюрму проповідник Вунян головний твір: „Паломництво християнина на гору Сіон“ і два менше почитні твори „Паломництво християнина“ і „Свята Війна“. В р. 1699 видали англійські баптисти новий обширний Символ віри, який опісля прийняли всі американські баптисти під назвою „філяделфійське віроісповідання“. В тім самім році злучилися партикулярні баптисти в Лондоні в товариство „Загальний Союз“, яке існує до нині і має на цілі берегти чистоти своєї науки. Потребу такого Союзу відчували партикулярні баптисти тим більше, ще серед загальних (армініянських) баптистів почалися вже в р. 1689 ширити аріянські і антитринітарські „ереси“, проти яких заложив Данило Тайлбор 1769 р. товариство „Новий Союз загальних

баптистів“, що оснувало 1797 р. свій проповідничий семінар в Нотінг'ам, який до нині існує. Впрочім серед обох баптистичних партій в Англії помічуємо упадок через цілий 18. вік. Щойно місійні заміри баптистів ожили і поширили їх круг ділання. В 19. віці повстало баптистичне товариство великої „Британії і Ірляндії“, до якого прилучилися всі баптистичні громади. Але з нього виступили 1888 р. строгі баптисти під проводом знаменитого проповідника Карла Спурісона, який не годився на научний напрям товариства, називаючи його упадком. Стріжні баптисти заложили своє видавниче товариство в Лондоні і окрему богословську школу в Менчестері. Взагалі мають нині англійські баптисти, не рахуючи невеликого числа „строгих“, 10 проповідничих семінарів і 20 релігійних часописів. В 1891. році заложили загальні і партикулярні баптисти спільне місійне товариство і в той спосіб станули побіч себе в близькій звязи.

„Американські баптисти беруть свій початок з Англії, однак до визвольної війни в Америці мало були поширені. По визвольній війні появляється тут цілий ряд баптистичних громад, які в р. 1832 закладають „Американське баптистичне місійне товариство“ з осідком в Нью-Йорку. Зі сотки давних громад росте протягом 19 віку їх число до 3,637,421 в 37,910 громадах в самих сполучених державах, крім Канади. Повстав цілий ряд научних закладів як „Університет Бровна“ (1765), колегія Ватервіля (1818 р.), інститут Гамільтона (1820) Нині числить Америка понад 160 висших наукових заведень (семінарів, колегій, університетів для всіх народностей, навіть для Індіан і Негрів), і около 130 релігійних часописів.

В Німеччині появилися баптисти щойно в початках 19 віка. Першим основником німецьких баптистів був Гергард Ойкен, який практикуючи у шкоцького куця „навернувся“ в Грівічу 1820 р. Опісля був місіонером в Гамбурзі, де отворив книгарню 1829 р. В 1824 р. дався „охрестити“ в Лабі з цілою своєю родиною і заложив першу баптистичну громаду в Німеччині, став її настоятелем. Ойкен приєднав для своєї секти духовного поета Кебнера (син рабіна з Оденде в Данії) і заложив другу баптистичну громаду в Берліні, котрої настоятелем став літограф Левман. Не помогли нічого початкові переслідування і арешти в Гамбурзі, де по великій огни, який знищив третину міста, 1842 зеднав собі Ойкен сенатора міста через се, що дав бездомним погорільцям приміщення в баптистичнім домі. Число баптистів зросло, а 1847 р. отворено в Гамбурзі першу каплицю німецьких баптистів. Слідуючого року отворено таку каплицю в Берліні, а в р. 1852 появилася статистика „хрещених християн“ Німеччини, Данії і Швеції, яка виказувала 42 громади з 4.215 членами В р. 1895 зросло

число баптистичних громад в самій Німеччині до 125 з 25. 848 членами, число старших і проповідників виносило 184, учителів 1691, недільних шкіл 360 з 18 000 учеників. Все те було в більшій часті ділом Онкена, який помер 1884 р. в Цюриху, де осів в своїй старості як місіонар. За грошевою підмогою з Лондону оснував Онкен в Гамбурзі релігійне видавниче товариство „Hamburger Traktatverein“, яке видавало книжки релігійного змісту, а опісля заснувало власну друкарню. Видавання часопису було початково заборонене цензурою, але від 1844 р. зачав виходити „Missionsblatt“, а від 1865 „Zionsbote“. В р. 1879 на місце обох починає виходити двотижневник „Der Wahrheitszeuge“. Тепер виходять баптистичні тижневики „Der Friedensbote“, „Morgenstern“, місячники „Der Führer“, „Wort und Werk“, а для жінок „Taben“ і „Der Lotse“. Існує також в Гамбурзі німецький баптистичний семінар з чотирірічним і скороченим однорічним курсом, якому початки дав Онкен, уряджуючи спершу шістьмісячні курси.

В Австрії не прийнялась зразу баптистична пропаганда, хоча сам Онкен подорожував до Відня, Будапешту і Прешбурга.

До Швеції завіс баптистичне євангелієз Америки матрос Густав Шредер 1845 р. По пятьдесяти роках начисляли тут баптисти 562 громад з 38.000 членів, 600 проповідників, 3.200 учителів і 321 домів молитви. В Штокгольмі існує також від 1886 р. проповіднича школа.

В Польщі повсталала перша баптистична громада в Адамові 1861 р., яка за десять літ числила понад 1.000 членів.

На Україні знайшли баптисти готових приклонників між Менонітами, які осіли з кінцем 18 віку в катеринославській і таврійській губернії. В р. 1860 віднісся провідник Менонітів Авраам Унтер до Онкена в справі „біблійного хрещення“ і вслід за тим відбулося таке хрещення в Курпушанах осінню 1860 р. Але Меноніти задержали даліше свої інші особливости, як заборону служити в війську і складати присягу, даліше звичай умивання ніг. Менонітунурці розширили свій вплив також на німецьких штундистів в Старім і Новім Давцігу (катеринослав. губернії) так, що 11 штундистів далось охрестити в 1864 р. Першу громаду в Новім Давцігу заложив щойно сам Онкен 1869 р., а в р. 1898 обнимав баптистичний „южно-руський союз“ 11 громад з 2465 членами.

Між Молоканами в Таврії знайшли також баптисти приклонників, де заложено 1880 р. першу громаду. Їх провідник Василь Повлов був висланий за релігійну діяльність 1887 Сибір. Також в Курляндії і Естонії повстало кілька громад, що мимо переслідування удержалися.

(Докінч. буде).

„Про що не говориться, о чім не пишеться, а про що навіть думати не хочеться“.

Під сим „романтичним“ титулом видав в сих днях брошурку *) в оборові целібатової реформи о. Мирон Коритко, парох Холодів. Автор у брошурці сам себе так характеризує: „я сам зі женою і дев'ятеро дрібними дітьми...“ (стр. 8); „А ти старий грішнику! Ти жонатий пишеш і торочиш за целібатом, що він конечний, добрий, в теперішніх умовах безумовний для нашої церкви, хосейний для народу?...“ (25); „я ніяких благодатий в виді сутих парохій не забігаю, на пошести не ласий, на догани і напасти готовий“ (46). Зміст брошури: все і вся, всілякі фрагменти й акциденси — тільки цілості нема. Словом: зміст брошури дуже добре „допасований“ до її заголовку — так само „романтичний“.

Автор основує свої осуди на одиничних випадках: „мені доводилось читати листа молоденького священика“ (11): „питав я одного господаря (20); а головню на своїх власних переживаннях, які без застереження генералізує: „як то бідно, нещасно, пригнобляючо, зажурено представляються наші священики...“ (9). На се відповідь проста: Якщоб загаль нашого духовенства так думав про себе, як о. автор, то певно так само був би за целібатовою реформою, як і він. О. М. Коритко зображує нам екстрем невдоволеного жонатого священика: „Як що над Божим голосом перейдеш до денного порядку, його заглушиш і за ним не підеш (т. зн. якщо не висвятишся в целібаті), будь певний, що щастя в подружжю не найдеш ніколи, а жалітимеш змарнованої і викиненої божої ласки, яка ніколи не вернеться“ (29). Алеж екстреми незадоволених священиків з табору офіційальних целебсів ще прикріпше представляються. *) Правда з певністю буде десь по середині. А отся „золота середина“ здійснена в нашій церковній дисципліні: хочеш — женися; не хочеш — не женися. І коли на тім зле вийдеш, не нарікай ні на кого иншого, тільки на себе самого. А загальної форми для ушасливлення всіх людей, чи хочби тільки одної верстви (пр. духовенства) нема й не може бути.

Рації, якими о. М. Коритко узасаднює целібатову реформу: 1) убожество, яке духовенству доскулює, а яке в будучности буде ще більше; 2) целібат се еванг. рада.

*) Львів, 1925. Накладом Автона Адамчука. Стр. 46.

*) Таких публікацій повно. В останньому часі навіть у Польщі появилася така книжка п. з. „Na Sobór Watykański“ (Warszawa). Її автором є якийсь польський священик, але пише талановито „як Соломон“, а не так собі на взір парохіальних проповідій.

Відповідь не тяжка: прикра річ убожество, але се ще не зміняє річі. Треба буде нашому духовенству примінитися до нових обставин. На всякий випадок душпастир не буде гірше матеріально стояти, як пр. народні учителі за Австрії, а прецінь ті учителі жили і дітей виховували. На другу рацію відповідь трохи низше.

Найслабша сторона брошури о. М. К-а, що він не визнається на стані справи. (Ось саме тому Редакція „Ниви“ не хотіла печатати його статті.) Через цілий рік про той стан говорилося, писалося, а о. М. К-о про се й думати не хоче. Він ані одним словом не згадує про ломання, протрясення й небезпеки, що неминуcho злучене з целібатовою реформою, а се має тревати в нас бодай 30—40 літ; а ще до того в таких непевних і прикрих часах! А ще до того: що „целібат“ наслідком обставин не є в нас тільки „целібатом“, але „всім“, що нас болять, болучиться з конкордатом і з усім нашим горем.

Не визнається о. автор на тім: що се значить відбирати нашої церкві її „типову“ суспільну форму, що се значить повернути нашу церкву зі сціпленішого стану в пливкий стан. Він не здає собі справи з того, про що властиво сварка і боротьба іде. Він пише (як колиб був дитиною): „Права і привилеї нашої Церкви, о це йде? Вони ненарушені і незмінені (!), а по при них частинний (!) целібат їх не валить. Впротім *volenti non fit iniuria*, якщо висвячується в целібаті!“ (36).

Ви, о. автор, від 1920 року хіба були глухі і сліпі, або жили на одному з островів Тихого Океану. Хтож веде боротьбу за тих, що є „*volentes*“? Іде про тих, що не є „*volentes*“. Нехай би хоч усі наші богослови висвячувалися в целібаті, але нехай не буде примушування, бо се потягає за собою такі сумні наслідки, на які всі слушно нарікаємо і Ви з нами. Єванг. рада — велике слово! Але єванг. раду треба „хотіти“, в тім її квінтесенція. А коли наші богослови навіть сецесією борються проти целібату, то якщо ті самі люди висвятилися би в целібаті тільки тому, що не можуть дізнати того, що „хочуть“, чи се буде єванг. рада? Ба, навіть у римо-католиків, коли богослов висвячується у безженстві, але якби йому було вільно, то оженився би — чи се єванг. рада? Безженства треба директно хотіти і те задля Бога (а не задля своєї вигідности), ось щойно се єванг. рада.

Найбільш примірним у брошурі о. М. К-а є те, що він так без застереження і з таким намащенням бере в оборону єпископів.

Злі язики певно скажуть, що о. М. К-о всіх і вся зганяв (бо дісталось і станиславівцям за „зогиджування надутою бльокадою“ жінок священиків), тільки єпископам хотів подобатися. Але се річ „злих язиків“ і о. М. К-а,

а не наша. Він пише: „Рішення єпископату узалежнюються від постави народньої маси. А чи діти мають підпорядкуватися вітцєви, чи отець дітям?.. Чи шкільна молодь має вирішувати і піддавати своїм виховникам, педагогам шлях і спосіб виховання? Чи збір всіх баб, знахорок, лікаророк має давати науку лікарєви, як має лічити? Чи рішення армії через голосовання з більшістю голосів мають право давати інструкцію начальній управі, чи має бути наступ і який має бути плян війни? і т. д.“ (32). Ваша інтенція, о. автор, гарна, але з льогіки я дав би Вам двійку „без милосердя“, бо скільки тут речень, стільки поповнили Ви софізмів „falsae identitatis“. Але Ви „ліпшу част“ вибрали, бо себе поставили на бік „лікаря“, а нас усіх (нешчасних) на бік „баб і знахорок“. А всеж таки Вам се не допомогло. Ви самі собі з льогіки даєте немилосердну двійку. Виж таке написали: „Днесь антицелібатна горячковість силою обставин повинна обнизитись, бо далеко вища справа конкордату, що бє в самє серце нашої церкви. Конкордат це зимний туш...“ (41). Чи Ви, отче, не призабулися? Чи Ви не знаєте, яке імя стоїть на чолі того конкордату, хто його апробував? „В імя Пресвятої Тройці. Його Святість Пій XI“. І Ви твердите, що сей конкордат „бє в саме серце нашої церкви?“ Як се може бути? І ще думаєте про якийсь спротив проти конкордату?

Про єпископа Ви так пишете: „Чи єпископ любячи свій нарід, працюючи і терплячи для Церкви, коїрій служить, в яку вкладає історію свого „я“, може зважитись робити щось шкідного для неї?“ (14). А чи ж єпископ єпископів (папа) не мав би посідати тої прерогативи, яку Ви приписуєте єпископови? Якже тоді важитеся твердити, що конкордат „бє в саме серце нашої Церкви“? Як Ви, дуже незначний „ученик“, пориваєтеся коригувати плян найвишого „профєсора“, і важитеся називати його убійчим для нашої церкви? А ось!... І на що здалися Вамі анальогії з „бабами, знахорками“ і з „лікарем“?

На щастя є в св. Письмі згадка, яка оправдує Вас і нас — згадка про те, як Ап. Павло накинувся на Ап. Петра. В церковному життю є переважна область політики, дисципліни і до т. п. А на тій області завжди приходило їй приходитиме до тертя між парохіянами і парохом, між духовенством і єпископом і т. д. Сама „добра воля“ тут ще не вистарчає ні по одній стороні, бо заходять ріжні додаткові чинники.

Дісталось від о. М. К-а і „Ниви“, а сему найменше дивуємось. Він так пише: „Чи „Нива“ в ч. 2 — 3 ц. р. в статті „Целібатна реформа і її наслідки“ не „переголювала“ і то значно переступаючи межі належного пошанівку нашим єпископам?“ (44). Так, „Нива“ бється в груди (а властиво серце її крається), і признає отверто: що „перего-

лювала" і то значно — але не в наслідок гніву „упертої дитини“, тільки в наслідок смертельної застанови, вповні доцільно. Ішло про те, щоби викликати кризу, доки ще серце здорове. Бо якщо та криза прийшла би пізніше, коли вже серце буде ослаблене, то її наслідком була би певна смерть. „Нива“ зробила зі себе „жертву“, яку сі й ті можуть назвати „злочином“. Не зважаючи на кари, які могли би спасти на неї, „Нива“ без обиняків зібрала те, що розпорошене і скрите в душах нашого загалу, щоби єпископи побачили той страшний образ гіркої дійсности, і щоби мали нагоду призадуматися, та на випадок уступства — побіджати... Годі про все перед часом зовсім отверто говорити, але — sapienti sat. Не ображати, але „роз'ятити й захитати“ се було ціллю „Ниви“.

З приємністю з брошури о. М. К.-а. довідуємось, що редemptорист ks. Lubieński через дві години переконував в Станиславові Митрополита Кир Андрея, щоби завів celibat, а Митрополит „nie dał się przekonać, a dowodził i trwał przy swoim, że stan małżeński pierwszą i najważniejszą instytucją Bożą jeszcze w raju“ (12).

Мусимо о. М. К.-ови звернути увагу, що слова „mulier in ecclesia faceat“ не є Августина (10), але св. Ап. Павла.

о. Д-р. Г. К.

Нові книжки:

Габор Костельник: Єфтайова дзівка. Трагедия на V акти. Сремски Карловци 1924. Стр. 94. Библиотека Р(уского) Н(ародного) П(росвітного) Д(ружтва). Число 1. Книжечку видано як додаток до Календаря Бачванських Русинів на 1925 р. На її перших сторінках міститься фотографія автора і його життєпис (подав о. Д. Б.). Як доносять „Руски Новини“, отсю драматичну штуку представляли в Коцурі (село в Бачці) вже чотирма наворотами, а видці були прямо захоплені. Шкода, що сього твору не написав о. Костельник в літературній українській мові. Своєю живою акцією, глибоким трагізмом, який місцями переплітається гумором (Осифко), а місцями зворушуючою лірикою сей твір дійсно може захоплювати. — о. П. Х.

О. С. Мердін: Як здобути щастя. (Переклад з 27. англійського видання з приписками). „Добра Книжка“ — 54. випуск. 1925. Стор 122. Ціна? Такі „випуски“ принесуть „Добрій Книжці“ добру славу. Книжка гарно видана, а про її зміст говорить хочби число англійських видань. Її кожний прочитає з користю — молодий чи старий. Автор аме-

риканець на відповідно дібраних примірах, підшукуючи субтільні психологічні моменти, займаючо вчить нас: як видобути зі себе самого силу, щоби її всюди використати для „щастя“ (успіху, великих, добрих діл...). Поручаємо її кожному. — о. Др Г. К.

Стара Україна часопис історії і культури. Львів 1925, ч. III—IV. Число присвячене „Пам'яті Кобзаря України“.

Наш Світ ілюстрований літературно-науковий двотижневик. Варшава — Львів — Луцьк 1925. Числа: 3 і 4. Редактор-видавець: В. Островський.

І зверхньою формою і багатством та добром ілюстрацій і змістом часопис представляється куди гарнійше, ніж ріжні наші галицькі „Золоті Гомони“.

Технічні Вісти орган українського технічного товариства. Львів (Ринок 10) 1925. Рік I. 2—3. Начальний редактор інж. Я. Стефанович. Видно, що плинемо проти всіх хвиль, коли наші інженери змоглися на такий часопис.

Всячина.

Розв'язання Т-ва св. Ап. Павла. Письмом з 5-III с.р. (дорученням 10-III) Президія дирекції поліції розв'язала Т-во св. Ап. Павла, мотивуючи се в той спосіб: „Na podstawie bowiem przeprowadzonych dochodzeń stwierdzono, że stowarzyszenie św. Pawła wystosowało do Sekretariatu Generalnego Ligi Narodów w Genewie memoriał w sprawie rzekomego prześladowania Kościoła i kleru unickiego w Polsce, w którym sformułowało zarzuty przeciw Rządowi Polskiemu i jego organom w sposób bezpodstawny, tendencyjny i nieprawdziwy. Fakt przeto, że memoriał ten o charakterze i celach wybitnie politycznych, a ponadto skierowany do międzynarodowej instytucji politycznej, zdziałany został przez stowarzyszenie statutowo apolityczne, uważany być musi za przekroczenie zakresu działania statutem określonego“. Ми на тім не визнаємося, але політики-юристи кажуть, що до Ліги Народів вільно кожному вдаватися зі скаргою та що зате після статутів Ліги Народів ніхто не сміє бути покараний. А що до фактів, які меморіял наводив, вони випечатані в Нисі в ч. 1 і 2-3 з ц. р. під титулом „Матеріяли“. Чергуються там самі урядові числа. Проти рішення поліції Т-во Ап. Павла внесло рекурс. А крім сього львівські священники стараються о позволення отворення новоог Т-ва Св. Андрея Первозваного.

Наглядний доказ. За приміром перемиських богословів пішли також станіславівські I, II і III рік (ті, що на IV р., мають уже діаконат), і 11. III с. р. опустили дух. семинар, протестуючи в той спосіб проти celibатної реформи. Звісне нам, що станіславівські богослови вже перед кількома міся-

цями були рішилися виступити зі семинаря, але задля несолидарности деяких товаришів з IV року (котрі тоді щойно мали висвячуватись на діаконів) не прийшло до виконання рішення. В станислав. епархії офіційний цілібат введений вже від 1920 р., а ось яка та реформа слаба навіть нині. В західній Церкві боротьба проти загального цілібату велася ще через 200 літ по Григорію VII. Психологічно річ вповні зрозуміла. Аналогічно мусіло би бути також у нас. Відрухи проти цілібатної реформи продовжались би так довго, доки не витворилася би традиція офіційно безжennого духовенства, а на се треба би бодай 100 літ! Хто має на увазі наші обставини (будучність), сей може сміло навіть присягнути, що цілібатна реформа в нас не вдасться (скорше чи пізніше мусіла би провалитися).

З другого боку: чи до всіх наших клопотів ще нам треба такої реформи, з приводу котрої наша Церква буде дійсно „анемічною“ через будучих 100 літ? Отже потрібних целібсів треба „осягнути“ иншою дорогою — не дисципліною, але благорозумним вихованням.

Поклик за цілібатом до заграниці! „Oremus fratres pro introductu coelibatus in clero ucrainico cath. parvae Poloniae. Unser Bischof Dr Gregor Chomyszyn hat seit drei Jahren keinem absolvierten Theologen die höheren Weihen erteilt, der sich nicht zuvor entschlossen hatte, in perpetua virginitate als Priester die Herde Christi zu weiden“. Дальше подає автор, що irregeführte Priester черпають закиди против цілібату aus haeretischen Publicationen. Дальше описує автор сумний під кожним зглядом стан нинішньої Росії і приходиться до цікавої конклюдії (досить гумористичної): das sind grösstenteils auch die Folgen der allgemeinen Verheirathung russischer Priester. Так написав о Йос. Смеречинський з Воскресінця в дух. катол. газетці „S S. Eucharistia Organ des Priesterbündnisses der Anbetung etc. etc.“ стор. 76-а (з с. р.).

До чого доходить. О З. Кузьма, катехит в Теребовлі, на місії в Янові (дек. Теребовельського) і Могильниці виголосив проповідь на тему „Св. Йосафат і обряд“. Проповідь була видержана зовсім у рамках теологічно-обрядових. Проповідник згадав про красу нашого обряду та про те, що на підставі рішень Ап. Престола нікому не вільно змінити обряду без позволення Ап. Престола. І що сталося? За ту проповідь Рада шкільна повітова виточила о. Кузьмі слідство, бо вірні латинського обряду, що були на проповіді о. Кузьми, винесли таке враження, що „руський обряд красивий“, а „віра ліпша“... І ось тому отсю проповідь инк. Рада повітова схарактеризувала як „podburzającej treści“. Річ проста: певно, що для нас, Українців, наш „обряд красивий“ а „віра ліпша“, бо в противному случаю ми повинні би змінити свій обряд і віру. А коли латинникам не подо-

бається оте наше переконання, то нехай не ходять на наші проповіді.

Пояснення до спростовання.

Від М. С., автора статті „Жонатий священик у відповідь...“ (Нива ч. 10-11 з 1934 р.) дістали ми обширний лист з подрібним поясненням своїх висказів, які діждалися „спростовання“ (Нива ч. 2-3 з с. р. стр. 108-109). Ізза браку місця не можемо випечатати цілого листа, подаємо до відомо тільки се, що М. С. трема наворотами (ше за ректора о. Ломницького і о. Вальницького) старався виачити собі потрібні книжки зі семинарської бібліотечки, але дістав відповідь, що бібліотека не є приступна для ширшого круга читачів. Третим разом М. С. просив одного питомця станислав. дух. семинаря, щоби він роздобув йому потрібні книжки з бібліотеки, але дістав відповідь, що питомці не мають приступу до бібліотеки, бо їм не вільно читати жадних позашкільних книжок..

Ось на тій підставі М. С. написав свої „інкріміновані“ слова.

Поляки про Конкордат: Краківський „Czas“ пише: „В конкордаті маємо витичення нових напрямів у відносинах між обрядом латинським і грецько-католицьким (уніятським). Конкордат скреслює власть львівського гр.-кат. митрополита поза границями його дієцезії, котра в часі війни була поширена навіть на „креси“. Уніяти з Підляшя будуть відтепер підлягати єпископови латинському (люблінському), а нових гр.-кат. єпископів уже не буде. Православні, що приймають католицьку віру, а це дійсно трапляється задля занепаду православної церкви, будуть приємані до римо-католицької церкви, а це очевидно дає на будуче ріжні широкі вигляди. Цею справою апостольська столиця дуже уважно інтересується, а конкордату не можна належно оцінити, коли на нього не дивитися із цієї точки погляду“.

Православні про Конкордат: З промови посла С. Хруцького на пленумі Союму 24. III. с. р. („Діло“ ч. 72 з 1. IV. с. р.):

„Уніятська церква, переставши бути помічним зваряд-
ням латинського костела, почала ставати окремою національною церквою, яку можна було називати українсько-католицькою замість первісної назви греко-католицької. Уніятська церква не лише зміцнила свою апостольську силу. Ніхто краще від неї не міг би вести католицької місії на Схід, головню у теперішній момент, коли український нарід на Великій Україні силкується створити свою національну, автокефальну церкву, відокремлену від московської, і коли на Україні ведеться боротьба між ними. Перед українським народом, який головною метою у теперішніх умо-

винах уважає зєдинення своїх земель, виринуло зовсім природно й завдання уніфікації в царині віри. Невідомо, якби скінчилась розв'язка цієї проблеми. Нині з повною об'єктивністю можна ствердити, що конкордат між Річипосполитою і Апостольською Столицею значно обнизив дані уніятської церкви у спорі з православною церквою за вплив над народом.

Конкордат відбирав грецько-католицькому обрядови його місію і передав її латинському обрядови. І в цьому треба добачати жертву складену Ватиканом, бо апостольська сила латинського костела ніколи не зможе дорівняти такій самій потенції греко-католицької церкви. Конкордат ідейно перекресляє Унію і ставить до її церкви, мов мачуха. Передаючи пропаганду католицької віри від нині латинському костелові, конкордат згідно з цим принципом творить на українських землях 5 римсько-католицьких дієцезій, а ледве 3 греко-католицькі, дотеперішні, задержує. Таким робом одна римсько-католицька дієцезія припадає пересічно на 750 тисячів душ, а одна греко-католицька на подвійне число вірних“.

Оба голоси взаємно доповнюються.

Секти. Дотепер ми дістали відомости про поширення сект у таких парохіях:

Гнильче (декан. Устецького, епарх. Станиславівська): появилася секта 1922 р., а заложив її Павло Мошук, гнилецький господар, що повернув з Америки; тепер мешкає він в Яблонівці пов. Підгайці. В Гнильчу є 5 родин (до 15 душ) цілковито заражених сектантством. Читають „Вартову Башту“. (Тамошній парох, який там пробував від 1924 р. подає вказівки, що в брошурах проти сектантів треба би на основі св. Письма доказати в сі св. Тайни, як також те, що єсть пекло, що душа безсмертна і т. ин.).

Грядя к. Львова: в дочерній Сіціхові є 6 господарів баптистів.

Гійче, дек. равський: сектанти-штундисти з'явилися в р. 1921 і здобули 10 родин на загальне число 500 родин.

Стронятин: від 1924 р. ядвентистів є 8 господарів, переважно крєвняків екс-священика Дмитра Хомяка, який прислав їм (з Англії) брошури, а либонь і гроші.

Ходачків малии: в прилучевій Костусі є сектанти-методисти. Пропаганду зачала одна дівка, родичка з Костусі, яка вернула з Америки, і великі гроші дістає звідти на ціль пропаганди. Зразу пристало до неї кілька родин, а в часі найбільшого успіху з 10 родин, які однак то приставали, то відпадали від неї — так, що тепер секта вже переводиться. Сектярськими остануть зо дві родині, при яких лишається доляри і поле. Сектанти належать до „трясучих“: Підчас молитви „трясе“ ними, кидає об землю — про що сектанти кажуть, що се їх „Дух св. посіщає“, а коли

в „екстазі“ белькочуть, то в них називається „нові язики возглаголют“. Якраз се не подобається нашим селянам, і „нову віру“ засуджує на невдачу.

Просимо присилати далші викази і відповідні уваги!

Виходить на верх... При кожному суспільному перевероті виходять на верх одиниці, які шукають свої особистої користи, і вдають зі себе то „червоних“, то „чорних“ після обставин і потреби. Ось так і в нас при целібатній реформі вже появляються такі одиниці. Один з таких — Федір Сташинський. Перед війною був він на новіціяті в ОО. Василян. Як прийшли Москалі, пішов у „Росію“, оженився, і в Житомирі висвятився на діакона. Перед большевиками втік назад до Галичини (жінку полишив на Україні), і „покаявшись“, пробував то в ОО. Василян (у Жовкві при друкарні), то в ОО. Редемптористів. В тому часі писав за целібатом, проти жонатого духовенства („Із розважань на часі“). Вкінці дістався до Митрополита на стенографа Його проповідий (голошених у храмі св. Георгія). Колиж Митрополит подякував йому за його прислуги, він хотів допуститися на Митрополиті грошового вимушення, загрожуючи, що перейде на презвитеріанізм, і буде виписувати скандалістику на целібат і на Митрополита. І дійсно вже був зачав писати в тім тоні проти целіту (в „Українському Слові“). З огляду на се, що Федір Сташинський пробував через якийсь час у домі Митрополита, як також з огляду на се, що став писати проти целібату, мів би він вкратитися в довіря нашого духовенства і суспільности, перестерігаємо духовенство і суспільність перед тим певним осібноком. У боротьбі проти целібатної реформи ідемо простою і чесною дорогою, памятаючи слова псалмопівця „накажет мя праведник і обличит мя, влей же грішного да не намастит глави моя.“ Не потребуємо союзників, котрі могли би нас скомпромітувати.

До П. Т. ОО. Кооператорів. Послідні Заг. Збори Кр. Союзу Ревізійного зібрали були поважне число наших свідомих, роботящих священиків. Дуже відрадне се явище дає вказівки, куди спрямувати нашу роботу, щоби виповнити свою завдачу свідомого Українця-горожанина. Що при сьогорічніх виборах до Ради поминено священиків і селян кооператорів, повинно тільки бути товчком до тим усильнішій праці на поли кооперативи, а будучі вибори належатимуть справдішнім зорганізованим працівникам.

Комітет.

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам.

Ч 5.

Львів, за травень

1925.

Рік XX.

Ідуть на нас!

В „Новім Часі“ ч. 26. з 9. IV. с. р. під заголовком: „Українсько - національна Євангельська Церква“ поміщено таку новинку (без усяких коментарів): „Недавно приїхав до Галичини з Америки о. Василь Кузів, професор презвитеріянської семінарії, — а також вернув з Америки о. Олекса Нижанковський, рівнож презвитеріянський місіонар і проповідник. — І вони розпочали свою „місійну“ працю серед Українців. За короткий час свого побуту в Галичині вони заснували около 50 своїх осередків — громад під назвою Українсько - національної Євангельської Церкви. Навіть у Львові є така євангельська громада, котра тимчасово для своїх богослужень випозичила собі салю в домі Методистів (площа Бернадинська ч. 17). Духовним провідником Львівської Громади є о. Олекса Нижанковський, котрий — у вищезгаданій салі Методистів — улаштовує українські Богослуження покищо кожного понеділка о 7 год. вечера. На останньому Богослуженні було присутних кількасот Українців — і з кожним днем число вірних нової церкви побільшується. Незабаром має відкритися духовна семінарія для підготовки духовенства для Нової Церкви. У тій цілі їде сюди з Америки кількадесять професорів — місіонарів, а навіть спеціальний жонатий єпископ“!..

Значить: ідуть на нас!.. Ідуть, бо „вітрять“ розклад, пригожу для себе почву. Бактерії за всіди нападають на організм предиспонований для них. Ми вже спершу вказували на се: що се значить повернути церковне життя в пливкий стан. При такому стані навіть передбачити не можна: хто, як і коли шматуватиме нашу Церкву. „Де труп, там збираються орли“. Ще недавні роки, як ми були „орлами“, і літали по українських землях.. А нині наші ролі помінялись. В повоевнім часі, коли психічні структури загально захитані, під боком безбожної а диявольськи агільної большевії, в жменях польонізаційної політики ми діждалися повернення нашого церковного життя в пливкий стан. Хтож перебудовує свою хату в осени, коли дощі і плюта? В такий час ліпша яканебудь хата, чим ніяка.

ЛБ АН УРСР

Ж. №

Наступу американських сект на нашу Церкву не сміємо собі легковажити — особливо презвитеріян. Вони ідуть на нас „у великому стилі“: з величезними матеріальними засобами (говорять про мільйони доларів) і з впливовими зв'язками з політичним могутим світом. Оскільки ми довідалися, їх агітація іде в такому напрямі: обіцяють, що в нашій Церкві ніщо не зміниться, тільки щоби зірвати з Римом, а злучитися з англійською церквою; при такій „унії“ можна буде виторгувати для української церкви якнайбільшу незалежність і права; намовляють наших видніших людей безпосередньо переговорювати з Лондоном; вказують на політичні користи із „унії“ з могутим англійським світом; обіцяють усі наші сироти в краю перевести на своє удержання; і т. ин. Заходять до редакцій наших впливових часописів, щоби їх здобути для своєї пропаганди. Все „по американськи“, достроєно до категорій, якими нинішній світ живе.

Американські секти, промощуючи собі дорогу долярами, по війні в усіх європейських краях усадовилися то з більшим, то з меншим успіхом. А в нас ще до грошевої нужди долучується революційний стан в церковному життю: невдоволення і огірчення ізза celibату, конкордату і їх адгеренцій. Скільки лиха при такому стані можуть заподіяти нашій Церкві американські секти, се для кожного, хто не відстав від життя, вже на перший погляд ясне. „Предиспозиція“ — ось тим вияснюють лікарі ту загадку, що одного чоловіка сухоти чіпаються, а другого ні. Якщо в нас буде дальше тревати роздор між Епископатом і суспільністю, якщо будуть продовжуватися і помножуватися причини того роздору, то нашу Церкву „зідять протестантські бакцилі“ — на ганьбу нашій дотеперішній історії, яка передала нам, бодай у Галичині, весь нарід скупчений в одній Церкві — в Церкві правдивого духа Христового. А тепер ось наступає на нас германський раціоналізм — чужий нам по національності, по традиції, по чуттю, по вірі, по всьому. Сльози тиснуться на очі.

Бемо в великий дзвін на тревогу: Стямтеся! Стямтеся всі, котрі задумуєте держати нашу Церкву в пливкому стані, щоби „виліпити“ з неї щось „нового“. Осінь у нас нині, і що виліпите, се дощі розмийуть, та ще й підвалини ушкодять.

Кожний з нас нині повинен „перерости себе“ і причинитися до зєдинення всіх сил нашої Церкви до взаїмного, загального, щирого й отвертого порозуміння і до спільної праці. Без такого відродження ми пропаді! „Іміяй уші слухати, да слухит“.

Цензура.

В Львівсько-Архієпархіяльних Відомостях в ч. II з 15 IV с. р. появилася „Закон о попереджаючій цензурі книг“, який наводимо в цілості:

Понеже обов'язуючі в нашій А Епархії закони що до апробати книг допускають деякі сумніви і неясности, Митрополичий Ординаріат засягнувши ради Преосвященного Епископа Суфрагана Боцяна і Всв. Капітули видає слідуючий епархіальний закон:

§ 1. Під назвою книги розуміє сей закон всі книжки, брошури, часописи і якінебудь письма видавані друком.

§ 2. Без попереджаючої церк апробати не вільно навіть світським видавати: а) Письма св., коментарів до него, перекладів, або трактатів о нім. б) Книг, що відносяться до Богословія, Історії Церкви, Права церк, Природного Богословія, Етики і інших наук стоячих в звязи з релігією і моральністю, книг богослужебних, молитвословів, пісень церковних, творів аскетичних, моральних, містичних і взагалі всяких писем, в яких міститься щось, що має яку зв'язь з релігією і обичайністю. в) Образи, образці з молитвами або й без них. г) Листки зі списом відпустів, наданих Апост. Престолом.

§ 3. Наколи Ординаріат, який міг дати апробату (Ординаріат автора або місця, де мали видаватися або розповсюднюватися книги) відмовив апробати, а ця обставина була тут замовчана в просьбі о апробату, Митр. Ординаріат уважавби апробату осягнену тим поданням за неважну.

§ 4. Монахи стараючися о апробату, мають предложити позволення своїх настоятелів.

§ 5. Не вільно священикам без позволення Ординаріату, монахам же без позволення своїх настоятелів і Ординаріату видавати книжок навіть світського змісту; не вільно їм видавати і редагувати часописів, або дописувати до них.

§ 6. В часописах, які містять статі проти католицької віри і христ. обичайности, не вільно і світським католикам дописувати хіба із справедливої якоїсь причини, про яку має судити Ординаріат.

§ 7. Хто би зі священиків дописував до такого часопису (як висше § 6) без виразного позволення Ординаріату, стягав на себе суспензу від всякого священодійствія і тратить юрисд. до слухання сповіди.

§ 8. В ту суспензу паде кожний священик через сам факт написання в такому часописі (як висше § 6.) без дозволу Ординаріату якоїнебудь статті навіть безіменної і про

предмет, що не має звязи з вірою. За рівнозначне з написанням, узнає цей закон підписання, або подиктовання, або інспіровання такої статті.

§ 9. Розрішення від тої суспензи застережене Ординаріятові.

§ 10. Без позволення Апостольського Престола згл. Римської Конгрегації не вільно видавати збірки молитов а відпустами наданими Апост. Престолом і збірки декретів Римських Конгрегацій.

§ 11. Не вільно видавати перекладу св. Письма инакше як під особливим наглядом Ординаріату і з нотами, винятими головнo з письм св. ОО. Церкви і кат. учених.

§ 12. Апробати оригінального тексту якогось діла і якогось видання не вистарчає на видання його перекладу ані на друге видання, для якого потреба нової апробати.

§ 13. Відбитки статті апробованої в періодичнім часописі не потребують нової апробати.

§ 14. Назначені Митр. Ординаріатом цензори мають обовязок в сповненню свого обовязку не поводитися ніяким людським зглядом і видавати свій осуд опираючися тільки на догматах катол. віри, на науці Вселенських Соборів і Апостольського Престола.

§ 15. Цензори мають обовязок видати свій суд на письмі. Коли суд прихильний, Ординаріат уділяє позволення на видання, перед яким поміщується суд цензора з його іменем і лиш виїмково і рідко дозволяє Ординаріат опустити згадку за цензора.

§ 16. Авторам не має бути знане імя цензора, заки видав прихильний суд.

§ 17. Позволення на видання уділяє Ординаріат лише на письмі; воно має бути поміщене або на початку або на кінці книги з підписом уділяючого позволення, а поданням місця і часу.

§ 18. Наколи відмовляється позволення, на просьбу автора подається причину відмови, хиба важна причина вимагає чого иншого.

§ 19. Сей заказ обовязує всіх священників Львівської АЕпархії і поза її територією, а священників чужих Епархій на територіях Львівської АЕпархії.

§ 20. Сей закон проголошений через випечатання в Аепархіяльних Відомостях обовязує від першого мая 1925. н. ст.

Львів дня 9 квітня 1925.

† Андрей † Йосиф Александер Бачинський Андрей Білецький
Митрополит Еп. Л. Пом. Генер. Вікарій Препозит М. Капігули

Сей закон сформулований на взір відповідних параграфів нового Кодексу канонічного права (Can. 1385—1394), однак у дечому суцшно відхиляється від тих параграфів.

Найважливіші різниці такі: (Can. 1385 § 1, 2° „*ac generaliter scripta in quibus aliquid sit, quod religionis ac morum honestatis peculiariter intersit*“ — в нашій законі (§ 2 б): „і взагалі всяких писем, в яких міститься щось, що має яку зв'язь з релігією і обичайністю“ (але що не має „якусь зв'язь“ з релігією і обичайністю?).

Can. 1386. § 1. „*Vetantur clerici saeculares sine consensu suorum Ordinarium, religiosi vero sine licentia sui Superioris.*“ — в нашій законі (§ 5): „не вільно священикам без позволення Ординаріату, монахам же без позволення своїх настоятелів“. Значить: наш закон зрівнює світських священиків з монахами в тій справі, а Кодекс канонічного права дещо лагідніше трактує: світських (бож може бути „*tacito consensu*“, але не може бути „*tacita licentia*“).

§ 2. „*In diariis vero, foliis vel libellis periodicis qui religionem catholicam aut bonos mores impetere solent*“... — в нашій законі (§ 6): „В часописах, які містять статті проти католицької віри і христ. обичайности“. „Містити статті“ а „*impetere solent*“ не є рівнозначне. Після сенсу „містять статті“ либонь усі наші світські часописи є інкриміновані, бож кождий з них деколи дещо помістив, що противилось або катол. вірі, або христ. обичайности. Але після сенсу „*impetere solent*“ („мають звичай нападати, звичайно, пляново, засадничо нападають“) справа виходить зовсім инакше.

В Кодексі канонічного права цілковито нема того, що висказує наш закон в §§ 7, 8 і 9. Значить: нема загрози суспензи і нема того сформулювання, що „за рівнозначне з написанням узнає сей закон підписання, або подиктовання, або інспірування такої статті“. Як видно, наш „закон опопереджаючий цензурі книг“ гострійший, як відповідні параграфи Кодексу кан. права (така наша доля!).

Кожному ясно, що сей закон виданий по причині трасавиці, на якій ми опинилися ізза целібатної реформи і кампанії проти неї.

Крім кампанії довкола целібатної реформи загрожує нам ще й инша небезпека: протестантські секти.

Треба признати слушність поглядів, який на днях у „Ділі“ висказав др. Ст. Баран, що з більшим успіхом можуть вести боротьбу проти сект поширені між народом світські часописи, як самі священники з амвон або духовні часописи. А вже тут сильніші аргументи *ad hominem*, чим річеві аргументи.

Презвитеріяни, переняті американським духом, се добре розуміють, і як той „ревучий лев“ обходять всі редакції наших світських часописів, щоби їх здобути-підкупити. Переважна частина тих редакцій мають добру волю для нашої Церкви (бодай задля національного інтересу), в дійсності не належать до тих, котрі „*impetere solent*“ на католицьку Церкву. Не треба би нам аж підкуплювати їх, вистарчило би збільшити наші впливи в їх часописах.

Ось Сцилла і Харибда — відвічна біда в усякій боротьбі. Не думаємо, щоби новий закон, якщо за ним не послідуєть відповідні діла, вивів справу цілібату на чисту воду. А своєю спеціальною гострістю він сковує наш розмах у боротьбі проти сектарів.

„Нива“ в справі цілібату вже не має нічого засадничого сказати понад те, що сказала. Останється нам бути тільки сумним обсерватором, як сповнюватиметься все те, що ми передбачили.

З нагоди зборів священничої кооперативи в Станиславові.

Дня 2. лютого сего року відбулися Заг. Збори організації духовенства станиславівської дієцезії, священничої кооперативи „Власна поміч“. Збори відбулися при невеликій участі членів, всего около 40. Звіт з діяльності і загалом цілий хід зборів зробив на присутних прикре враження. Коротенький касовий звіт доповнив сумного образу. Вже саме число присутних членів немило вражало, а щож сказати про дискусію, яка розвинулася, а радше зовсім не розвинулася, по отворенню її над обома звітами? Довгу прикру хвилю мовчанки — треба було переждати, поки вкінці, ратуючи ситуацію, не забрав голосу такий член управи о. декан Ганушевський, який в кількох словах висказав своє вдоволення і признання дирекції за се, що вкінці

вдалося їй спровадити інституцію на властиву їй дорогу економічної діяльності, яка, як вже такий успішний початок вказує, доведе всі справи духовенства до цвітучого розвитку... Одинока станова організація духовенства в нашій дієцезії сходить на властиву їй дорогу економічної діяльності, і на тій то щасливій і властивій для духовенства напрямній ставлено слабенькі гороскопи дальшої діяльності.

Вже то в нас загально так водиться, що, коли почуємо слово кооператива, так зараз і ввиджується нам крамарська ляда, вага і локоть. Кооператива, хочби і духовенства, мусить і то виключно вести торгівлю, і тому і священича кооператива уважала сповненням своєї „властивої“ ціли, ступити на властиву їй дорогу крамарства, і закупити, як се ми із звіту діяльності довідалися, одну чи дві бочки вина, з котрого половина ще не розпродана, а в сім році гадає розширити круг ділання і закупить ще сотнар або два церковного світла. Ми знаємо всі, що торгівля се справді богате жерело зисків і доходів, якими і духовенство наповняє кишені чужих, нераз нам ворожих, людей, і пора би вже всім, а особливо духовенству схаменутися! Тому і священичій кооперативі годі сего жерела спускати з ока, а 500 ал. зиску з розпродажі одної чи двох бочок вина свідчить, що чужі і свої купці сильно нас обдирають, і священича кооператива повинна взятися за плянову організацію своєї ділянки. Але щоби се була одинока властива дорога, на яку ступила наша священича кооператива, отім позволимо собі що найменше сумніватися, а хто її на сю дорогу хоче зіпхати, сей скривлює і ударемнює першу спробу станової організації духовенства, за яку воно слабенькими своїми силами взялося.

Слушно проте, вислухавши заяви о. Ганушевського, нагадав о. Северин Левицький широкі пляни і цілі кооперативи, які в минувшій році зачеркнув був в своїм рефераті на організаційних зборах о. Д-р Фіголь, як сполука розбитого у внутрі і пригнетеного ізвні нашого духовенства, а які не знати з яких причин спустила з ока сегорічна управа, а вибрала як властиву одиноку дорогу економічну. Д-р Фіголь намагався вправді оправдати діяльність управи, заявляючи, що широкий круг ділання зачеркується звичайно для того, щоби було з чого спускати, ну але такого виправдання годі брати дослівно.

Взагалі на зборах панувала якась нещирість, холод, і дивна якась душна атмосфера, немовби за кожним з присутних стояв комісар поліції, або тайний детектив. Деякі з нас надіялися сердечного братнього зїзду, який своїми актуальними дебатами облекшивби наболілу грудь духовенства, а судилося просидіти кілька годин серед тяжкої

душної атмосфери, в якій дирекція надармо силувалася вимовними цифрами касового звіту оживити мовчанку і студену, як градова хмара, масу присутніх членів.

Чи ми справді упали до ролі низьких повзунів, що в нас поза бочку літургійного вина, не можна було за цілий рік порушити хочби мінімальної частини наших станових потреб і недомагань? Чи ми справді такі щасливі і вдоволені, що не потребуємо в своїх станових справах, дружнього, товариського керівництва, поради, заохоти та підкріплення?

Дирекція заступала погляд, що нам перше треба дбати про матеріальні справи, а як будемо мати гроші, тоді можна буде і за інші справи взятися. Ми думали, що дирекція возьметься до пекучої справи злуки і організації наших сил, щоби спільно скріпити все, що в нас слабе, заповнити наші недостачі і прогалини, та в той спосіб утворити одинічний оборонний вал перед навалю, що загрожув вірі, церкві і духовенству особливо тут на окраїнах, де через нас перевалюється всяка девастаційна новітня орда.

Ми покладали надії, що управа станової організації свідома сего, що духовенство заняте в душпастирстві, головно сільське, не має змоги слідкувати за розвитком богословських наук і поглиблювати знання потрібних йому фахових відомостей, буде старати зарадити тій недостачі устроюванням відчитів, дискусій і звітів на богословські теми. Буде освідомлювати нас з новітнім видавничим рухом так у своїх, як і чужих, та тим способом буде помагати духовенству удержуватися на відповідній висоті станового і загального формування. Приміром хай нам послужить в тім напрямі споріднене з нами становим званням народне учительство. Воно має для об'єднання і пізнання себе своє станове товариство, має свій становий учительський орган, скликає час від часу учительські конференції, уряджує практичні лекції і устроює спеціальні курси, щоби не обнижувався у них рівень педагогічного і загального формування. А в нас? Хто дбає про такі пекучі духові потреби духовенства?

Правда, се перший початковий рік існування нашої організації і від управи годі вимагати виконання програми в цілій ширині. Але чи ж не можна було вже в сім році скликати раз або другий бодай якихось звичайних сходів, товариських конференцій, хочби для взаємного личного ознайомлення?

Ми духовники прибиті кожний своєю личною журбою, ми зовсім собі чужі і незнакомі. А коли случайно зідемося разом, то глядять один на одного з недовірям і жде догідної хвили, колиби чим скорше від себе утіти. Ми не маємо нагоди навіязати між собою якоїсь, хочби товариської,

лучности. Хоч усіх нас тисне одна і та сама, не то вже загальна народна, а також наша станова і лична недоля, ми боїмося її між собою порушити, обговорити, бо ми себе не знаємо, ми собі чужі, так далеко, що нині при забороні деканальних соборів навіть найблизші кондеканальні себе не знають. А щож доперва казати про наших настоятелів, крилошан і інші виспі чини?

Коли появляться між нами, то вони чуються не свої між нами, а ми чужі і неосмілені перед ними. Ледво відважнійший зважиться неспіло звитатися, а як хто вдається з конечности в розмову, то хиба на те, щоби дати доказ, що Бог дав чоловікові дар бесіди не на те, щоби висказувати свої гадки і почування, а на те, щоби їх лекше перед другим закрити. А чому? Бо ми собі чужі, ми себе взаємно не знаємо. Бо й деж маємо наблизитися до себе, познакомитися? Крилошанин до звичайного священика не зайде в гостину, ані на празник з целеброю, чи з якою іншою духовною функцією, хиба, не дай Боже, з порученням якоїсь урядової чиности, тож живемо для себе і побіч себе — як два собі взаємно недоступні світи!

Таким лучником між нами могли би бути товариські сходи, скликувані спорадично, бодай раз на чвертьріччя. Там при вивченню якоїсь маленької програми, відчиту, реферату чи звіту, в дружній товариській поговорці, наближувались би ми до себе і до наших настоятелів. Тут могли би ми пізнати, що і вони не такі страшні, як здає, а ми знов не такі ледачі, за яких вони нас мають. Се чейже також кооператива.

Для скріплення впливу віри і церкви на нарід потреба, щоби священича кооператива подбала і зобов'язала своїх членів до постійного, усильного, систематично унормованого поширювання відповідної лектури між народом, щоби витрутити, а бодай ослабити шкідливий вплив протирелігійних книжок і газет. Продукція їх взагалі тепер вправді зменшилася, але поворотна хвиля не дасть довго на себе ждати і певно скоро надійде. Тепер обходиться наш нарід в більшій часті майже зовсім без книжки. Лектура се нива в багато місцях не тикана і вона жде нашої щирої плянкової праці. На нас тяжить обов'язок навчити нарід любити добру книжку, як свого приятеля, заохотити його, та улекшити йому її купівлю. До сего діла покликана в головній мірі священича кооператива, бож добра книжка в руках наших вірних, се наш помічник — певний, безупинний і вірний.

Треба здавати собі з сего справу, що, як ми не подбаємо, щоби нарід на селі шукав і одержував книжку і газету з рук священика, то ми стратимо його для нашого релігійного впливу і проводу. Живе слово в церкві, є мо-

гуче, але треба, щоби було кому його з увагою слухати, та і воно прогомонить і затреться буденним заняттям і оточенням, а друковане, коли навчимо нарід любити і цінити його, полишиться і само і його могутий вплив.

Значіння друкованого чи писаного слова, розумів великий Апостол Павло, і для того попри усне голошення Божого слова писав він листи до перших організацій християн і казав їх відчитувати і пересилати з одної церкви до другої. Нині, колиб він жив, то настоював би певно на основування релігійних товариств і став би редактором, видавцем і кольпортером книжок релігійного змісту. Ми маємо добре і доцільно редаговані видавництва о. о. Василіяна, маємо видавництва „Доброї книжки“ і інші, є що дати людям в руки, та кількож то є ще сіл у нас, де не заходить ні одно число Місіонара, Приятеля, ні один примірник видавництва духовного, релігійного змісту? Якеж се лихе свідочство про тих духовників і який сумний вид їх темної опущеної пастви?

Сего в першій мірі не повинна спускати з ока наша кооператива. До кольпортажі книжок і газет повинна бути зорганізована окрема секція, що малаб вести дуже докладну евіденцію книжкового руху по селах і зобов'язувати під сим зглядом своїх членів до невсипучої тяглої праці. Кожда парохіяльна канцелярія чи церковна захристія повинна бути місцем кольпортажі книжок рел. змісту. За посередництвом нашої кооперативи і за певним для неї рабством повинні віддавати свої книжки і газети — всі українські видавництва, які на збут по селах рефлектують. Так, як до тепер, іти далше огся справа не може. Тут треба якнайскорійшої організації, бо затратимо безповоротно одну з найважніших ділянок успішної праці і впливу церкви і духовенства на нарід. Нині є ще між нами много священників, які не то, що не дбають про поширення доброї книжки між своєю духовною паствою, а то і таких, що й самі без книжки обходяться, а навіть без свого станового органу „Нива“, без котрої годі священникови жити в своїй духовній атмосфері і не затратити ніжнього почуття своїх станових завдань і потреб, та не знидіти духово в злободневній будденщині. Се найперша і найбільше пекуча справа, за яку повинна поважно і зріло обдуманим способом взятися наша кооператива. І колиб її управа нічого більше поза се для церкви і духовенства не зробила, то певно сповнила би своє далекесягаюче організаційне діло.

Дальшою задачею, за яку повинно взятися духовенство злучене в кооперативі, се звернення бачної уваги на се, що належить раг ехселенсе до круга його ділання, се є на церковні богослуження, щоби вони не були мертвими функціями, а живими орудниками піднесення релігійності

і побожності у вірних. Тут треба піднести і поставити на висоті його призначення зіпсований неукми дяками літургійний спів, усунути, що мертве і закостеніле, та йти за потребою часу з духом живої католицької церкви і вимогами нашого багатого обряду. Щоби не бути голословним, зверну увагу на справу, яка дуже пекучо висувається нині на перше місце, с. є. введення живої народної мови до церковних молитов, додаткових богослужень, а навіть і до самої літургії та інших церковних відправ і требів.

Богослуження не на се, щоб його обов'язково до крайного умучення, нераз майже до обезсилення в церкві відстояти; воно є одним з найбільше могучих середників, які образують релігійне чуття, що є чейже головною спонукою християнського релігійного життя.

Правдивий жаль бере, коли освідомити собі, що тільки скарбів, зложених церковними св. отцями в наших богослуженнях, переходять непомітно перед душею нашою глибоко віруючою простолюдина і не торкають його вразливості, хоч він з такою витрезалістю і девоцією вислухує їх до кінця. „Научіте всі народи“ — сказав Христос, а нашому народови запертий доступ до сеї солодкої науки, задля чужої незрозумілої йому мови. Ми образуємо його ум, вчимо його всіх правд догматичних, але уровень його релігійного життя через се не підноситься, а по війні бачимо, що воно упадає, байдужніє для церкви і релігії і від неї відвертається.

Треба образувати і розвивати у народі релігійне чуття, впливати на нього і потягати його релігійними практиками, а сего не досягнуть богослуження, хочби такі чудові, як наші, в чужій незрозумілій нашому народови мові, як колись мертве язичів держало в оковах красу і розвій нашої народної мови і письменства, так церковний мертвий язик держить в оковах піднесення і розвій релігійного чуття нашого народу.

Отворім, розбиймо тих сім печатей, якими сковані скарби передані нам св. церковними отцями, що їх нагромадили, як колись Єгипетський Йосиф хліба, на час душевного голоду нинішніх часів. Спішімся, як найскорше се зробити, щоби не було колись за пізно.

Впровадженням народної мови до церковних богослужень віддамо в тяжкий час „руїни“ велику прислугу і нашому народови як такому і зєднаємо собі його непереминаючу вдяку, бо його мова понижена нині і викинена зі всіх державних інституцій і шкільництва, найде право горожанства в церкві, що була завсіди охороною і опорою народности.

Правда, до порушених нами справ потреба людей, щоби розділили між себе працю в кооперативі, яка своїм

широким статутом уможливяю всяку роботу. Але чи ж в Станиславові, де тільки священників, не знайдеться людей до праці? Чи ж для них вистарчить роля мудрого глядача здалека? А ініціатива і провід у працях чи ж не надається для них ліпше як для сільського душпастира, якому різні труднощі стоять нераз на заваді?

Ми пізнали на загальних зборах з кількох кинених слів о. мітратом Гордієвським в справі торгівлі світлом, що під покришкою строгого настоятеля, бє в нього шире серце давнього сердечного народного робітника. Зі слів признання для о. крил. Щепковича довідалися ми, що сей тихий і мовчаливий референт і строгий іспитователь був ширим дорадником і оборонцем нашої інституції, а і о. ректор Д-р Бойчук широко інтересувався і віддавав великі прислуги нашій кооперативній організації. Тож є і найдуться ще сили, лиш сміливіше гуртуймося всі до праці, яка злучить нас і обєднає обоюпільним довірям і любовю, а зникне холоднеча і байдужність!

Тих кілька гадок насунулося мені, з нагоди перших Загальних Зборів свящ. кооперативи, які попри признання і вдяку дотеперішній управі і ініціаторам великого діла, уважав за потрібне прилюдно висказати. Щастя Боже новій управі — до дальшого успішного розвитку нашої організації, складаймо скоро і обильно уділи, бо в єдності сила!

Не-іксипильон.

Заввага Редакції: З поглядами автора повисшої статті не годимося в її цілості. Не думаємо, щоби кооператива була покликана до того, щоби українізувати наші богослуження — особливож в першому році існування кооперативи. Треба признати отсю правду, що кооператива спершу мусять розростися, збогатіти матеріяльно, а щойно опісля зможе причинятися до здійснювання тих ідей, які авторови стоять перед очима, — кажемо причинятися, бо проводити на тій ділянці ледви чи зможе таке товариство, як кооператива. Цінна думка автора про видавання і поширювання книжок потрібних для народа може бути здійснена тільки в той спосіб, коли всі три священні кооперативи — у Львові, Станиславові і в Перемишлі — поведуть спільну акцію в тому напрямі. А до того повинно прийти чим скорше.

Місії.

Борислав (деканат Бориславський).

В Бориславі відбувалась в часі 24/5 — 3/6 1924. місія під проводом оо. Редемптористів. Отці Місіонарі приїхали в суботу 24/5 рано. Вечером о 6 годині по маєвім набоженстві в процесійнім поході о. крилошанин Федорович

з Тустанович, місцевий о. парох Ліщинський і місцевий катехит о. Адріанович спровадили 3 отців Місіонарів з приходуства до церкви. При гарно прибраній зеленню і українськими прапорами брамі, на котрій пишались написи „Св. Місія“ і „Вітайте нам“, привитав оо. Місіонарів короткою промовою іменем місцевого громадянства п. Йосиф Кулинич, а 2 робітники воскові в гірничих одностроях, подали отцям Місіонарам „хліб та сіль“. Перед церквою прибраною зеленню і електрикою освіченою, привитав оо. Місіонарів промовою місцевий парох о. І. Ліщинський.

Опісля зачалась перша місійна наука. Здавалось, що в Бориславі не удасться місія, що даремна праця оо. Місіонарів, тимчасом дійсність що иншого виказала. Тисячі народа — робітництво і інтелігенція, — які були на привітанню, з кожним днем більшали. Тисячі народа що дня громадились на мавве богослуження, яке правилось на дворі в спеціально збудованій каплиці, щоби послухати наших золотоустих о. Григорія і Якова. Проповіді вечірні мусіли голоситись на дворі, бо церков не могла помістити численно зібраного народа. Гарна погода тревала через цілих 10 днів місії. До св. Сповіді приступило понад 3000 робітництва і інтелігенції, яка своїм поступком дала як найкрасший примір. В неділю $\frac{1}{6}$ уладили оо. Місіонарі процесійний похід улицями Борислава, який дуже імпозантно випав; Борислав ще ніколи не видів такого великого здвигу народа (около 15.000). Процесії з кількох дооколичних церков, дівчата з Мразниці і Борислава в народних строях і лентях, 2 величаві зеленню прибрані хрести, які несли місцеві хлопці-робітники, і гарні співі церковних пісень, все те оказувало, що в Бориславі серед „polskiego przemysłu а жидівських богатств“ — живе на українській землі — український народ.

Місія мала тревати 12 день аж до Вознесення, на яке мав приїхати наш преосвященний Владика з Перемішля. Але що через нечайний виїзд до Риму відкликав Владика свій приїзд, длятого місія закінчилась вівторок вечером т.е 10-ого дня. Многотисячна товпа народа зібралась знова вечером, щоби послухати в останнє прощальної гарної бесіди о. Якова і попрощати своїх дорогих проповідників.

Серед грімкого співу „Многая літа“ відпроварили всі оо. Місіонарів на приходуство.

Раненько о 4 год. позбігались знова вірні до церкви, щоби вислухати Служби Божої оо. Місіонарів, розлягся знова голосний плач і ридання серед зібраних, залунало знова грімке „Многая літа“, а повіз прибраний зеленню і цвітами уніс любих проповідників Слова Божого в дорогу до дальшої праці для нашої церкви і народа.

Бориславський.

Заболотці (в Олеській деканаті.) від 8 — 12 червня 1924 р.

Дня 8. червня о год. 4. пополудни про великім здвизі народа розпочато св. Місію. Чудово прибрана старенька церковця і гарно побудована каплиця і проповідниця на дворі яскраво вказували, що весь нарід брав живу участь в приготуваннях до місії. Місійні торжества відкрив Впр. о. Декан Ал. Левицький з оо. Місіонарами-кондеканальними.

Проповідали: оо. Степан Рудь, парох Закомаря з науки, о. Евген Давидович, парох Ожидова 2, о. Іван Тимчук, парох Туря 2, і о. Микола Марків, парох Підгорець к. Золочева 4 науки. Ціле місцеве населення брало участь в усіх науках, а багато народа з дооколичних сіл приходило на науки в поодиноких днях. Співав, гарно ведений, місцевий хор. Сповідалося приблизно 1500 народа і уся шкільна молодь. В закінченню місії взяло участь понад 3 тисячі людей.

Потрашаюче вражіння викликав обхід з місійним хрестом, де старенький парох о. Степанів, 80 літний старшок дивгав зі своїми парохіянами тяжкий хрест серед плачу тисячної товпи народа. Проповідь під хрестом виголосив о. Микола Марків. При кінці весь нарід цілував св. мощі св. свящмуч. Йосафата.

Учасник.

Олесько від 29. червня до 7. липня 1924.

Дня 29. червня о год. 4. пополудни вийшли усі мешканці Олеська, Юськович, Хватова і усіх дооколичних сіл на стрічу оо. Місіонарів, що мали надїхати зі сторони Підгорець. Гарний сам-собою краєвид набрав чудової краси, коли крутий під Підгорецькі гори гостинець вкрила 4 тисячна товпа народа, молодь у вишиваних одностроях, багато шкільних діттих, процесій, духовенства з Впр. о. Деканом і парохом Олеська, Ал. Левицьким, усе наче море широкого лану маків. Привітання оо. Місіонарів було зворушаюче.

При дверях св. храма Чудотворної Матери Божої Олеської привітав оо. Місіонарів Впр. о. парох і декан Ал. Левицький. Привітання шире і гарне. Відповідь провідника Впр. о. Манька ЧСВВ проста і гаряча, з чого народ зрозумів, що до нього прийшли Любимці Христа голосити Його Божу науку. І зачалися палкі науки.

В протягу десятиох днів розбили оо. Місіонарі тверду (повоєнну) скалу і зладили Христовий шлях. Усе кондеканальне духовенство оо. Місіонарі і багато чужих свящ. (усіх около 25) сповідали народ три дні днями і ночами. Висповідано около 10.000 (десять тисяч) душ.

Кінець місії припав на свято рожд. Св. Йоана Крести-

теля. Храм в Олеську і великий на цілу Брідщину і Золочівщину відпуст., а до того вістка, що приїде на закінчення Місії Преосвящ. Єпископ Луцький Д-р Йосиф Боцян. Цілу ніч нарід гомонів по містечку, бо про відпочинок й мови не було. Зібралось понад двадцять тисяч (20.000) народа.

Раннім ранком надіхав з Підгорецького Монастиря оо. Василиян Преосвященний Владика. На стрічу вийшов народ процесії своїй з Підгорець, оркестра, духовенство, діякони і асиста. Церемонію цілого свята провадив о. Микола Марків, парох Підгорець. Народ заляг усі улиці, ринок, парками, а навіть повилазив на дерева, щоби побачити Владика. Зачалась Служба Божа Арх. тиха при асисті. Після Сл. Божої засів Пр. Єп. до слухання св. Сповіді.

Торжественна співана Служба Божа і спів місцевого мішаного хору випали дуже гарно. Після Спів. Сл. Б. була виголошена остання місійна проповідь, а після цього зачався похід з місійним хрестом. Тут удержати потрібний підчас закінчення Св. Місії порядок, то було треба Божої помочи. На переді походу процесії, брацтва, оркестра; за ними великий дубовий хрест; за хрестом Преосвящений Владика, духовенство, почесна сторожа Олеських міщан. Довкола хреста дівчата в укр. одностроях, два ряди в руках несли довгий вінок зі сосини і цвітів. По боках тисячі народа. За хрестом 15 тисячна маса шептала після бажання Преосвящ. Владика молитви. Прегарну і до глибин потрясаючи казань під хрестом виголосили Іх Преосвящ. Йосиф. Народ плакав із зворушення. По проповіді народ укляк. Вєсь простір залягла тиша, лише слова Владика змістом Архієрейського благославлення неслися понад масами народа до їх сердець, а звідтіля подяка Богови за таку ласку св. Місії.

Народ був одушевлений. Сердечні прощання Преосвящ. Владика і оо. Місіонарів були сердечні—дуже рідні. Кілька кілометрів ген за Олесько—майже під Підгірці, куди відїжджали Пр. Владика Йосиф і оо. Місіонарі—народ провадив любих гостей.

Проповідували: о. Манько ЧСВВ провідник, о. Іван Лучинський ЧСВВ і о. Теодорович ЧСВВ.

Певно довго остане св. Місія в пам'яті побожних Олещан і усеї околиці.

М.

Утішків: св. Місія відбулася в днях 27/9—1/10, 1924.

Народ приладився до св. Місії дуже торжественно. Гарно прибрана церков і сердечні слова привитання місцевого пароха Впр. о. сов. В. Белкота, виголошені перед церквою до оо. місіонарів, дали вислів, що народ і їх трудолюбивий о. парох хотіли відновлення духовного життя

в св. Місії. Проповідували кондек. оо. місіонарі під проводом Впр. о. декана Ал. Левицького. Відбувалася катехізація дітей. Усі парохіяни висповідалися і певно віднесли успіх в праці над своїми душами.

В часі усіх відправ співав гарно ведений місц. хор.

С—ів.

Ожидів: Бажанням парохіян Ожидова — а вже сердечним бажанням їх Впр. о. пароха Євгена Давидовича, що весь труд і життя вкладає в працю над своїми дух. дітьми — було уладнати св. місію.

Приготовання були довгі і всесторонні — тому і око постороннього обсерватора мало чим налюбуватися.

Св. Місію проводив Впр. о. Сов. А. Гавришак, парох Пикулович — Борщович. В своїх приступних і палких науках так потряс душі народа, що праця прочих о. о. місіонарів була уже далеко лекша — як сподівалися вони самі. Прочим Отцям опреділив о. провідник теми так влучно за попереднім кількомісячним порозумінням, що дійсно гарно випали усі науки і принесли успіх. Проповідували: Впр. о. Декан — проповідь під крестом, о. Тимчук, парох Туря 2 науки і о. Микола Марків, парох Підгорець — Заповіді божі.

Вдаряв взірцевий усюди порядок, так в розложенню богослужень, катехізації і усіх церемоній — як рідко де підчас місій стрічається. До св. сповіди приступили усі парохіяни і багато чужих. Сповідали священники Ол.-деканату.

Належить зазначити, що під умілим проводом і при добрім доборі тем і проповідників рівно гарно і успішно удаються св. Місії о.о. Василянм і о.о. Місіонарам зпоміж світського духовенства.

М.

Соколівка: *Архієрейське поселення нової церкви.*

Одеський деканат збогатів одною новою церквою — після воєнного труду і жертв. Її посвячення це релігійна і національна маніфестація.

6/IX о 3-ій г. пополудни на дорозі з Цішок до Соколівки між широкими дібровами на початках волинських рівнин усталилися козацькі діти, на конях, в одностроях сокілського одягу, під проводом провідника проф. М. щоби привітати Преосв. Еписк. Д-ра Йосифа Боцяна, який надїжджав на посвячення церкви. Після привитання бандерія привела гостя перед тріумфальну браму села (місточка) Соколівки. Пресвящ. Епископа вигав також кагал жидів. В старенькій церковці зачався молебен, а опісля процесія, Владика і на-

род попращав стареньку матір і пішов до нової. Зачалася вечірня, на якій виголосив Владика проповідь і пояснив таке свято, яким є для народу посвячення нової, двигненої власними трудами і кривю твердині-церкви. Проповідь була поучаюча, патріотична, народня, свята.

Раннім ранком зачалось торжество посвячення. Хто його не бачив, цей не зрозуміє краси і глибини нашого обряду. Після посвячення зачалась Архієр. Служба Божя при численній асистії. Проповідь підчас Служби Б. виголосив (ad hoc) о. Микола Марків, парох Підгорець. Підчас торжеств посвячення прочі священники сповідали через оба дні. Побожні Соколівчани разом зі своєю інтелігенцією приступили до св. причастія. По усіх обходах і торжествах весь народ Соколівки, процесії і бандерія попрашали Достойного Владика, дякуючи сердечно за таку високу для Соколівки честь і пам'ять.

Від соток літ Соколівка не бачила такого чудового свята, яким платиться тільки тим, що трудом, кривю і саможертвою піднімають на своїх зболілих кістках такі релігійні і народні твердині, якими нині для нас наші церкви.

Віля двигнення церкви заслужилося Соколівське міщанство дуже. Повні свідомости і патріотизму дали знак свого життя релігійного і народнього, бо хоч бідні — дуже бідні Соколівчани, хотіли показати своїм потомкам, як високо цінили вони свою церкву — а ворогам: якою цінністю нині є для нас церков, віра і обряд.

Не можна поминути тут заслуг і вложених трудів їх духовного пастиря о. Івана Біляка. Колись як парох, а опісля як завідатель ех сирт. будував через три роки сей божий храм. Дай Боже, щоб усюди після пововного звичення наших домів божих і народніх твердинь їх так пильно будували душпастирі, як це робив о. Ів. Біляк у Соколівці.

Observer.

Потреба українського духовно - музичного товариства.

В 1 ому числі журналу „Наука й Письменство“ помістив Др. Ст. Людкевич статейку з приводу надходячих 100-их роковин смерті нашого найбільшого духовного музика компоніста Дмитра Бортнянського. В ній апелює до української музикальної інтелігенції, щоби з приводу тих роковин завязалось у нас духовно музичне товариство ім. Дм. Бортнянського, яке малоб видати неопубліковані його

твори та спопуляризувало всі його твори в цілях поглиблення й кращого розуміння їх змісту та краси.

Гадка справді дуже цінна, а її зреалізування для нас конечно, якщо возьмемо під увагу теперішній стан нашої духовної музики. Думаю, що Др. С. Людкевич, говорячи про завдання майбутнього товариства, не мав на увазі виключно лише опублікування і популяризацію творів Дм. Бортнянського, але і вважає, що цілі новозаснованого товариства повинні бути далеко ширші. Кожний галицький Українець, що дивиться здорово на стан нашої духовної музики, кому залежить на розвитку тої-ж музики, признає, що в нас давно відчувається брак такого духовно-музичного Товариства, яке-б занялося видавництвом духовно-музичних творів, нашими хорами, які жадні вказівок—науки, щоби могли розвинутись, — і взагалі церковним співом, який у нас в такім занедбанню.

Духовно-музичного видавництва в нас нема, хоч маємо подостатком хорів і то хорів при церквах, які потребують добре зредагованих і виданих відповідних творів. В наслідок того браку діються непростими прогірих. Одні від других переписують, часто з похибками, твори, які переходять з рук до рук, набирають знова нових похибок так, що стають зовсім неподібними до оригіналу. Я бачив один твір перероблений невмілою рукою з мішаного хору на мужеський; той твір пішов в світ і в деякім місці хтось другий після свого знання переробив назад з мужеського на мішаний хор; не знав, що первісний стан того твору є автором уложений на мішаний хор! З тої перерібки випшла страшна мішанина голосів і та лиха перерібка зовсім не подібна до первісного її стану. Другі знова „фабриканти“ гармонізують на світі лад мелодію такого твору, який вже є згармонізований самим автором; авторська гармонізація їм не подобається. Коли-б хто зібрав один і той самий твір того самого автора від всіх наших хорових організацій, то переконавби ся, що, кілька хорів, тільки редакцій; не знайшов би мабуть двох таких самих редакцій. А якби хотів хто знайти правдиву, без похибок копію оригіналу пр. Служби Божої М. Вербицького, то чи знайшов би її?! Котра копія найлучша?? Лихо очевидне, а причина його лежить у тому, що в нас духовно музичні твори не видані дотепер авторитетною чи фаховою людиною чи відповідним товариством.

А як у нас представляються хори і взагалі церковний спів? Числом маємо досить хорів по містах і селах і то хорів, що співають духовні твори. Вартість їх дуже маленька, вони ледви животіють, не мають доброго проводу, а вже зовсім не розвиваються в напрямі артизму, і через те все не сповняють того завдання, якого вимагає Церков. Дірі-

ґенти-самоуки, які не чули добрих хорів, яким не дав ніхто практичних вказівок, як провадити хор, які твори вибирати і як їх виконувати, не зуміють добре попровадити хору. Не дивно отже, що наші духовні влади виступають проти хорів і радше заявляються за громадним т. зв. самоілюковим співом. Та і нелучше представляється громадний спів в церкві; передовсім і тут провідники - дяки не дбають про спів, не стараються, щоби громадяни співали рівно, вимовляли разом і виразно слова; часами той спів виглядає радше на змагання крикунів, а про те, щоби з нього віяв дух побожності, нема мови. Так отже хоролий, як і громадний, спів знаходиться у нас в дуже лихому стані, а то тому, бо дотепер загал тою справою не займався, хіба лиш одиниці тут і там.

Щоби хор добре розвивався, треба, щоби був добрий голосовий матеріал, провідник дріґент, що розумів би свій фак, та щоби були добре видані відповідні твори. Якщо нема доброго голосового матеріалу, тоді безумовно хору закладати не треба, натомість треба подбати, щоби вірні враз зі священником і дяком занялися громадним церковним співом. Є голосовий матеріал і чоловік, що умів би провадити хор, тоді треба занятися організацією хору. В тім случаю відіграє провідник хору головну роль, бо від нього залежить розвиток хору. Він повинен знати, які твори вибирати та як їх виконувати; треба йому дати найкращі теоретичні і практичні фахові вказівки. Дріґенти-самоуки потребують отже опіки, науки, поради і вони радо користали би з неї, якби мали де. — Чому духовно-музичне життя так гарно розвивалося по тамтїм боці Збруча? Чому кождий, хочби з найнищої класи утворений хор співав так, що приємно його слухалось, бо дійсно віяв з їх співу дух побожності? Чому духовна музика стояла в них о много вище, чим у нас, галичан? Відповідь ясна: там від Єлисавети, Петра В. існували духовно-музичні товариства, які дуже ревно занималися і дбали про розвій духовної музики; вишукували добрі голоси до хорів (найкращий голосовий матеріал був на Україні, як признає російський історик Михневич), учили співати і виконували та видавали дуже много духовно-музичних творів. Зогісім певно, що якби так у нас дбали про духовний спів, то тоді привів би він велику користь так для розвою нашої музики, як для Церкви і загалу. Добрий хоролий спів причинився би до торжественности богослуження, до поваги і величности нашого обряду, збудив би і підніс чувство побожності та притягнув би нарід до Церкви. Тоді й духовні влади не будуть виступати проти хорів, лише будуть їх поспирати, їх співом любоватись, повторяючи за св. Августином: — „Скільки слез проляв я при піснях і гимнах,

які співано з сердечною побожністю в Твоїй Церкві, о Господи! Як дуже слуханням їх було потрясене моє чуття! Спів приємно вражав моє ухо, а правда співаного проникла в моє серце, а з нього пліло святе чуття побожності!“

Вище сказане домагається в нас оснування духовно-музичного товариства, якого завданням булоб зайнятися нашою духовною музикою у всіх її видах, усунути всі хиби і поставити її на дорогу розвою. Осідком товариства повинен бути Львів. При товаристві повинен існувати добре зорганізований, взірцевий хор, який уряджувавби духовні концерти та співав підчас Богослуження пр. в катедрі св. Юра. Дірігент того хору повинен бути музично-інтелігентним, теоретично і практично здібним до ведення такого хору, що мавби бути взірцем, школою для других; він мав би вести курси хорального співу та курси для дірігентів, отже мавби бути zarazом і учителем; він мавби давати практичні фахові вказівки менш образованим дірігентам-самоукам; в його руках головню лежавби розвій наших духовних хорів.

Товариство малоб зайнятись і видавництвом духовно-музичних творів; воно малоб видавати всілякого рода духовні твори не лиш для хорів, але і для громадного самоілюкованого співу. Товариство розглядулоб, котрі твори надаються до видання та які твори поручати поодиноким хорам, довідавшись про їхні сили.

Отсе булиб головніші завдання українського духовно-музичного товариства в нас. Я певен, що справу оснування такого товариства займеться наша духовна власть, бо це лежить в інтересі Церкви; вона стане меценатом товариства і прийде так з матеріальною як і з моральною помічю. Матеріальна поміч не страшна, а моральну поміч далиб наші священики, наколиб були в контакті з товариством і помагали йому в праці.

Др. С. Людкевич піддав гадку оснування, а я отсею дорогою хочу діло посунути о один крок вперед: вказую на анкету як на останню стадію до переведення гадки в діло. Якщо отсею ціль досягнеться і попровадиться товариство так, що дійсно духовно музичне життя в нас розцвітеться, то тим ушануємо найкраще 100-тні роковини смерті нашого найбільшого духовного композіста Дмитра Бортнянського.

Іван Охримович.

О. Др. А. Іщак.

Повстання баптистів і їх розвій.

(Докіпчевія).

В Румунії появилися перші баптисти 1862 р. в Букарешті, а в Добруджі 1867 повстала перша громада в Тульчі, де посвятив їх зборище сам Онкен.

У Франції удалося американським баптистам зеднати вже 1832 кількох прихильників, але щойно 1838 р. повстала в Парижі громада з членами, а рукоположений баптистами французький проповідник утворив шість громад з 142 членами і заложив 1879 р. проповідничий семинар.

Також на поганські народи поширили свою місію англійські баптисти. В Індіях проповідав Віліям Карей вже 1793 р. і розповсюдив тут біблію в 44 язиках. Баптисти втиснулися зі своєю проповіддю також до Хін, Японії, східної Африки, Камеруму, а навіть між Кафрів в полудневій Африці. Американський „трирічний конвент“ (місійне товариство) вислало своїх місіонарів до Індохіна, Сіаму, Гіндостану і Японії вже 1814, а баптисти полудневої Америки урядують від р. 1844 місії в Мексику, Бразилії і на Кубі.

Число дійсних членів баптистачної секти, коли не рахувати дітий і прихильників, які не прийняли нуркування, виносило в 1913 році 6.715.000, з чого на Америку припадає 5.905.000 в 58.352 громадах. В Європі найбільше баптистів числить Англія (418.000 в 3.000 громадах), по ній іде Швеція (51.159 членів в 607 громадах), і Німеччина (46.208 членів в 214 громадах). Дальші місця що до числа баптистів займають: бувша Росія (37.127 членів в 296 громадах), Данія (14 082 членів в 31 громадах), Норвегія (3 437 членів в 40 громадах), Фінляндія (2 958 членів в 54 громадах), Франція (2347 членів в 643 громадах), Італія (1762 членів в 53 громадах), Швайцарія (811 членів в 7 громадах), бувша Австрія (1028 членів в 6 громадах), Румунія, Болгарія і Іспанія. Разом в цілій Європі є після статистики з 1912 року 581.734 членів в 4552 громадах і 3.356 проповідників. Азія числить 186 000, Африка 14 785, Австралія 27.594 членів.

Крім одноцільних (регулярних) баптистів зачислити треба ще до сеї секти 10 побічних партій, які різняються від одноцільних в деяких правдах віри. І так: 1. *Вільні баптисти*, що визнаючи науку про загально-спасаючу божу волю, допускають вже ненуркованих членів до Господньої Вечери. Вони мають кілька виспих шкіл і видавниче підприємство в Бостоні.

2. *Сепаратисти*, визнають так само свободний доступ до Господньої Вечери, але становлять одну організацію з 6.000 членів і 48 проповідників.

3. *Американські загальні баптисти*, визнають армініянську науку про всеспасаючу волю божу, але практикують лиш „замкнену“ Господню Вечеру.

4. *Протимісійні баптисти*, визнаючи строгу науку Кальвіна, є противні місіям, бо „коли Бог хоче спасти перед призначеного, то може зробити це так само добре без місій“.

5. *Суботники баптисти* признають суботу для відпочинку. Мають своїх 112 громад і 9.000 членів на полудне від НьюЙорку.

6. *Шістьартикульні баптисти*, кладуть на підставі Ап. Павла (Євр. 6,1-2) натиск на рукополягання, якого уділяють зараз по хрещенню на знак ділання св. Духа. Число їх у Америці доходить до кількох тисяч, в Англії числили 11 громад в 1690 р; але невдовзі щезли зовсім.

7. *Чисті пурки* (Tunkers) або „браття“ вірять в щасливість всіх при кінці світа, не роблять військової служби і не складають присяги, як Меноніти, вони навіть противні обриванню проповідників і недільним школам. Се німецькі кольоністи, які виїмігрували до Пенсильванії в 1719 р. і числять нині 100 000 членів в 630 громадах.

8. *Божья громада* практикує, як Меноніти, умивання ніг і „замкнену“ Господню Вечеру, на яку збираються лиш в вечер. Устрій переняли від методистів: щорічне зібрання старших і трирічне зібрання колегії старших. Числять 30.000 членів в 475 громадах Пенсильванії. Мають два научні заведення і накладню.

9. *Християнська громада*, яка повстала з презвітеріян, методистів і баптистів в Америці, не признає божества Христа, як Арії, не признає собору в Нікеї, лиш „апостольську науку“. Їх називають унітарськими баптистами. Числять нині 90.000 членів.

10. Кампбеліти самі називають себе *учениками Христа*. Вони, хотяй визнають божество Христа, але перечать вічне походження Сина від Вітця, перечать особовість св. Духа. Баптисти не признають їх „євангельськими християнами“ і не запрошують їх на зібрання, які часами уряджують спільно з методистами і презвітеріянами. Числять 850.000 членів.

Баптисти заложили на загальнім своїм конгресі в Лондоні 1905 р. „світовий Союз баптистів“, на яким були заступлені також деякі побічні партії. Ціллю цього союзу є „внатуршувати самостійности осібних церков, скріпити єдність баптистичних церков цілого світа і духа братерства праці і взаємної помочи“. Другий конгрес „світового Союзу баптистів“ відбувся в 1911 р. в Філядельфії. Третій мав відбутися в р. 1916 в Берліні, але перешкодила сему війна. Зате утворено в сім році в Берліні, на пропозицію

союзу берлінських проповідників вільної церкви, „Головний відділ євангельських вільних церков в Німеччині“. Виділ сей складається з 6 делегатів від німецьких баптистів, єпископальних німецьких мегодистів і споріднених євангельських громад як також з делегатів від „вільних євангельських громад“ і має на цілі „обезпечення і поширення спільних інтересів“.

К. ЛАВРІНОВИЧ.

Жмуток думок.

З приводу появи нової книжки Гавриїла Костельника).*

Безладдя, яке тепер переживаємо, — не звичайне безладдя, бо й коріння його також не звичайне. Воно не тільки-що „змішало поняття“, але й сплутало в один клубок усі почування і так витворилося те чудне становище, коли кажеться — „своя своїх не познаша“...

Наслідком того повстало якесь „суспільне сектарство“, де в потоці дзвінкого „словоізверження“ гинуть найкращі прояви творчости, від чого — загальна розгубленість та безрадісність...

У цій безрадісності майже нема людини, душа якої не нагадувала-би слимака, який, бажаючи висунутися зі своєї шкаралущі, ще глибше вшивається у неї. Значить в причини, що змушують остерігатися навіть тоді, коли внутрішня тривога сягає поза межі всякої терпеливості. Тоді єдиним світлом сучасного стає світло минулого, до якого спрагло тягнуться руки тих, чиї душі ще не втратили первісної здатності відчувати „одвічну музику всесвіту“, де все нове, — старе і де все старе, — нове.

Все від тієї „музики“, що зродила Слово, а тому винною нашого безладдя власна-ж безчуттєвість, яка не дає змоги відчувати те Слово, від якого початки руху, а то значить — творчости.

Загально-ж є так, що шукаючи „раціонального“, нехтуємо „дороговказами серця“ й губимося на звичайних манівцях. Губимося не тому, що „завели політики“, що „нас поділили“ і що „ми не держава“ (державою — головою!), а тому, що „ми — не ми“...

*) Гавриїл Костельник: Великі Люди — з біблійного музею. — Оповідання під теперішню й усяку пору. Вибліотека „Логос“, 4. Львів, 1925. Стор. 168.

Це „ми — не ми“ знаємо ще від Шевченка і тут цілком зайвими будуть усякі „приклади із загалу“, бо загал — загал, а звернемо увагу лише на тих, що репрезентують його і є відповідальні за нього. Це передовсім наші письменники, твори яких мають свідчити про духовний стан загалу.

Але, на жаль, наші письменники також безраді, бо коли вони „старики“, так нищать „молодиків“, а коли-ж навпаки, так і все навпаки, від чого нічого певного, бо замість своєї історичної повісти, маємо „перелицьованого“ Февімора Куппера (очевидно з того „заложення“, що мексиканські прерії „цілком легко дається (?) змінити“ нашими степами); замість своєї лірики, — кепську імітацію французького „вільного віршу“; замість своїх мистецьких творів сучасного, — гідке пашквильянство, від якого тхне нездоровим духом герметично замкненого гробівця, з якого годі ждати змертвихстання...

Підвалини цього гробівця лежать у пресі, яка ніби-то „веде перед“, але та обставина, що у більшості випадків у ролі „начального“ навіть тих видань, що претендують на „літературу й мистецтво“, виступає якийсь будь „бувчий політик“, або просто „бувчий герой дня“, ставить письменника просто в невільницьке положення...

Звідсіля загальне бажання письменників „мати свій орган“, але так, як письменники майже всі злидарі, то за справу творіння таких „органів“ береться перший ліпший вуличний хлопчак, а тоді „гріхи молодости“ старих поетів еднаються з неоправданим зухвальством, як от: „приступаючи до незвичайно важкої праці обнови нації, по лінії її у молодження(!), домагаємося всебічної піддержки“ і т. д. і т. д.)*

Далі-ж же так, як і взагалі у „пресі“, лише з тією різницею, що коли у „справжній пресі“ день у день змінюються „напрями“, так тут усе перевертається („апріорі!“) „горі дном“, бо все воно не-що инше, як звичайна ознака існуючого безладдя, на ґрунті якого можливе хіба-що виховування ярмаркових блазнів, але ні в якому разі не — „умолодження“(!) нації.

Ясно, що при таких умовах ослаблюється та праця, метою якої є пробудження дрімаючої дійсності, яка ось уже протягом двох літ не бачить ні одного оригінального літературного твору, який хоч би на якийсь час міг її розворушити...

*) Журнал „Наука й Письменство“ під начальною редакцією Ярослава Цурковського. Львів, 1924. кн. I. ст. 4.

І коли при таких умовах якась творча одиниця намагається висловити своє „вірую“, то це робить таке вражіння, ніби у п'їтму гробівця падає яскрава смуга соняшного саява, що у перший мент просто осліплює...

* * *

Смугою такого саява є поява збірки оповідань „з біблійного музею“ Гавриїла Костельника п. н. „Великі люди“, яка містить у собі те, чого не знаходимо в новому. Власне ця, артистично написана і так же артистично видана, скромна книжка ставить перед нами цілий ряд образів минулого, що при сучасному безладді можна було б назвати „дороговказами серця“. Інша річ, що не все у ній може сподобатися якому будь „опікунові суспільної моралі“, який навіть у сфері передуховленої творчості шукатиме того, до чого привчили газетні фейлетоністи.

Інакше мовити, книжка оповідань Гавриїла Костельника є першою спробою (після Лесі Українки) використати те джерело, де все нове, — старе і де все старе, — нове, що має у собі Біблія. Досі ще ніхто у нас не звертався до цього джерела з чисто творчою метою, бо коли хто щось і черпав із нього, так виключно для „спеціального завдання“, але ніколи не так, як „старчик“ Сковорода...

„Матеріалістична“ постать Франкового „Мойсея“, як і „анархістична“ постать Хоткевичевого „Авірона“, це скорше постаті їх власного характеру, що не мають у собі нічого спільного із тим, — як каже Сковорода, — „символом великим“, яким є Біблія.

Цим я зовсім не хочу сказати того, що біблійний мотив мусить використовуватися лише так, як-то він накреслений, але необхідно відчуті його внутрішність, себ-то — дух і тон, як це зробив Купрін у своїй „Суляміт“.

Правда, завдання Костельника цілком протилежні тим, що ставив собі Купрін, але, однак, що до тону, то вони майже дорівнюють собі. Особливо яскрава під цим зглядом „Самсонова любов“, де ліричний елемент не уступає драматичному, творячи потрясаюче тло трагедії людини, як останніми зусиллями волі спромагається на той чин, який змитає слід помилки, що рівнозначна злочинові перед народом. У цьому власне вся великість Самсона, бо не поставна поза, а передуховлений чин є ознакою великості. Очевидно так розуміє „біблійний музей“ і сам автор, коли в перевагу Самсонові ставить старого Єфтая, який за волю народа віддає у жертву Ягве свою єдину й улюблену доньку. Знову ж таки не сила, а чин роблять славним старого Мататію Макавея, який у час найбільшого чужинецького гніту над Ізраїлем спромігся знайти те Слово,

що запалило до борні й привело до вічної слави, бо не одна лише перемога, але й смерть увінчує велике діло. Таким великим ділом є передумання Мойсея і сумування Ілії, бо коли перший кличе: „О браття мої! Як вас зберу? Як вас притулю до себе? Як поможу вам?“ (стор. 11), то другий „посмертною людською тінно“ блукає у пустині, покутуючи всю вину своїх братів. Почуття духовної єдності з народом робить старого Абба бен Асса „головою й серцем жидівського Назарету“, хоч у той час виростав у Назареті Тесля, призначенням якого була перебудова цілого світу. Того Теслі ще не! добачали, але старого Абба бен Асса всі знали і були певні, що у слухний час він перший вийде на зустріч Месії.

Коли-ж прийшов Христос, то хоч Абба бен Асса чув ясно, що він „добре говорить“, але — „Єшуа бен Йозеф — Месія? Ні! Це смішне! Ні, не смішне, а богохульне! Месія як грім з неба зявиться, а цей непомітно виховувався між нами — син теслі!“ (сор. 101). — Хіба-ж цей назаретський Абба бен Асса не нагадує нам наших „корифеїв“, які задивлені у власну величність у минувшині, ніяк не можуть погодитися з тим, щоби хтось, кого вони пригадують собі дитиною, міг стати перед ними?...

Та як не мудрував бен Асаф, щоби погодити в собі слова Єшуї бен Йозеф із поглядами фарисеїв, але все-ж таки не погодив, а тому й не уник помилки, яка стала йому зрозумілою щойно тоді, коли „свершилося“. Пізнавши помилку, став одним із перших, що „пішли за ним“, бо бачив ясно, що інакше — „проти волі на рода“...

Більш чуло відчули ту загадкову „волю народа“ старець Никодим та Йосиф із Ариматеї, які жертвуючи своїм високим становищем „батьків“, сміливо вчинили те, що веліло їм їх сумління й прийняли на себе всі наслідки гніву дикої, розфанатизованої юрби.

Автор зазначає, що „історія не переказала нам, яка була дальша доля благородних радників Йосифа й Никодима із-за їх геройського діла у Велику Пятницю“, але це й так зрозуміло, бо ж ясно, що гнів юрби не минув їх, як ясно також і те, що у днях загального безладдя тільки такі люди заслуговують назви „батьків народу“.

Почуття обов'язку до ближнього, а передовсім глибока віра у „новий світ“ зміцнює сили Павла на шляху терпіння, бо знає, що „не в слові царство Боже, а в силі“, хоч як-би не був малий гурток її вірних серед певної себе юрби.

Жадоба правди є світлом життя, якого прагне остужена безладною буденщиною душа сотника Корнелія, до чого знову нема жадного діла римському панові Нігерові, що з цілою головою пірнув у бундючно-гучну суперечність

столиці імперії. В особі сотника Корнелія — світ духа, як в особі римського пана Нігера — „світ живота“, що все потребує постачати матеріял для мозку. Та „не хлібом єдиним“ живеться, як і не все мечем перемагається і сотник Корнелій ясно чує, що — „Рим, дорогий Рим пропаде“ враз зі своєю препишною культурою, а тоді „мусить прийти якесь велике діло, що створить нову душу, що посуне людську природу на її властиве місце“, бо — „думки німечні“. (стор. 147). — Німечні думки, але дужа віра, від якої — переможне світло неба...

Ідея оповідань Гавриїла Костельника — ідея духового відродження нації, яка йде не по лінії якогобудь „умолджування“. Як і не по пактах якогось партійного програму, чи „приписаної моралі“, а виключно на ґрунті духової чистоти, людяности та сумлінности. Хто це зможе зрозуміти, так зрозуміє, а хто — ні, значить ні!

Однак, навіть для тих, що не схочуть розуміти, знайдеться у цій збірці „з біблійного музею“ чимало чого цікавого, що зверне увагу своєю новістю.

* * *

Збірка „з біблійного музею“ присвячена „українській Новій Молоді“ і це слушно, бо тільки вона одна „не спускає в діл прапора“ а у цій збірці вона знайде собі не тільки одну втіху, як від мистецького твору, але й заохоту до дальших змагань і витрівалости.

Неприємним є лише той факт, що один із молодиків „поспішився побавитися „у рецензента“ й умістив на сторінках зродженого сучасним безладдям „органу“ замітку, в якій закидає авторові.. „прихопливість“ та... європейську термінологію“...*)

Не дарма ті росіяни кажуть — „поспішиш, так людей насмішиш“. Так і тут. — Шановний „рецензент“ очевидно „прихапцем“ читав, коли „прихопливість“ бачить; а що до „термінології“, то вже дуже сумніваємося, щоби він знав гебрейську мову, якою говорили люди „з біблійного музею“. Коли-ж знову говорити щось про характер тієї „термінології“, так хай порівняє мову й образи „Пісні пісень“ із мовою й образами хоч-би навіть „книги пісень“ Гайного, а тоді й побачить, наскільки багатший є поет „біблійного музею“. Отже коли біблійний поет міг мати свою мову, то чому ж не міг її мати біблійний вождь народа, а особливо там, де йому приходилося говорити про устрій

*) „Золотий Гомін“, 1925 р., ч. 1. ш. Стор. 9.

громадського життя та суспільні взаємовідносини клас, група партій? — Справа не в тому, хто і як себе називав, а в тому, що то має значити, бо т. зв., „європейська термінологія“ так-же змінна, як і європейське життя, на постійність якого старий Абба бен Асса з Назарета ніколи не поклався-б, але на книжку Гавриїла Костельника багато з нас можуть покластися і то тому, що вона твір душі, а не виплід розумуючого мозку..

Весна 1925 року, у Львові.

НОВІ КНИЖКИ.

Богословія, Кн. 1—2 за рік 1925. Зміст *Dr. Josephus Slipuj*: De valore S. Thomae Aquinatis pro Unione eiusque influxu in thelogiam orientalem. — *Др. Микола Чубатий*: Про правне становище церкви в Козацькій державі. *О. др. Гавриїл Костельник*: Границі вселенної. *О. Др. Йосиф Сліпий*: Св. Тома з Аквіну і схоластика. Відділ „Огляди й оцінки“ в цьому числі дуже багатий.

Georg Hofmann S. J. Profesor der Orient. Kirchengeschichte im P. I. O.: *Ruthenica*: I. Die Wiedervereinigung der Ruthenen, II. Der Hl. Josaphat, Roma 1925 (Видання Папського Орієнтального Інституту). Стр. 272. Містить у собі історичні документи по більшій частині ще *незвісні* з кількома фотографіями важливіших документів. Наші музеї, бібліотеки і історики рішучо повинні набути сю книжку.

Alberto Vaccari S. J.: *La Grecia nell' Italia Meridionale* Studi letterari e bibliografici. Roma 1925. (Видання Папського Орієнт. Інституту) Стр. 56.

Ks Marjan Morawski: *Dogmat łaski* 19 wykładów o porządku nadprzyrodzonym. Z papierów autora. Kraków 1925. Стр. 317. Wydawnictwo Księży Jezuitów.

Ks. Jan Rostworowski. T. J. Przewodnik Sodalicyj Marjańskich. Kraków 1925. Стр. 386. (Малий формат). Wydawnictwo Księży Jezuitów.

Ключ до неба або Доскональний жаль ключем до неба. Написав священник епархії Майнц, переклав свящ. Й. Н., катехит в Отинії. Львів 1925. стр. 96 (малий формат). Видала „Добра Книжка“.

Тарас Пастушок, сценічний образок у II діях для діточих театрів, написала Северина Кабаровська. стр. 30. Видала „Добра Книжка“.

До Редакції прислано 13 чисел „Духовно музичних творів“ Йосифа Кишакевича.

Видані випуски обнимають: наші Коляди; Вінчання; Панахиду і похоронні пісні; Гимн в честь Богородиці (слова Шевченка); дві пісні в честь св. Свм. Йосафата; Йорданські пісні; національні гимни; пісні підчас С. Божої; Сл. Божу після самоїлки; Воскресні, святочні і евхаристійні пісні. — Як видно, дуже богата збірка партитур на однородні (жіночі і мужеські) та мішані хори, видання дуже старанне і стосунково дешеве: 13 випусків обемистих коштує 28'50 злп. Видання поручається особливо для наших церковних хорів, та для виконування через шкільні (гімназичні і семинарицькі) хори.

Що до укладу названих композицій, то всі вони визначаються наскрізь правильним гармонійним обробленням та приступною мелодикою, а з аранжованих знаних церковних пісень вибрав композитор що найвдячніші до виконання. — Ціла ся збірка духовно музичних творів Йосифа Кишакевича є не тільки многоцінним вкладом у стосунково убогий наш музичний церковний доробіток, але разом є невичерпаним жерелом для освіження нашого церковного співання. Неструженому композиторови належить за сю збірку повне признание і щира дяка.

Зі світа.

Австрія. В Відні підчас того, коли католики л. обр. обходили ресурекцію, новітні погани („Naturfreunde“) й собі урядили торжественний обхід по вулицях міста з музикою і тд. на честь „воскресення сонця“ (весни). Товпа в поході займала кілька кілометрів. Ось застрашаючий примір, як за „нових влад“ шириться новочасне поганство.

Болгарія. Стан католицької Церкви. Католическа Церква в Болгарії має дві єпархії: одна з Престолом в Русуці, друга з Престолом у Софії. Перша числить 18.000 душ і 16 церков (храмів), друга 21.000 душ і 22 церкви.

Католицьких шкіл є: народних 18 з 1440 хлопцями і 1830 дівчатами; своїми грошми болгарські католики удержують 8 низших і 4 висші гімназії з 3700 учениками (розуміється, що потрібні гроші не походять тільки від болгарських католиків).

Італія. Рим. Місійна вистава. З нагоди ювілейного року Папа Пії XI відкрив у Ватикані місійну виставу, яка має за ціль познакомити ширші круги з місійним рухом. Є там памятки з історії місій, портрети най-

визначніших місіонарів, пам'ятки по них, географічні мапи, моделі домів, церков і т. д. Особливу увагу присвячено медицині, яка грає велику роль в місійній праці.

Китай. Апост. Престол уповажнив бенедиктинського опата Аврелія Stehle (з Пенсильванії) урядити катол. університет в Пекінгу. Новий університет буде підданий Пропаганді. В чотирох роках має бути готовий. Католиків Сполучених Держав завізняно достарчити потрібних грошей.

Палестина. Дня 1./IV. с. р в урочистий спосіб отворено жидівський університет в Єрусалимі.

Росія. Неуспіх антирелігійної пропаганди. Для підсилення та об'єднання антирелігійної пропаганди большевики організували в Москві „Общество друзей газеты „Безбожник“, яке мало відкрити на провінції свої філії. Однак успіх сеї пропаганди невеликий, і в 1925 р. „Безбожник“ буде виходити в скороченому вигляді.

Виступи католицького духовенства. Радянська преса в останні часи звертає багато уваги на виступи деяких католицьких священників у Радянській Росії. В Витебську настоятель костела Св. Варвари кс. Хшонувич опублікував в радянській пресі заяву про те, що добровільно складає з себе чин на знак протесту проти політики католицького духовенства в Росії, яке він обвинувачує в контрреволюційній діяльності й аморальності. Хшонувич, як пише рад. преса, має виступити з брошурою, в якій ніби-то викриє „Контрреволюційну діяльність та життя архієпископів Цепляка й Роппа“.

Другий католицький священник, широко знаний в Росії росіянин о. Николай Толстой, надрукував в одеських „Вістях“ відкритий лист до Папи. В листі цьому він каже, що теперішня політика польського католицького духовенства в Росії дуже шкодить інтересам католицької Церкви. Польське духовенство в СРСР., як твердить о. Толстой, цілком залежить від польських дипломатичних представників і єсть знаряддям польської польонізаційної політики. О. Толстой висловлює ту думку, що тепер Росія лекше, як коли инде, могла би приєднатися до Риму, але перешкоджує цьому політика польського клиру, що керує життям католицької Церкви в СРСР. О. Толстой закликає Папу призначити в Сов. Росію католицьких єпископів, які підлягали би безпосередньо Ватиканові. (Дух. Бес.)

Румунія. Встановлення патріархату. Синод автокефальної румунської церкви 7/II. с. р. рішив установити патріархат в румунській церкві. Гідність патріарха надається букарештському митрополитови з титулом „Ар-

хієпископа Угро-Волоського і Патріярха Румунського". Теперішній патріярх, Мирон Кристі при тій нагоді висловив такі побажання: 1) щоби як найбільше число молодих румунів виїздило на захід для студіювання богословія; 2) щоби в Букарешті реорганізовано богословський факультет, доповнюючи його катедрами словянської і грецької літератури; 3) щоби засновано академію східно-православної музики; 4) щоби для пам'яті про сю подію вибудовано величний собор.

Відновлення бесарабської митрополії. В зв'язку з установами патріярхату має наступити реорганізація устрою православної румунської церкви. Проектується встановлення кількох митрополій — між ними й бесарабської. Після прилучення Бесарабії до Росії в 1812 р. була там установлена митрополія, але після смерті першого митрополита Гавриїла Бадулеску, митрополита більше не назначувало. В Бесарабії налісється тепер 55 міських і 927 сільських парохій з 1082 церквами та 1127 священниками.

Гноблення конфесійних меншостей в Семигороді. „Не дай Боже із Івана пана“ — ав Румунії „із цигана став пан“... З усіх нових держав у Румунії „іногородцям“ має бути найгірше. Американський комітет, який досліджував стан релігійних меншостей в Семигороді, видав справоздання, в якому говориться: „якщо не знайдеться якогось порішення нинішніх проблемів расових, язикових, релігійних і економічних, то Семигород останеться найнещасливішою країною в Європі, і безнастанно становитиме небезпеку для світового мира“. „Семигородод виставлений на немилосердний утиск румунського правління. Протестанти і католики є жертвою переслідування і тиранії“. Ствердження комітету румунський уряд просто заперечив (се чудова одерна метода!). Дещо однак признав, як пр. се, що кожду особу, про яку урядник ствердить, що вона є румунської народности, силоміць записується як православну... От як панують вчорашні гельоти! Алеж відвічна Немезіс не подарує їм сього.

Туреччина. Прийшло до порозуміння між Туреччиною й Грецією в справі царгородського патріярхату.

Туреччина згодилася, щоби царгородський патріярхат далше оставав в Царгороді та що члени св. Синоду не будуть підлягати виміні. Одначе Туреччина жадає зложення теперішнього патріярха й вибору нового, на що Греція згодилася.

Україна. Доля лаврських цінностей. Президія Всеукраїнського Виконкому ухвалила передати сконфісковані в Київопечерській Лаврі цінности до розпоря-

димости „Комісії для несення помочі безпритульним дітям.“ Але фактично до тої Комісії попала лише незначна частина відобраних цінностей, — більша частина дісталася київським чекистам з Коганем-Івановим на чолі.

Релігійний процес в Житомирі. В Житомирі відбувся на днях процес проти релігійної секти Каламарчука, якого його секта уважає за Христа. Секта вірить, що син Каламарчука походить від Богородиці і буде жити 1000 років. Каламарчук проповідує, що одноженство це гріх, діти то нечистий плід, а тільки бездітні можуть бути спасені. Окрім Каламарчука обвинувачений другий член секти, Цимбалюк, який згідно з наукою секти спалив своїх четверо дітей.

Релігійна секта діточого цілопалення. На радянській Україні в Одещині відкрила влада релігійну секту, яка пекла живцем дітей з метою лікування спеченим мясом усіх можливих недуг. Виявилося, що секта була велика та що таких жертв діточого „цілопечення“ було не мало. Секта лікувала дітей також і іншими методами, бо члени її відрубували здохлому коневі голову та варили її цілу. Вивар давали пити дітям та купали їх у ньому.

Ось куди заводить релігійний інстинкт, коли його не розвивається нормально. Дурні чари й огидні практики завіси́ди були вислідом релігійного виродження.

Франція. Новий уряд Пенлеве не буде звивати посади представника французької влади при Ватикані.

Чехословаччина. В праськім парламенті поладнано справу обходження св.ят. Всі католицькі свята державою признані, а крім того установлено державними святами: день св. Кирила і Методія та й день Гуса. В народних і виділових школах запевнена є наука релігії в 2 годинах тижнево. Учеників в класі не сміє бути понад 40.

Греко-католицька каплиця в Ольомунці. Дня 22. марта с. р. посвятив в Ольомунці прашівський гр. кат. єпископ др. Діонізій Няраді в ольомунецькій семінарії гр. кат. каплицю, щоби було можна гр. кат. богословам і священникам, на ольомунецькому богословському факультеті студіючим, брати участь в богослуженню по нашому обряді. В Ольомунці перебуває гр. кат. священник Ігор Соколов, котрий хоче зорганізувати гр. кат. церковну громаду між російською еміграцією і так працювати дальше для зєдинення церков.

Всячина.

На поміч „Голодному Селу“. Дня 15. березня с. р. на Ширшій Краєвій Нараді українських громадських діячів покликано до життя Краєвий Комітет Допомоги „Голодному Селу“. Комітет має на цілі збирати грошеві й матеріальні датки, розділяти їх між потребуючих помочи, як також удержувати бюро правної поради в податкових справах. Всюди повинні повстати Повітові й Сільські Комітети Допомоги „Голодному Селу“. Грошеві пожертви треба висилати до Краєвого Комітету на адресу: Центральний Кооперативний Банк (Краєвий Союз Кредитовий), Львів, Ринок 10 (число конта книжечки 14000). Пожертви in natura задержати покищо в себе, повідомлюючи Краєвий Комітет. Письма до Краєвого Комітету адресувати: Волод. Целевич, Львів, Ринок 10. Обов'язковим датком є: одноденний заробіток. Сподіємося, що наші оо. душпастирі возьмуть діяльну участь в тій акції, ратуючи наше населення, на яке, крім інших хрестів, сього року задля неврожаю впав ще й хрест голоду (в деяких місцевостях дуже прикрий).

Науковий зїзд в справі орієнтальних студій. За згодою св. Вітця в днях 12—16. липня с. р. відбудеться в Люблянї (Югославія) науковий зїзд в справі орієнтальних студій. Відчитити матимуть оо.: d'Herbigny, Späil, de Meester, Janin, Salaville, Viller, Višočević, Grivec і ин. (о. Вішошевіч, Хорват, гр. кат. обряду, який через довгий час пробував в Галичині в чині оо. Василян, тепер є ректором гр.-кат. дух. семинаря в Загребі).

Похвальні такі зїзди, однак — се годі промовчувати — вони до нічого в практиці не доведуть. Зерном для практичних успіхів є практика. А така практика, яка в нас розвивається від повстання Польщі, кидає колоди під ноги унії. От над тим нехай би призадумались учасники зїзду.

Священічі покликання на Западі. Ось що пише Przegląd Powszechny з р. 1924. ч. 1, стор. 94 в статті „Powołania duchowne zagranicą“. В 1920 р. 4 провінціальні семінарі і 3 дієцезальні, в яких виховувано священників для 95 епархій полудневої Італії (3.800 парохій, 10 мільонів католиків), числили ледве 36 семинаристів з вищими свяченнями. В тім самім році в півн. Італії Турин мав 10 діаконів і субдіаконів, Фльоренція 7, Генуя, 4, Венеція і Болонія — ані одного. Виїмково медіолянська дієцезія і Люка мають достаточне число і семинаристів і священників.

Значно гірше під тим оглядом є в Португалії. По 1910 р., по провалі монархії і переведенню розділу церкви від держави, семінарі, що передше числили 100 до

120 питомців, стали майже вилюднені: з року на рік число питомців в кожній семінарії важилося між 25—30. А брак священників є страшний; один священник обслуговує 4 або 5 парохій. Від 1910 р. до 1921 число висвячених єреїв не переходить 27 на цілу Португалію.

В Чехії, в Празі, де перед війною семінар числив 150 питомців, по війні число спало до 35.

Єпархія Загреб в Хорватії на 1 мільон 400 тисяч католиків має ледве 15 кандидатів до духовного стану. В р. 1910 *Congrès de l'Alliance des Séminaires* числив 6.530 питомців в цілій Франції; в протягу 5 літ число семінаристів зменшилося майже до половини в порівнанні з 1905 р. (в якому число священників в Франції дійшло до висоти майже вистарчаючої). Війна ще більше погіршила положення. Питомці і священники полишили на полі борби до 3000 трупів. В виду тих страт криза значно побільшилася. Ось як пише єпископ *Eyssantier* з *La Roche* в пастирському листі до вірних в 1921 р.: „83 єреїв стратили ми в часі війни, з того 25 на полі слави. В протягу сего часу ані одного єрея не висвячено. В порівнанні до 1891 р. дієцезія числить о 131 священників менше. Число парохій без постійного пароха доходить до 230. Семінар, що 1866 р. числив 90 питомців, а в 1913. [лиш 10, нині по 7 літах бездільності, згромадив ледви 40 кандидатів“. І майже нема дієцезії (за винятком свіжо прилучених Мец і Страсбург), деби положення під цим оглядом було краще: *Reims* за останніх 10 літ стратив 144 єреїв, а нових прийшло 26; в *Clermont* вмерло 96, прибуло 2; в *Verdun* 86 умерло, висвячено 2. Найбільше поразення поніс *Lyon*: 57 єреїв і 91 семінаристів впало на війні, 200 вмерло на парохіях, а не висвячено ані одного за послідних 5 літ (*Documentation Cath.*, t 5, ст. 46—52). Один з катол. журналів, що виходить в Тулузі, подає, що на 36.258 парохій в цілій Франції 9.047 не мало священників в 1919 р. Нині обчислюють в приближенню, що 10.000 парохій в Франції остає без духовної опіки. Як видно з чисел, Франція на цім полі зробила рекорд. Католицькі дієцезії в інших державах Заходу не переходять тої кризи в такій острій формі, як Франція; мимо того майже всюди, навіть в Бельгії, дається відчутти поменшення покликання до священства. Деякі потішаються, що то все наслідки війни; час буде для них найліпшим лікарем. На жаль, повсенні роки не принесли ніякої поправи; видно з цього, що зло лежить десь глибоше, а війна була для нього лиш нагодою до запуснення глибоких корінів в суспільности. Се дає багато до думання!

Двообрядові місіонарі працюють. Довідуємося з виленських часописів, що осідком двообрядових місіонарів є Альбертин під Слонімом на Вілій Руси (розуміється: на „kresach“). Місіонарями цього „дволичного“ уніятства є два взуїти: Кс. В. Bourgeois, француз, і кс. М. Malinowski, поляк. Не знаючи білоруської мови, вони проповідують по російськи, на що жалуються деякі виленські часописи.

о. Ільків про наше жонате духовенство і целібат. На соймі 25. III. с. р. при нагоді дебати над конкордатом „хлібодський“ посол о. Ільків (целібс) говорив таке (подаємо за „Ділом“ ч. 73. з 2. IV. с. р.): Він зазначив, що конкордат не звертає достаточної уваги на місію й заслуги уніятського духовенства. Та це вина самого духовенства, яке далося втягнути у вир політики. Воно наразилося на підозріння, що уладжує тайні зібрання у св. Юрі у Львові, через що в Рамі найшли лекший послух ті, яким інтереси того духовенства так дуже не лежали на серці. Підчас пошести тифу латинські духовники радо спішили з помічю вірним, а греко-католицькі духовні, будучи жонатими, відтягалися. І ця обставина причинилася до неприхильного відношення Риму до уніятського духовенства. Тому питання заведення целібату для греко-кат. духовенства є незвичайно актуальне, бо безженне духовенство представляє собою більшу бовву вартість. А яке згіршення не раз було, коли священничі сини голосили не раз по сільських читальнях інші принципи, як їх батьки з проповідниць. Та положення жонатих священників в переходовому часі до моменту заіснування загального целібату повинно бути забезпечене.

Ільків поставив резолюції, в яких просить уважливості польського уряду для жонатого духовенства, обтяженого родиною, при здійснюванні земельної реформи в обсягу церковних земель; парохії, зайняті жонатими священниками до хвилі обсади їх целібсами повинні бути винятково трактовані. В другій резолюції Ільків просить уряд, щоби він в інтересі гр.-кат. церкви і її духовенства в порозумінні з Римом і єпископами не ставив перепон що до заведення целібату. В кінці з інших резолюцій годиться згадати виставлене домагання заспокоєння духовних потреб уніятських жовнів польської армії.

Сойм прийняв резолюцію про целібат (себ-то не буде „робити перепон в заведенні целібату“) і резолюцію про заспокоєння духовних потреб жовнів. За те відкинено резолюцію про ревідикацію гр.-кат. духовної семинарії у Львові.

Крім того сойм прийняв багато комісійних резолюцій, що торкаються виконавчих розпоряджень до конкордату, які мається видати на протязі двох місяців, дальше перемовин про знесення приватного патронату, упорядкування оплат за церковні послуги, розтягнення опіки над польськими католиками поза межами держави, емеритального випosaження священників-емеритів і т. и. Крім того прийнято резолюцію про наділення землею органістів і захристиянів (себто дяків і паламарів), взагалі церковної служби. —

о. Ільків є барометром польської політики відносно українських проблемів. Що він говорить, не говорить сам від себе — його „наустиша“; а він за се прийняв, що звик приймати, як ті жовніри, що стерегли гробу Христового.

Ганебне очернення, кинене на наше жонате духовенство перед польським соймом, було би дуже болюче, колиб не було висказане о. Ільковом, який для нашої суспільности є „символом продажности“, і з тою „славою“ піде в історію українського народу. Тому й не вважаємо за потрібне опрокидувати се ганебне очернення. Вважаємо се за низше нашої гідности. Гекатомби жертв наших священників, що від 1914 р. померли на заразливі хвороби, говорять самі про себе — одначе, розуміється, тільки до людий доброї волі. А звісні нам навіть такі приміри, де наш душпастир обслуговував також латинників і заразився пошестною недугою, та помер. Оборона „божової вартости безженного духовенства“ передовсім не лицює о. Ільковови. Він жеж для нашої суспільности є якраз відстрашачим приміром целебса. Але — целібатна реформа в нас має просто „пеха“: що хтось вирветься в її обороні, то ще більше її знеславить. Яку „божву вартість“ представляє собою о. Ільків, се в нас усі знають. Не знають ще хіба того, як то теперішній о. Ільків, посол, во время оно „штурмував“, щоби дістатися до духови. семинаря: впав на коліна перед молоденьким префектом (либонь своїм ровесником), ноги йому обхопив і благав — так, що молоденький префект стидався за себе і за кандидата — по причині його незвичайної „божової вартости“.

Розпорядки старостів. До нашої Редакції напливають зарядження старостів, в яких вони домагаються від наших парохіяльних урядів виставлювання метрик вже не в латинській, але в правдивій польській мові (отже видно поступ!). Так пр. староста в Тернополі до всіх гр. кат. парох. урядів розіслав обіжник (ч. 8078/6 з дня 16 III. с. р.), в яким, покликаючися на „ustawę językową“ (нова фортеця для „szlachciców na zagrodzie“ т. є. пп. старостів), повчає гр. кат. парох. уряди, що на метриках дуже часто знаходяться „ruskie“ написи (друки), підписи, печатки і т. д.,

що „wykracza przeciw ustawie językowej, a w dodatku utrudnia tok urzędowania . . .“ І грозить: „Spostrzeżone usterki i niewłaściwości muszą być bezwarunkowo usunięte pod zagrożeniem skutków administracyjno-karnych“.

Дивна отся практика, яку тернопільський староста хоче накинути „язиковій уставі“: атже та „устава“ 1) ніщо не говорить про урядову мову гр. кат. парох. урядів; 2) припускає вона українське „толковання“, якщо сторони собі того бажають — але п. староста собі того не бажає, і баста!

Єзуїти. На підставі „Catalogus provinciae Austriae societatis Jesu anni MCMXXV“ чин Єзуїтів, яких генеральним препозитом є о. Володимир Ледоховські в Римі, тепер числить 18.718 членів: 9052 священників, 5472 схолястиків і 4194 коадюторів. Приріст з огляду на попередний рік виносить 414 членів. На місіонарських територіях є 2061 членів (1341 священників, 261 схолястиків і 459 коадюторів). Найсильнішою є іспанська провінція (батьківщина Єзуїтів), найслабшою італійська.

Визнання автокефалії православної церкви в Польщі. Царгородський патріархат дня 13. падолиста 1924. р. визнав православну церкву в Польщі за автокефальну. От нема то як примхвата доля: деякі люди стають проти своєї волі „панамі“. А російський патріарх Тихон, як пишуть, ще й своєму тестаменті не годиться на автокефалію православної церкви в Польщі.

Смерть патріярха Тихона. Дня 8. IV. помер в Москві перший по часах царського режиму патріярх московської православної церкви. Від смерти останнього московського патріярха Адріана (1700) патріярхів не було. Від 1700 р. до 1721 р. не було нічого, що репрезентувало би верховну єрархію тої церкви. В 1721 р. цар Петро I ввів на місце патріярха „синод“.

Револуція змела весь старий режим, не пощадила й синоду, й тоді московська православна церков в часах большевицького перевороту вибрала патріярхом Тихона.

Тихон (Василь Іванович Белявин) походив із священичої родини. Родився. 1865 р. Духовну освіту одержав в псковській духовній семінарії та Петербурській Духовній Академії. Потім вступив до монашого чину під іменем Тихона. В 1897 р. став єпископом-вікарієм холмсько-варшавської дієцезії. По році їде до Америки на становище американсько-аляського єпископа. В 1907 р. повертає до Росії на становище ярославського архієпископа, а в 1916 р. став московським і коломенським митрополитом.

В часі большевицького перевороту із трьох кандидатів стався патріярхом Тихон.

„Голос дяків“. Від 1. IV с. р. виходить у Коломиї становий дяківський двотижневик „Голос дяків“. Видає видавництво „Запорожець“ в Коломиї. За редакцію відповідає Нестор Вовчук, дяк. Часопис, оскільки можна судити по перших двох числах, редагований інтересно і річево. Треба одначе побоюватися, щоби видавництво „Запорожець“ не надало часописови радикальної закраски. Священники повинні остерегти дяків.

Ложечка чи пальці? До статті о. Престашевського мушу примітити:

В р. 1884. зараз по прийняттю презвітерату, призначено мене зі Службою Божою до жіночого заведення св. М. Магдалини у Львові, на котрій я запричащав около 100 каянниць гр.-к. обряду — ложечкою, почім спожив я як слід решту св. Причастія, і живу до нині здоров. Алеж там була поміж причащаючимися, так сказатиб, сама есенція можливих злочинниць давних і нових з міліярдами всіляких бакцилів і мікробів. Я спожив не вино і хліб, але Пресв. Тіло і Кров Господа Нашого Ісуса Христа, що чейже предвидів той спосіб причастія і по криміналах. Провидіння для віруючого „все може“ перемінити.

Спосіб подавання св. Причастія в нашім обряді мавби бути для інтелігентних людей „відражаючий“ — се трохи чи не гіперболя. Змінимо спосіб той, а відтак стане „відражаючим“ клякати коло кожуха, хлопської свити — знайдеться все вимівка, тим, що її шукають, аби тільки не сповнити свого обовязку. Вониж остаточно моглиб клякати до Причастія перед иншими перед самим Престолом. „Ложечка чи пальці?“ ой ті пальці, правда „старші як відельці“, але все таки беремо цукор мілкий не пальцями, а ложечкою, а сіль кінцем ножа. У Відні читав я написи коло складу яблук, помаранч, солодоців „Nicht tasten“ — „nicht mit der Hand greifen!“ А як хто діткнувся пальцями, то вже і мусів заплатити — вже другий, що бачив то, не купивби... То вже хіба єрей мусівби вчитись „manicure“ і то все о тім пам'ятати — і ще і тоді інтелігент, що шукає вимівки готов сказати: „я з чужих пальців не прийму“ (а ще як „табачник“ або налоговый курець „з пальців“ бувби саме тим подаючим єреем). — Дивує мене, що в Тироли в місцевости Гірлян (bei Erpan), як подає о. Престашевський, якитись монах і священник видячи причастіє в нашім обряді виразився „das ist ja abscheulich“, а чи він не бачив, як монахи або священники, як мнго инших світських в дорозі по реставраціях пють пиво, вино з тих самих посудин, з яких може перед хвилию пив якийсь „мікробоносець“, а може сіфілітик. А звісна річ, що услуга в поспіху не дуже то дбає о дезинфекцію посудин. А чи не бачили не-

раз ті монахи в костелах на святого Івана — як пють вірні з одної чаші не Тіло і Кров Гда Н. І. Христа, але тільки вино — на спомин весілля в Кані Галилейській, і то їм не було „abscheulich“? А може і той священник, який побоявся якоїсь слабости, був деколи в реставрації або бодай на приймах в домі якого сіфілітика?! Пощо все складати на св. Причастіє? Трохи побожної рефлексії! Аби „хтось третій“! не тішився, коли будемо чимраз більше „бабратись“ в квестії мікробів,

Мене вчили, що не вільно ложечки обтирати по кождім поодинокім причастію, а то можливе тоді неосторожне спричинення упадку на землю частиці, яка случайно лишилася під ложечкою, або таки при березі ложочки.

Пропонована перегорода чаші на 2 половини не відповідна, бо все таки по причастію всіх остане в одній половині части Крови, а в другій часті (окрухи) Тіла. Трудність в спожиттю: зачну від „Крови“, висиплються окрушки „Тіла“; а зачну від „Тіла“, виточиться на лице „Кров“. А так на разі треба оставити все, як є — а коли вже захочеться кому в часі тих незчисленних реформ — реформувати ще і ту, то раджу таки у Львові уладнати Комісію, яка устно справу передискутує, узглядняючи обі статті Вп. о. Престашевського і мою, а тимчасом прошу світлу редакцію „Ниви“ ще помістити той раз, що ту подано з тим, що дальші примітки має відсилатися не до „Ниви“ до уміщення їх, але до редакції „Ниви“ для передачі майбутній комісії.

о. Теодор Цегельський.

Протестантський світовий собор. Сього року в днях 11—30. серпня протестанти мають зіхатися до Штокгольму на перший свій світовий собор. Надіються, що на тім соборі будуть заступлені всі христ. конфесії, крім католицької. Православні обіцялись приїхати. На соборі не буде розправлятися про догматичні правди, тільки про спільні христ. засади практичного життя.

Православний богословський факультет у Варшаві. Як ми вже донесли, дня 8 П. с. р. в урочистий спосіб відкрито при варшавському університеті „факультет православної теології“. Як виглядає сей „богословський“ факультет, се найкрасше ілюструє склад його професорів і предмети, які вони викладають. Отже: Ордин. проф. В. Гандельсман: Вправи в лат. мові (2 год. тижнево).

Проф. В. Смоленські: Релігійні відносини в Новій Польщі (2); старославянська граматика (2). Проф. С. Слоцькі: Словянський просемінарій (2). Проф. Б. Брудзінські: Історія польської літератури XVII ст. (2); введення в історію польської літератури (2). Проф. Ф. Зелінські: елінізм

і юдаїзм (1). Митрополит Діонизій: пастирське богослов'є православної церкви (6). Проф. Кроківіч: Грецька історична граматика (2). Проф. Др. В. Татаркевич: філософічний семінарії (2).

І ось се називається „богословський“ факультет! Митрополит Діонизій викладає по російськи, а всі інші професори по польськи. „Духовна Бесіда“ (ч. 4. з с. р.), відки беремо сі інформації, висказує бажання, „щоб на частину кафедр були покликані українські професори“. Певно, що *такого* „богословського“ факультету під кожним оглядом на цілому світі нема.

Кооператива „Священича Поміч“ в Станиславові
Із печатаного „Звідомлення“ сеї кооперативи (3 марта 1925) довідуємося, що вона має 81 членів, на уділи зложено 210 зол. (стидно мало, бо випалає навіть не по 3 зол. на одного члена!). На Заг. Зборах порішено, щоби уділ виносив 25 зол. Оборотовий капітал виносить 340 зол. 29 сот., а зиску (на вині) було 572 зол. Чи не чудовий зиск — тільки треба рушитися і зложити бодай 25.000 зл. Тоді щось буде можна зробити.

На церков у Києві зложили (дальше): о. Степан Ратич 10 зол., о. А. Сумик 5 зол., о. Филіповський (збірка) 40 зол.

До Всч. і Впр. Духовенства. Подаємо до ласкавого відома, що узглядняючи загальну грошову скруту приймаємо членські уділи в довільних ратах. Один уділ виносить 20 зол., вписове 5 зол., — разом 25 зол.

Крім вписового й уділу треба іще **конечно** прислати підписану декларацію вступлення в члени.

Всіх Впр. Отців, що прислали гроші, а не прислали такої декларації, просимо о чим скорше її надіслання, бо інакше не можуть бути втягнені в реєстр членів.

Просимо вибачення, що уділові книжечки доручаємо поодиноким членам тільки **принягідно**; правильно не висилаємо їх по причині високого порга. Інтересовані Впр. Отці зволіють собі їх відібрати в нашім бюрі, чи то при нагоді самі, чи через своїх посередників.

Письма і гроші слати ласкаво на адресу: Свщ. кооп. „Власна Допомога“ Львів, вул. Домініканська, 11.

Подаємо до відома, що 1. ч. „Ниви“ з с. р. вже не маємо на складі.

Адміністрація.

Ч. 11/Орд.

Позволяється печатати.

Львів, дня 8. мая 1925.

† Андрей
Митрополит.

Редактор-видавець О. Д-р Гавриїл Костельник.

Настрій невдоволення.

Про дві річі люди вміють найбільше говорити: про теперішнє нещастя і про будуче щастя. Коли зійдеться знакомий зі знакомим, то звичайно йде мова про журби, клопоти, недомагання, жалі, скарги, прикрости... Либовь словник кожної людської мови без порівняння багатіший виразами, які означають всякі роди й відтінки нещастя, як виразами, котрі означають різні роди й відтінки щастя. Така наша природа, що ми більш вразливі на непримні подразнення, як на приємні, і тому горизонт нещастя для нас ширший і більш здиференційований, як горизонт щастя, вдовolenня.

Значить, що настрій невдоволення в людській душі є загалом сильніший, як настрій вдовolenня. А що мрії про будуче щастя мають своє жерело в теперішньому невдоволенні, ось тому також їх словник багатий — вправді не так виразами про саме щастя, як про пляни, цілі і поодинокі предмети чи події, які ми радо бачили би здійсненими.

Розуміється, що оті духові течії не обмежуються тільки на думках і словах, але потягають за собою витрачування життєвих енергій загалом.

Чи є яка доцільність в такій владі людської природи? Є. Для уживання щастя, яке чоловік має, не треба спеціальних енергій, напружування духа. Зате щоби побороти нещастя, треба великих зусиль, постійного подразнення, здиференційованої обсервації, розумової інвенції. Можна отже поставити засаду: Настрій невдоволення в людській душі природа для того робить сильнішим, щоби нам дати можливість поковати причини невдоволення. Се біологічний закон.

Але—людський індивідуалізм дуже часто визискує природні гони для своїх цілей. „Сила невдоволення“ дуже часто перекидується в „чар невдоволення“. А може вона перекинутися в такий „чар“ саме тому, що вона є „силою“: що вона отвирає горизонт незвичайно багатий тінми (теперішніми причинами невдоволення) і яскра-

вими світочами (мріями про будуче щастя). Ї люди, що просто любуються в невдоволенню. Звичайно кождий з таких має свій спеціальний „предмет невдоволення“: нинішні обставини, свій нарід або якусь суспільну верству, свою родину, своє суспільне становище — тощо. І чують у тому своєму предметі тільки самі чорні плями, таї вічно про них думають і говорять. Се їм не знудиться, бо вони захоплені „чаром невдоволення“. (Ог так є люди, що радше їдять перчене й паприковане, як солодке.) Стаються фанатиками, диваками в своєму роді, бо відстали від цілості реального життя, і „терплять“ від одного предмету. Одні з них „упавші духом“, песимісти кругом, бездільні: вони тільки нарікають. Другі — борителі, „песимісти-оптимісти“: вони ганять і гудять те, що дійсне, а мріють про нестворені річи. Пізнати їх по тім, що за богато ганять і забагато собі обіцюють при середниках, які таких плодів не приносять.

Усякий поневолений і нещасний народ є дуже пригодною почвою для виховування таких одиниць, захоплених „чаром невдоволення“. Тут надмір невдоволення, а сей надмір „сили“ тим легше може виродитися в „чар“. Безперечно, що в наших обставинах якраз се є найбільш шкідливою небезпекою для нашого суспільного й церковного життя, що надмір невдоволення дуже легко може витворювати типи, які захоплюватимуться „чаром невдоволення—нещастя“. І будуть одні з них до безконечности нарікати: „все зле, все зле, все пропало!“ А другі снуватимуть фантастичні пляни для досягнення „щастя“ (волі, поліпшення положення...) за одним замахом. В обох випадках тільки марнуються життєві енергії. Великих, дійсно цінних здобутків суспільного характеру ніколи не можна досягнути „за одним замахом“. Вони звичайно є плодом довгої, не раз вікової праці, поконування перешкод в дрібницях крок за кроком. „Крапля до краплі“—ось так повстає ріка. Нагло може прийти тільки „добра нагода“ — те, що звичайно називаємо „щастям“ — „долею“ — алеж вона звичайно дає тільки можливість, щоби призирана енергія виладувалася. Колиж має та енергія призиратися? Після біологічного закону саме підчас переможного настрою невдоволення. Вправді се не легка річ, бо тут треба постійно перемагати себе, напружуватися, то уступати—то наступати, видержати — але ніщо цінного не приходить нам даром.

Отже наше життя повинно розвиватися після диктату льогіки переможного настрою невдоволення, який збирає й збільшує енергію, а не після диктату льогіки „чару невдоволення“, який розсіває, марнує життєві енергії.

Причин невдоволення в нас багато. А ми згадали їх тільки загально. Але одну категорію тих причин ми в со-

вісти обов'язані навести по імені, бо ми, наш часопис, брали визначну участь в спорі: як їх усунути? Маємо на думці боротьбу, яку викликала целібатова реформа. Також тут декотрі — по одній і по другій стороні — захопилися „чаром боротьби“, і ведуть „боротьбу для боротьби“, використовують своє невдоволення для продовження й збільшення свого невдоволення, бо воно стало для них „чаром“. І продовжуються підозріння, очернення — сеж має свій спеціальний „смак“ (чар:) Алеж вести „боротьбу для боротьби“ — се руйнування, а не будування. Нині, по однорічній борні, кожному, хто слідив справу, а тверезо думав, повинно бути ясно: 1) що ми, священники, котрі брали участь у тій борні на сторінках нашого часопису, а так само цілий загальний нашого духовенства, котре противне целібатовій реформі, се не збір якихось Сташинських чи навіть „збольшевізованих“ духів, але вірні сини католицької Церкви, яких журбою й бажанням є, щоби наша Церква й народ в тих переворотних часах не пострадали; 2) що наш Єпископат, вводячи целібатову реформу, думав тим якнайліпше прислужитись Церкві і народови (й тому всякі підозріння були для Єпископів якнайбільш кривдячими); 3) що св. Отець не дав ніякого приказу для переведення такої реформи в нас; 4) що нинішній стан вже не такий, який був тому пів року, бо в львівській Аепархії вже повний спокій і вирівнання поглядів.

Значить, що ціла справа нині вже знаходиться в зовсім іншому стані, як тому рік чи пів року. І якщо хтось ще й нині оперує давнішими категоріями, то він поневолений „чаром невдоволення“, і не зміє визволитися зпід нього.

На закінчення знову вертаємо до загального біологічного правила, яке в тих тяжких для нас часах повинні ми постійно мати в пам'яті:

Настрій невдоволення в людській душі природа для того робить сильнішим, щоби нам дати можливість поконати причини невдоволення, — а не щоби ще збільшувати ті причини.

Редакція.

Присилайте передплату на II. половину року!

О. ВОЛОД. ЛИСКО.

Ще в справі місії.

Один рік ювілейних торжеств в честь св. Йосафата вже за нами, а ще два перед нами. Цей рік повинен бути досвідом, як належить даліше ті обходи і місії уряджувати. Головно розходиться про місії, бо цей ювілей повинні ми використати в тім напрямі, щоби наші вірні по воєнних злиднях вийшли морально скріплені і духово відновлені. Не маючи досить заводових місіонарів, щоби могли обняти провід усіх місій, мусіли сього року в більшости случаях світські священики провадити місії. Так певно буде і в слідуєчих літах. Тому досвід, набутий в минулім році, повинен бути використаний на будуче.

З тої причини хочу подати деякі свої заміти і спостереження з сьогорічної практики.

1. Наперед треба би поставити питання: як довго повинна місія тревати? Вже були в пресі підношені заміти (може в невідповідний спосіб), що коли улажується з нагоди ювілею в якій парохії торжественніше день храмовий або одно — або дводневне ювілейне торжество, то цього не належить називати місією. Це зовсім слушно. Місія має цілком иншу ціль як торжество. Коли ювілейне торжество має піднести хвилю і возвеличити ювіліта, то місія має відновити духово громаду, має відновити її духове життя і побудити до християнських практик. Правда — це за особливим діланням ласки Божої може статися і в одній хвилі (чудесні навернення), але звичайно навернення так легко не приходить. При звичайнім наверненню каянник мусить перебути звичайний духовий процес. Як чоловік на бездоріжжя сходить помалу, через виставлення на довший час на грішний вплив, так і навернення потребує певного часу на перебуття душевного процесу, щоби з дороги гріха рішиться на дорогу чеснот. Маємо досвід на собі підчас вправ духовних. Ми відчуваємо се, що перша половина реколекцій так зв. дорога очищення (*via purgativa*) є далеко тяжша і більше коштує енергії, як друга часть (*via illuminativa*).

Місія — то духовні вправи. Між місією і реколекціями заходить різниця лиш що до способу подавання матеріялу до розважань. Коли в реколекціях подається правди віри в формі точок до розважань, то на місії той самий матеріял подається в місійних проповідях.

Тому так, як в духовних вправах, муситься в місійних науках подати основні правди віри (про призначення чоловіка, гріх, смерть, про кари за гріх...) Ті

правди вірні певно нераз вже чули чито в звичайних проповідях чи в катехизаціях, але на місії вони цілком инакше те слухають. Там ділає особливий настрій, новість проповідника, а головню особливша ласка Божя. Тому місійні проповіді роблять далеко більше вражіння, як проповіді звичайні.

На місії треба бодай в трох або чотирох науках вияснити заповіді Божі. Треба бодай дві науки про Та й ну пока я ння (услівя доброї сповіди), бодай одну науку про св. Причастя, бодай одну науку про церков і обряд з узглядненням св. Йосафата.

Додавши до цього ще катехизації дітий, вступну науку і закінчення під хрестом, маємо 12 до 14 наук, які конечно належалиб на місії сказати.

Як довго отже місія повинна тревати? Це залежить від часу і місцевих обставин. Якщо на місію вибирається час на селі, коли нема пильних в поли робіт, коли можна сказати денно чотири науки, то місія повинна тревати найменше три дні без вступу і закінчення. А коли денно не дається сказати чотирох наук, то місія мусить тревати довше. Найкрасша місія тижнева. Так щоби зачати в неділю по полудни, а скінчити на другу неділю Службою Божою і посвященням місійного хреста.

Треба числитися з тим, що нарід не розуміє докладно, що то є місія, і не відразу до неї як слід горнеться. Се говорю з практики. Є громади, які люблять паради. Вони бачучи, що ту і там відбувалася місія, чули, що тут і там було більше священників, торжественні богослуження, просять, щоб і в них урядити місію, щоб і вони могли перед другими повеличатися. Щойно по перших науках пізнають, що місія то не нарада, але важна справа їх душі.

Декотрі будуть думати, що місія є для тяжких грішників. А що себе за таких не уважають, тому не так дуже спішяться на науки. Щойно від других довідавшись, що то є місія і що на місії говоритьсся, стягаються і самі, щоби послухати. Коли отже місія треває коротко, от хочби три дні, то по такіі місії і місіонарі чуються невдоволені, бо не вичерпали матеріялу, і нарід чується ніяково, бо доперва він зачав велухуватися і інтересуватися науками, а тут вже місія кінчиться. В одній місцевости відбувалася п'ятидневна місія. А коли кінчилася, люди приходили просити о продовження. В иншій місцевости по скінченню місії, по за-закопанню місійного хреста люди лишилися довго ще коло церкви і не розходилися. Ясно було, що нарід якраз був розположений до слухання місійних наук.

2. На місії треба конечно звернути особлившу увагу на діти. Раз тому, що тут наша будучність, а по друге: в нашім народі, а особливо в теперішніх обстави-

нах діти є дуже занедбані. Много дітей задля убожества і задля теперішніх невідрадних обставин нашого шкільництва не ходить до школи, а много також не ходить до церкви. В літі не ходить до церкви, бо пасе худобу, в зимі не ходить, бо зимно, не має в що вбратися. Отже много молодіжи не користує з науки релігії ані в школі, ані з катехизації в церкві, бо не ходить ані до школи, ані до церкви. В моїй парохії, хоч населення не перевищало 1.500 душ, приступило на місії до сповіди і св. Причастя 385 дітей. Правда, тут могли бути і діти сусідніх парохій. Але се дало мені багато до думання. Звідки взялося тільки дітей? Бо і на місійних катехизаціях було все пів церкви дітей. Я тих дітей ніколи не бачив — ані в школі, ані в церкві. Доперва опісля я переконався, що є много дітей, які не ходять ані до школи, ані до церкви. Це переконання — зістало стверджене ось і тепер підчас Різдвяної сповіди. Коли була заповіджена сповідь шкільних дітей, я подав це ще до загального відома і в церкві, щоби родичі на той а той день прислали дітей до сповіди. І от показалося, що крім дітей шкільних є більша друга половина, яка до школи не ходить.

Колиж отже так много дітей не користує з науки релігії ані в школі ані в церкві, то якаж перспектива на будуче?

Місія мусить той брак хоч в часті виповнити. На місії, коли кождий старається, хоч часть наук вислухати, а головно діти, коли їх інтересно завізьветься, все дуже радо і то всі приходять. Тоді муситься ту спосібність використати, подаючи їм бодай у двох науках головні правди віри і услівя доброї сповіди, а перед св. Причастям про св. Причастя.

Це буде мати ще й ту користь, що душпастир — як вище згадано — пізнає, кільки він має таких дітей, котрі з його наук не користають і обдумає, як опісля ними зайатися.

Нераз діти можуть бути на місії добрим агітаційним средством. Через діти можна впливати, щоби і старші брали участь в місійних науках. Добрий наслідок має також, коли зарядиться молитву дітей за навернення грішників в парохії.

3. Колиб місія тревала довше як три дні, належалоб дати станові науки. І то зачавши від другого дня по обіді. Наперед дати науку для дівчат, слідуючого дня для молодців і так дальше для жінок і мушчин. Ті науки мають великий успіх і велику притягаючу силу: треба лиш уміло приготувати їх.

Такий плян мають в місіях ОО. Редемптористи. ОО. Ре-

демптористи по кожній становій науці зараз той стан сповідають.

Та міг би хто закинути: Як припускати до сповіди, коли пенітент ще не вислухав навіть половини місійних наук?

Та цей закид легко уступає, коли пізнаємо їх методу ближше. ОО. Редемптористи зачинають станові науки другого дня по полудни, коли вже була наука про призначення чоловіка і про гріх. Значиться: каянник вже може бути розположений до доброї сповіди. Вправді не знає ще докладно заповідий, щоби міг добре зробити обрахунок совісти, але цей брак заступить йому станова наука, в якій він пізнає основно свої обов'язки, евент. занедбання цих обов'язків. ОО. Редемптористи звичайно зобов'язують сповідаючихся, щоб в дальших трох днях приступали до св. Причастя, а тим притягають до релігійних практик до слухання дальших місійних наук.

Та обставина має ще і ту користь, що при кінці вже нема так багато пенітентів до сповіди, так що можна обійтися з меншим числом священників.

4. Та скаже дехто: Добре уряджувати довшу місію, алеж це потягає більші кошти.

На це така відповідь. Правда, місія коштує, але чи місія 3-днева чи 5-днева, то майже той сам кошт. Бо коли місія триває довше, то треба менше місіонарів. Вистарчить трох, а навіть двох. А коли місія тижнева, то при кінці о много менше треба священників до сповіди як при місії тридній.

По друге: нарід, коли видить старання і добру волю душпастиря, допомагає на урядження місії.

Вправді душпастир багато мусить положити труда і старань, але має опісля ту сатисфакцію, що має відновлену парохію і облегчену працю в дальшій духовній її провадженню.

5. Коли в якійсь місцевості не можна урядити навіть триднівки, — чи то задля місцевих обставин, чи не потрібно місії, бо може недавно там місія була або вірні брали участь в більшій числі в сусідній громаді, то належить урядити ювілейне торжество. Тоді не треба числитися з науками і часом. Таке торжество може тривати день чи два дні, але цього не треба називати місією, лише ювілеем. Тоді не треба вкопувати місійного креста, який є ознакою місії. Лише яко ювілейну пам'ятку належить освятити вівтар або образ св. Йосафата або бодай справити пам'яткову таблицю і вмурувати її чи вставити на видне місце в церковній стіні. А що таке торжество получене з повним відшуктом, тож треба старатися, щоб як найбільше вірних приступило до сповіди і св. причастя.

6. Коли місію зачинати?

Початок місії повинен бути торжественний. Треба, щоб на початок місії стягнути як найбільше людей, щоби їх місією зацікавити. Головно цього потрібно, коли місія має бути коротша. Щоби люди пізнали ціль місії, це власне подається у вступній науці. В иншій ситуації, коли початок назначиться на буддень або в навечері якогось празника чи свята, нарід звичайно недопише — хіба би був дуже добре приготований — раз тому, що много не буде знати цілі місії, а инші тому, що будуть заняті ріжними роботами, головно перед празником. Тому місію зачинати з празником, є дуже непорядно.

Найкраще зачинати в неділю по полудни, коли нарід є вільний від щоденних робіт, коли може взяти участь і в привітанню місіонарів і у вступній проповіді.

7. В многих случаях сего року парохі не маючи заводових місіонарів, а хочаби у себе урядити місію, радили собі в сей спосіб, що просили сусідних або чужих священників, щоби виголосили одну чи більше місійних проповідей. Значиться, самі парохі укладали плян наук або брали пляни з чужих місій і посилали дану тему до священника, який зобов'язався виголосити одну чи більше проповідей. Священники звичайно не відмовлялися, приїзджали, в визначенім дні і годині виголошували свою проповідь і вертали назад домів, маючи свої душпастирські обов'язки.

Та такі місії лишали звичайно великі прогалини. В них не було провідної ідеї і цілості. А на місії мусить бути цілість. Все і проповіді і Богослуження мусять стремити до тої самої сіли — до віднови життя. Тому проповідь одна другу повинна доповняти. Щоби це досягнути, належить, щоби упрошені місіонарі перед місією зішлись, уложили в порозумінню з парохом плян наук і Богослужень, розділили поміж себе проповіді, вибрали зпоміж себе, коли нема, деканального провідника місії, який мав би уважати на точність і порядок в науках і Богослуженнях, слідив перебіг місії і в данім випадку, коли заходить потреба, щось зарядив або змінив.

При точности і порядку і в переконанню, що ця праця має вийти на хвалу Божу і для добра народу, можна все числити на добрий успіх.

о. С. Ковалів.

Дар пророкування в первісній Церкві.

Заки Ісус Христос розлучився з своїми улюбленими учениками, приобіцював їм кількакратно Св. Духа, котрий мав бути їх утішителем, провідником і вчителем. „Іншого

Утішителя дам вам, щоби був з вами по віки. Духа правди, котрого світ не може прийняти, бо його не бачить, ані не знає його". (Йоан. XIV, 15-17). „Коли ж прийде він, Дух правди, навчить вас всякої правди, бо не сам від себе говоритиме, а що почує, говоритиме, і що настане, звістить вам". (Йоан. XVI, 13) Якраз в цих виразах міститься обітниця дару пророцтва, якого Св. Дух мав уділити вірним апостольської Церкви.

Щоби витворити собі правдиве поняття о дарі пророкування в християнській Церкві, треба вперед сей дар дослідити в старім завіті. У жидів тим даром наділений чоловік звався „Набі" або також „Роє" і „Гоze". Сі два останні вирази означають видючих. Що до значіння виразу „Набі" не всі на одно годяться. Гесеній, а за ним чимало раціоналістів виводить іменник „Набі" від коріння „Наба"-кипіти. Після сеї етимології властивою прикметою пророка бувби рід ентузіастичного кипіння, виносячого чоловіка понад нього самого і відбираючого йому свідомість власних вчинків. В такім случаю належало би пророків віднести до ряду фанатиків, повних галюцинацій, а всякі їх видіння були би мріями помішаного ума.*) На доказ сего наводять навіть раціоналісти IV книгу Царств (III, 15,) де пророк Єлисей жадає, щоби йому спроваджено граючого на арфі, щоби міг використати свій дар пророкування. Музика—говорять—була конечною умовою до побуждення нервової вразливости пророка і до впровадження його в пророчий шал. Нині скаже дехто може, що се був спосіб впровадження пророка в гіпнотичний стан. Зате католицькі ексегети загально думають, що Єлисей не длятого спровадив арфіста, щоби сеї збудив у ньому пророче чуття, але щоби привернув рівновагу та спокій його організмови, розбурханому святим гнівом, який викликала в нього присутність ізраїльського царя, котрий поклонявся ідолам. — Вираз „Набі" не має ніщо спільного з коренем „Наба". Відноситься він радше до арабського кореня „Набаа"-звіщати; а що дійство страдальне виразу „Набі" доповняє значіння коріння, тому вираз „Набі" буде означати чоловіка, промовляючого під чиймсь впливом. В тім пр. значінню Арон є „Набі"-м Мойсея. (Ісход XII,1). В точнішій значінню „Набі" є чоловіком промовляючим і діляючим під виливом Бога. Таким без сумніву був Савло, коли, Божим Духом натхненний, прилучився до гуртка пророків і став з ними співати пісні на честь Єгови. Затісня-

*) Се не слідує з поданої дефініції. Можлиж пророки бути в екстазі (що психологічно зовсім „на місці"), а екстазу годі так собі без застережень зачислити до категорій „помішаного ума". — Редак.

ючи ще більше се поняття, „Набі“ м. називаємо того, що в імя Бога звіщає людям річі для людського розуму недоступні. Вкінці в найточнішій значінню сего виразу „Набі“ се чоловік, котрий через Боже обявлення пізнає і з цілковитою певністю предсказує будучі події, для його природного розуму недоступні. Всі ті пояснення містяться в певній мірі в тім поясненню пророка, яке Бог дав Ізраїльтянам через Мойсея: „Пророка їм збуджу з посеред братів їх, подібного тобі, і вложу мої слова в його уста, і говоритиме до них все, що йому прикажу“ (Второзак. XVIII, 18). Грецький вираз „профетес“ етимологічно відповідає вираженому повисше найточнішому значінню; в дійсності однак сей вираз вживається у всіх тих значіннях, які посідає його корінь.

По тім поясненню легко зрозуміти, чому Жиди дали Йоанови Хрестителеви назву пророка, чоловікови посланому з неба до голошення покайння; — чому на вид чудес Ісуса кликали: „великий пророк встав між нами“; длячого сей сліпий від уродження назвав пророком незнаного собі чудотворця, котрий його уздоровив. Для тих людей Ісус був чоловіком, ділаючим під особливим натхненням Божим. Коли св. Лука оповідає, що двадцятьох Єфесян, св. Павлом охрещених і миропомазаних, стало говорити різними мовами і пророкувати (Діяв. Ап. XIX, 6), то хоче через те сказати, що люди ті зачали говорити ріжні речі о Бозі під особливим натхненням Св. Духа, котрий на них зійшов.

А тепер приступім до пояснення під тим оглядом клясичного місця в першій посланню до Коринтян. Св. Павло дає тут до зрозуміння, що прив'язує незвичайну вагу до дару пророкування; ставить його далеко вище ніж дар язиків: „Бажайте духових дарів, особливо же дару пророкування... Бо хто пророкує, говорить людям на збудованне і напівнення і потішення... Хто пророкує, жертву Божу будує. А хочу, щоби ви всі говорили язиками, більш однак, щоби ви пророкували. Бо більший, хто пророкує, як хто говорить язиками... Тепер же, брати, колиб я прийшов до вас, говорячи язиками, що вам поможу, коли не буду вам говорити або через обявлення, або через знання, або через пророцтво, або через науку?... Колиб отже зібралася вся церква разом, і всі говорили незрозумілими мовами, а прийшли би невчені або невірні, чи не скажуть, що ви божевільні? Колиж би всі пророкували, а увійшов який невірний, або невчений, всі його переконають, всі його осудять; тайни його серця виявляться, і так упавши на лице, поклоняться Богу, заявляючи, що справді з вами Бог. Коли сходитеся... пророки нехай говорять по двох або трьох, а інші нехай розбирають. Колиж іншому, що сидить,

буде уділене об'явлення, перший нехай мовчить. Бо можете всі, один за одним пророкувати, щоб усі навчилися і всі були напімнені. І духи пророків коряться пророкам. Бо Бог не в Богом незгоди, а мира... Для того, брати, старайтеся пророкувати і не бороніть говорити чужими мовами. А все нехай діється прилично і по порядку". (I Коринт. XV, 1—40)

Дар пророкування, о котрім тут мова, не є даром предсказування будучности. Його предметом є навчання і збудовання вірних. Пророк промовляє на зібранню, навчає, заохочує, порушує серця невірних і невчених об'являючи їм те, що на дні їх душі діється.*) Ділання сего дару є спокійне і розважне, бо ж духи пророків є їм піддані; користають зі свого дару тоді, коли се за властиве вважають, ніколиж не даються пірвати понад зачеркнену їм питому міру.***) Після сего начерку дар пророкування був се дар говорення під Божим натхненням річій надприродних, що дотичать віри і обичаїв. Пророцтво є самою лиш натхненою мовою, яка тим різниться від об'явлення, що се останнє є оказанням річи укритої, уділеним пророкови через Св. Духа. Знання і наука, о котрих згадує апостол і котрі відріжняє від пророцтва, полишали більшу свободу людському діланню в пророкуванні, в дослідах і об'явлюванню тайн віри.

В новім завіті знаходимо небагато примірів дару пророкування, поманого як знання і предсказування будучих укритих подій. Бачимо Агава, котрий віщував духом, що має бути великий голод по цілім світі (Діян. Ап. XI, 28)

*) Наведені слова Ап. Павла „тайни його серця виявляються, і так упавши на лице, поклоняться Богу, заявляючи, що справді з вами Бог“ живо пригадують нам розмову Христа Спасителя із Самаряною. Христос сказав їй тайни її серця, т. є. інтимну історію її життя. Без сумніву має Ап. Павло якраз се на увазі, коли говорить про пророків. Отже річю пророків було (після сформулювання Ап. Павла) не тільки „навчати, заохочувати, порушувати серця“, але передовсім: скриті правди об'являти; а чи ці правди є щойно майбутні, або вже минулі, або теперішні—се не зміняє річи.—Редак.

**) Наведені слова Ап. Павла „все нехай діється прилично і по порядку“ кажуть догадуватися чогось противного. Апостол не мав би раді радити і бажати, щоби все діялося „прилично і по порядку“, якщоб удійности деколи й інакше не було. Але — люди, просуджуючи божі річи, завсіди наслідують дітей, — думають: що в Бога все так мусить діятися „шабляново свято“, як се вони собі представляють. Авжеж після того шаблянову Богови не випадало би сотворити змії, крокодила й т. ин., а доброму духови ніяк не випадало би „під ліжком писати...“ — Наведена рада і бажання Ап. Павла кажуть догадуватися, що ділання пророчого дару не було завсіди „спокійне і розважне“, але часто по кількох пророків говорило нараз, може в захопленню й на землю падали (як Валаам) і т. ин. Та хто не соблазняється иншими процесами на світі, сей тим не має чого соблазнюватися.—Редак.

і предсказув ув'язнення св. Павла (Діян. Ап. XXI, 10 – 11); бачимо самого св. Павла, котрий впевняв своїх товаришів о захованню їм життя (Діян. Ап. XXVII, 22 – 25), відтак пророкував о наверненню Ізраїля (Рим. XI, 25 – 26) і о сліпоті ложного пророка, чародія Вар-Ісуса (Діян. Ап. XXI, 11); бачимо св. Петра, предсказуючого день Господній, в котрім небеса переминуться з великим шумом, а живла від огню розтопляться, земля ж і діла, що на ній, згорять. (II. Петр., III, 10).

Дар пророкування, уділений для загального добра Церкви, не чинив з конечности ліпшими тих, що його посідали. Іноді навіть бував власністю злих людей, як пр. Балаам і архієрей Каяфа. Звичайно однак пророки були мужами, які відзначалися правдивою святістю життя. Впрочім бували се люди, які належали до всяких суспільних станів. Пророк Давид був царем Ісаїя походив з царського роду, Амос був пастирем овець, Єремія і Єзекїль — священниками Всевисьного і т. д. Знаємо також і пророчиці-невісти, як Дебору. Марію, сестру Мойсейову і т. п. Дар пророкування отримували деколи ученики, звані синами пророків, котрі під наглядом пророків, своїх учителів, вправлялися в совершеннім життю і пособляли їм в співанню пісень на честь Єгови. Оначе не всі з них одержували дар пророкування.

В різнородний спосіб уділявся Бог пророкам старого завіта. Лише сам Мойсей мав привілей розмовляти безпосередно з Богом. Інші отримували прикази з неба у сні або в видінню. „Коли єсть пророк між вами, так се я, Господь, у видінню йому відкриваюсь, у сні говорю з ним. Не такий слуга мій Мойсей. Він вірний в цілім домі моїм. Устами до уст розмовляю з ним, не у видінню, і не в загадках, а образ Господній бачить він“. (Числ. XII, 6 – 8). Деколи видіння показувалося пророкови в стані його чування, на яві, деколи знов підчас захоплення і екстази. В такім стані знаходився св. Петро (Діян. Ап. X, 10) і св. Павло, коли був взятий аж до третього неба (II. Коринт. XII, 2). Який-небудь впрочім був спосіб Божого промовлювання до пророків, то завсіди ділав Бог на них в сей спосіб, що давав їм до пізнання, що річи, котрі в них діялися, походили від Бога.

Мова пророків остає в стислій звязи зі способом обявленя, які ті пророки з неба отримували. Їх слова майже завсіди в образіві; послуговуються заведно вираженнями образівими. Події представляються їм часто без докладного розрізнення часу і простору, наслідком чого пророцтва бують часто наче образи без перспективи; будучі річи показуються їм деколи як сучасні події. Саме тому так трудно схопити докладне значіння пророцтв, і визначити

кождій річі властиве місце, яке їй припадає в порядку місць і часів.

Пророки найчастіше вивідають свої гадки словами, але деколи пророкують також символічними вчинками. Єзекиїл отримав приказ з'їдження вказаної йому книги, приготування кігтя (Єзекиїл II, 8; XXIV, 2—12). Єремія дістав приказ з неба купити собі льняний пояс і сховати його на берегах Євфрату, а згодом опять його взяти, коли цілий зігнів і став відочого (Єрем. XIII, 1—9). Іншим разом велено йому для всіх царів землі принести чашу гніву Єгови (Єрем. XXV, 10—29). Правдоподібно пророк виконував ті чинности не в дійснім зовнішнім життю, але в самім видінню або сні пророчім.

Сі пророчі чинности, як рівнож деякі на східний лад уложені вираження були колись предметом посміховища і сарказмів зі сторони Вольтера та його приверженців. До сих безбожників можна примінити отсі слова св. Письма: „Все чисте для чистих, для опоганих же і невірних ніщо не чисте, а опоганився і розум їх і совість“. (Тит. I, 15) Хтонебудь розважає дар пророкуваня в його цілості, сему представляється воно як інституція зовсім достойна величи і святости Бога. Якщо деколи в приміненню сього дару пророкуваня замічаємо якісь особливости, котрі на перший погляд видаються нам дивними і без жадної поважної цілі сповнюваними, то треба передусім узгляднити наше незнання обставин, які товаришили сим пророцтвам, а відтак не треба також забувати, що наші уподобання й обичаї в багатьох річах різняться від обичаїв і уподобань східних народів, ще й до того в тих давних часах, коли дар пророкуваня став появлятися.

Після теорії раціоналістів профетизм так старого, як і нового завіта є собі найзвичайнішою людською інституцією. Пророки мали би бути люди буйної фантазії; звичаєві до теоретичного поглиблювання різнородних подій, набирали небувалої вправи в своїх припущеннях, комбінаціях та заключеннях, і тим способом удавалося їм деколи предсказувати будучі події, яких інші предвидіти не могли. Тому уходили за людей, які отримували обявлення що до річий будучих. Часто навіть свої власні бажання брали за дійсність; звідси походять сі мнимі пророцтва месійні, котрі є лиш поетичним виразом мрій о великости, якої для свого народу пророки бажали.

Щоби звернути цілу ту систему толкуваня пророцтв, то вистарчить вказати в св. Письмі на предсказуваня будучих річий котрих пророки з певністю не знали, а котрі що до йоти сповнилися. Таких пророцтв можна чимало навести. Але звернім увагу лиш на деякі. Пророк Натан предсказує цареві Давидови близьку смерть його синка

що його вродила йому жінка Урії, Вирсавія; хлопчик знечевя справді занедужав і сегого дня помер (II Сам. XII, 14—16). Пророк Гад сповіщає томуж цареві Давидови морову пощесть, котра треватиме через три дні — і пророцтво дослівно справджується. (II. Сам. XXI, V.14—15). Єлисей в часі облоги Самарії предсказує проти всякої правдоподібности, що зголоднілий нарід матиме другого дня доволі хліба; колиж один з лицарів насміхається з нього, відказує йому пророк: „Побачиш своїми очима, та не їстимеш з того“. Слідуючої ночі неприятель, що облягав місто, втікає, полишаючи на місці цілий табор переповнений живністю; з жаждою кидаються на нього Ізраїльтяни, а згаданого лицаря, який був доглядником, толочить і роздавлює народ у самих воротах так що він і вмирає. (IV. Царств VII, 1—20). — Ісус, переходячи попри смоковницю, проклинає її, кажучи: „Нехай ніколи з тебе плоду не буде по віки“. Рано ученики стверджують, що дерево всохло з коренем. (Мат. XXI, 19—20; Марк. XI, 20). Св. Павло предсказує чародієви Вар-Ісусови, що осліпне, і той в млі ока зір тратить. (Діян. Ап. XIII, 11). Св. Петро освідчає Сафірі, жінці Ананія, що смертю буде укарана. І вона в одну мить упала перед його ногами і сконала. (Діян. Ап. V, 9—10).

Зі сказаного слідує, що дар пророкування такий, який нам представляють св. книги, є чудесним привілеєм уділеним через Св. Духа наперед народови жидівському, а відтак цілій Христовій Церкві; що сей дар причинився в чималій мірі до оказання надприродного Провидіння Божого та до пізнання спасенних правд і практики християнських чеснот.

О. Др. Г. КОСТЕЛЬНИК.

Моральне зло*).

1. Під моральним злом розуміємо те, що в звичайному світі розуміється під гріхом, якими н. пр. є: невдячність, зрада, крадіж, лож, облуда і т. д. У вузшому значінню належить тут тільки гріх, яко такий, себто: саме грішне діло; а в ширшому значінню належать тут гріхи з усіми їх наслідками. Сі наслідки можуть відноситися або до тої особи, котра допустилася гріха (так н. пр. грижа совісти, втрата здоров'я) або до інших людей (так через крадіж терпить той, кому щось украдено). Може бути отже моральне зло

* Оця розвідка становить III. розділ моєї (ще не випечатаної) праці під загал. „Причини атеїзму“.

Автор.

або а) заподіяне, або б) прийняте. Прийняте моральне зло се те, котре приходить ся нам зносити задля гріхів інших людей. А заподіяне се те моральне зло, котре ми самі спричинюємо.

Наслідки гріхів можуть бути або моральні (грижа совісти, сум, душевний біль і т. д.), або також фізичні (втрата здоров'я, майна і т. д.). При моральному злі без сумніву бере участь також фізична наша сторона, одначе, коли говоримо про моральне зло, то абстрагуємо від фізичних ділань, і маємо на думці лиш ті внутрішні ріжниці, які заходять між чоловіком, яко єством, що має розум і свободну волю, а між німим створінням. Моральне зло (як загальом моральна сфера) є доступне лише там, де є розум і свободна воля. Маємо тут розслідувати проблему: як моральне зло є можливе? Як свідчить воно про Абсолюта: чи Абсолют є свідомий? чи несвідомий? Входить тут під розвагу головню заподіяне моральне зло. Заподіяне моральне зло є ділом, яким зневажаємо моральні закони. Якжеж се можливе? Які се закони, коли їх можна зневажати?

2. Розріжнюємо закони природні і людські. Найвиразнішим представником природних законів є фізичні закони. Вони такі сильні та зневолюючі, що піддані їм єства не можуть їх переступити. Се їх характеристика. Так н. пр. не може матерія відмовитися від закону гравітації. А характеристика людських законів така, що піддані можуть їх переступити, а се може статися або негативно (не сповняти того, що закон приказує), або позитивно (ділати якраз те, що закон заборонює). Звідки така ріжниця? Звідси, що фізичні закони є дані в формі факту, а людські закони тільки в формі ідеї. В кожному законі можемо розрізнити два моменти: даний плян (що треба робити?) та б) ексекутиву сього пляну. В фізичному законі оба ці моменти нероздільні, і саме тому отсі закони годі переступити. А в людському законі піднесені моменти є розділені: даний плян тут є зовсім иншою подією, як ексекутива. Сила людського закону залежить від сили ексекутиви: якщо сила ексекутиви мінімальна, то загальом сила закону мінімальна — можна буде отже такий закон переступити.

Однак уже й з того приводу, що в людському законі ексекутива відділена від даного пляну, сей закон дається переступити всюди, де він відноситься до діл, які можуть статися тільки волею підданого. Так н. пр. нема сили на се, щоби когось змусити виректися своєї віри, якщо він того не хоче. Колиж людський закон не має відповідної ексекутиви для переведення даного пляну, то йому остається ще один орудник: примінення кари. Кара має

на цілі або „крутими“ дорогами таки перевести даний плян закону, або — де вже нема тої надії — усунути неслухняного члена з області, на якій володіє людський закон, щоби сей упірний член не зазнавав добродійств, яких пильнує людський закон, та щоби іншим членам суспільности не марнував тих добродійств.

Друга різниця між фізичними і людськими законами така, що фізичні закони є незмінні, а в наслідок того: всюди однакові; зноваж людські закони є змінні, а в наслідок того: в різних краях та часах, в різних суспільностях різні.

3. Чи моральні закони є природні? чи тільки людські? Чи вони є природними процесами? Чи тільки людським витвором?

Хто механічній стороні природи приписує рішаче значіння, а духові появи в природі поймає тільки як спеціальні випадки механічного ділання природних сил, чито як „надбудову“ до механічної природи, чи тільки ваче якийсь „позір“ у протиставленню до „одинокї дійсности“, механічної природи, — хто має такий погляд на світ, сей уважатиме моральні закони чисто людськими законами — людським витвором. І тут знайде він причину для свого атеїзму.

Велика різниця в моральних поглядах різних народів може стати причиною атеїзму навіть у людей віруючих. Віруючий чоловік вважає моральні закони за „волю божу“, а що Бог один таї святий, то також його воля може бути тільки одна і незмінна. А в дійсности доводиться бачити таку змінність і такі різниці в моральних поглядах і звичаях народів! Так н. пр. у католиків подружство нерозривне, а вже в православних розривне (іза перелюбу); в східних народів ще й донині панує багатоженство, в народів з християнською культурою одноженство; жидам і магометанам не вільно їсти свинини і ин., а християнам вільно; се вже самій людській природі противне, щоб їсти людське мясо, а декотрі дикі народи (людоїди) вважають се за особливо „свату“ страву і т. д.

Се звисний факт з історії, що купці, які подорожували світом, і пізнали різні людські звичаї та погляди, то приносили нові релігійні і моральні погляди до своєї вітчизни, то знов ставали індиферентистами або навіть атеїстами, не вміючи в інший спосіб побороти трудностей іза великих різниць у релігійних і моральних поглядах народів.

Навіть в одному й тому самому народі моральні погляди зі зміною обставин можуть змінитися. Так н. пр. перед світовою війною поширений був погляд, що державна власть походить від Бога, а Бог її дає королям; тепер же поширилася думка, що державна власть походить від на-

рода; комуністи називають „новою етикою“ сю свою думку, що всі добра в державі (чи може: на цілому світі) повинні бути спільною власністю всіх мешканців; під час війни вбивання людей ворогів уходить за героїство — себто: за особливу честь; не тільки допустимим, але навіть похвальним тут уважається підступ, облуда, переви́сництво (шпіонажа), а в часах спокою се входить за нечесть; держава дуже часто руководиться у відношенню до інших держав такими моральними засадами, за які в себе карає і т. д.

Сю змінність і неоднаковість моральних поглядів можемо вважати за виломи в логічній послідовності моральної сфери загалом. Чи сі виломи не свідчать проти Бога і проти моральності в християнському розумінню?

4. Також ті, котрі перечать єствування духа і свободної волі, мусять признати, що появи нашого життя треба поділити на природно-конечні та довільні чи то свободні бодай під означеним зглядом. Так н. пр. різні науки та штуки, яких чоловік може вивчитися, не є природно-конечні, лише довільні для чоловіка. Можна чоловікови навчитися писати, рахувати, шити, якоюсь чужою мовою говорити і т. д., алеж до того наша природа не силує нас безвихідно. А те „можна“ протягається на велику сферу в нашому життю. Колиж чоловік вже привикне до якогось способу ділання чи то до якогось погляду, котрий „може“ бути, але „не мусить“ бути, так се називаємо звичаєм. Ось вихід для атеїстів: моральні закони вважająть вони звичаєм — тільки людським звичаєм. Так стає ясно, чому моральні погляди є змінні та не всюди однакові.

Після атеїстів моральні закони не є виразом божої волі (атже атеїсти не признають Бога), лише виразом людської мудрости в практичному життю. Ся мудрість залежить від стану розвою таї культури даного народу. А складається вона з досвідних спостережень і зі здобудків бистроумности. Через історичну залежність старші покоління переказують свою практичну життєву мудрість молодшим поколінням. А в наслідок психології громадського життя (або завдяки силі згори, або завдяки примірови, що пориває за собою, або завдяки вихованню) отся мудрість стає в суспільности загально обов'язуюча — стає „святим“ звичаєм, „законом“.

Таке пояснення моральних законів є аналогічне до атомістичної теорії в області річий. Воно однаково плитке й вузке. Воно бере під увагу вже готову людину, яка має розум, свободну волю, совість; людину, яка вже в собі моральна, бо вже розрізняє між моральним добром і злом. Щонайбільше ся теорія могла би пояснити, в який спосіб сей або той моральний погляд (н. пр. „будеш любити бли-

жнього твого, як себе самого“) розвинувся. Та не всіли вона пояснити, як прийшло до того, що люди загалом зачали розрізняти між моральним добром і злом? як і чому чоловік став моральним істотом? звідки в чоловіка взялася совість? і т. д.

5. Атеїстичну теорію про моральні закони, яка ґрунтується на звичайному понятті звичаю, поглиблює еволюціоністична теорія. Ця теорія змінює поняття звичаю. Після звичайного поняття звичаю звичай переноситься з родичів на дітий тільки зовнішніми середниками: через мову, примір таї зовнішню силу. А після еволюціоністичної теорії звичай переноситься з родичів на дітий також внутрішнім способом: довголітній звичай відбивається на мозковій організації родичів і сю організацію через родження — правом одідичування — переказують родичі своїм дітям; а разом з тою організацією переказують вони дітям також свій звичай.

Що для предків спершу було лише довільним звичаєм, з часом стало се для них звичаєвою потребою, зноваж для їх пізніх потомків се стається неминучою konieczністю, бо вони вже одідичили таку мізкову організацію. В той спосіб з німого створіння поступенно розвинувся чоловік з моральною вдачею — „*homo sapiens*“ — відповідно до того, як змінялася його тілесна організація. От так н. пр. засада „будеш любити ближнього свого“ колись зовсім не була звісна на землі між животинами. Але ті животины, котрі вже висше поступили (з котрих опісля розвинувся чоловік), зачали спостерігати в різних нагодах, що ліпше виходиться, коли по доброму відноситися до інших животин. Осея нова думка щораз сильнійше утверджувалася в людській організації так, що ми нині вже не всіли инакше й думати.

Совість після сеї теорії — се одідиченням переказаний нам страх усіх наших предків, страх перед непожаданими наслідками поступку, який є противний одідиченій нами практичній мудрості наших предків. Отже совість має спеціальну свою комірку в організації нашого мізку. Ясно, що після еволюціоністичної теорії моральні закони є нам так природою дані, як. н. пр. наш розум, або наші очі, вуха і т. д. Все тут якось ішло би, колиб тільки не був такий поглядний „*hocus focus*“ з тим „всевияснюючим“ одідичуванням. Нема в людському роді такого одідичування, яке приймає еволюціоністична теорія. Так н. пр. потомки пристрасних курців повинні би бути пристрасними курцями вже правом одідичення; потомки геніяльних людей повинні би бути геніяльними; потомки малярів малярами і т. д. А всього того нема! А на підставі тих випадків одідичування, які нам звісні, сміло можемо ствердити, що злі склон-

ности родичів (склонність до різних хоріб, невилічимо пошестні хороби, склонність до пиянства і т. д.) далеко лекше переходять на дітий, як добрі склонности. Отже досвід радше свідчив би про деволюцію (себто: розвій від ліпшого до гіршого) в людському роді на підставі органічного одідичування, чим про еволюцію (себто: розвій від гіршого до ліпшого). Як всюди на світі, так і тут зло більш офензивне, та лекше поширюється, аніж добро.

6. Після атеїстичного погляду моральна відвічальність є тільки зглядна, а не абсолютна. Нема Бога, нема абсолютного судді людських діл. Остается отже тільки відвічальність перед своїм власним розумом тай перед иншими людьми (перед державою, суспільністю, родиною і т. д.). А що се значить? Значить, що нема ані гріха, ані чесноти; єсть тільки життєва сила, або неміч, мудрість або немудрість. Властива моральна — себто: внутрішня — духовна сфера тут перечеркнена, а її місце займає фізична сфера. „Сильний тілом тай розумом“ а „чесний“ — се тут тотожне. Здоровий кінь або слон так само „чесний“, як чесний чоловік. Прецінь зовсім однакова їх остаточна „моральна“ ціль: зберегти своє якнайліпше уложене життя в боротьбі за єствування. Spinoza перший в нових віках послідовно розвинув сей погляд (сю „звірячу етику“), послухаймо отже, як він говорить.

„Стремління зберегти своє життя (*conatus sese conservandi*) се перша і одинока основа чесноти“.¹⁾ „Ніхто не хоче зберігати свого життя задля якоїсь иншої річі“.²⁾ „Чим більше хтось свої користи (*suum utile*) шукає, се є: чим більше хтось старається і може зберегти своє життя, тим більшою чеснотою він вивінуваний і також противно: оскільки хтось не старається зберегти свої користи, се є: свого життя, остільки він немічний (*impotens*)“.³⁾ „Ясно отже з усього того, що ми ні до чого не стремимо, нічого не хочемо, не бажаємо, не жадаємо тому, що про нього думаємо, що воно добре; але противно: ми тому думаємо про щось, що воно добре, бо стремимо до того, хочемо його, бажаємо або жадаємо“.⁴⁾ Отже добрим є те, що нам до вподоби!

„Під добром тут розумію всякий рід радости і все що спричинюється до неї, а головнo се, що сповняє бажання, яке небудь воно було би (*quod desiderio, qua-*

¹⁾ *Ethics, Pars IV, Prop. XXII Coroll*

²⁾ *Ibid. Prop. XXV.*

³⁾ *Ibid. Prop. XX.*

⁴⁾ *Ibid. Pars. III, Prop IX Schol.*

lesumque illud sit satisfacit); під злом розумію кождий рід смутку, а головню се. через що бажання вдаремнюється¹⁾

„Абсолютно взявши, кождому найбільшим правом природи вільно се робити, що вважає корисним для себе“.²⁾ Так річ мається поза державою — „in statu hominis naturae li“. „Але що (люди) є піддані афектам (пристрастям), які могутість чити чесноту людську далеко перемагають, тому часто простують у противних напрямх (diversi trahuntur), і стаються взаїмними противниками, коли міжним взаїмної помочи потребують. Щоби отже люди могли згідно жити й на поміч собі бути, конечно, щоби зреклися свого природного права та взаїмно забезпечилися, що не будуть нічого такого робити, що могло би випасти на шкоду иншого“.³⁾ А як се може статися, коли люди піддані пристрастям, непостійні? „Ані один афект не дається повздержати инакше, як тільки сильнішим афектом і противним тому афектови, котрий треба повздержати, і тим, що кождий повздержується від шкоди, яку хотів би заподіяти, страхом перед більшою шкодою“. Держава робить се в відношенню до всіх горожан загрозами та силою. „Гріх отже се ніщо иншого як непослух (супроти держави), і тому він карається тільки державним правом; а противно: послух береться горожанинови за заслугу (meritum), бо тим самим уважається його за гідного, щоби користуватися вигідностями держави“. „Отже в стані природному гріх не дається поняти“.

„В природному стані ніхто спільною згодою (ex communi consensu) не є паном якоїсь річи, ані в природі нема нічого такого, про що можна би сказати, що воно є сього чоловіка, а не иншого; але все є всіх — і про те в природному стані ніщо не діється такого, що можна би назвати праведним або неправедним. — — — З того виходить, що праведне й неправедне, гріх і заслуга є зовнішніми ознаками (notiones esse extrinsecas), а не власностями, які виражали би природу духа“.⁴⁾

7. Страшна се етика, а однак зовсім послідовна до атеїстичного становища. Якщо Бога нема, якщо остаточним людським призначенням є земське життя подібно до призначення німим животним, то етика, як її сформулував Спиноза, слово в слово правдива й гідна. Ми так і бачимо, що якраз після сеї етики міряємо добро та й зло в світі німим животин. Той лев, тигр, слон, кінь, орел, яструб, голуб і т. д. своє призначення ліпше сповняє, котрий здо-

1) Ibid. Pars III, Prop. XXXIV. Schol.

2) Ibid. Pars IV, Prop. LXXIII. Appen. Caput VIII.

3) Ibid. Prop. XXXVIII, Schol. II.

4) Ibidem.

ровий, дужий, звинний, і вміє побідно вийти зі всіх життєвих небезпек, котрий може здійснити всі свої бажання, котрий в житті зазнає якнайбільше радості, а найменше смутку. Але чи такого льва, тигра, слона і т. д. назвемо „чесним“? Нема в „царстві вімих животин“ предмету для цього слова. А чи також у людському світі немає предмету для цього слова? Чи дійсно людство в своєму житті придержується етики Спіноз-и? Якщо б це так було, то людство ніколи не витворило би навіть таких слів, як чесний — чеснота, гріх — грішний, праведність — неправедність, облуда — облудний, совість — совісний і т. д. І ніколи людство не позбудеться тих понять, бо вони такі потрібні людям до життя, як н. пр. вірлови його крила та гострий дзьоб.

Предмет, який ці поняття виражають, не є чимсь зовнішнім (*notio extrinseca*) для людського духа, як це Спіноза твердить, але якраз чимсь внутрішнім. Те, що після етики Спіноз-и в 90% треба би назвати „чеснотою“, після звичайної етики, котрою людство живе, треба назвати недовстачею всякої чесноти, звірством, підлотою і т. д. І навідворот. Атже фізична життєва людська сила — те, що Спіноза називає „чеснотою“, дуже часто знаходиться в противенстві з тим, що після загальної людської етики вважається чеснотою. Отже фізична людська сила а чеснота се не є одно й те саме. Розважмо се на примірі.

Чоловік М., який приятелював з людьми Н., П., Т., підчас ворожого наїзду стався „перекиньчиком“. Що більше! Він доносив новій державній власті на давних своїх приятелів Н., П., Т., і на тому він добре виходив: побирав за се грубі гроші. А людей Н., П., Т. нова державна власть замкнула в тюрму, або навіть смертю покарала. Після звичайної людської етики сей чоловік М. є „худобою“, підлою креатурою; але після етики Спіноз-и він є „чесний“. Чому? Бо сповняє волю державної власті, а собі тим утверджує позицію в боротьбі за естування. Певне, що навіть сам Спіноза в житті не вважав би чесним такого свого приятеля.

Таке правило просуджування людських діл диктує нам вже наша природа — за ним не треба щойно шукати.

Не знаю, чи хтось зважився би Сократа, Христа, Його апостолів та всіх християнських мучеників назвати нечесними? А після етики Спіноз-и треба би таких людей уважати „немічними“ с. є. безчесними. Атже вони не вміли „зберігати свого життя“. Отже всякі правдиві герої, котрі наражувалися на утрату майна, здоров'я і навіть життя, після етики Спіноз-и є безчесними — неморальними. А всякі тирани та кровопийці се властиві моральні герої. Чи ж се

просто не божевілья? Чи се не перевернення світа до гори коренем? От, як виглядає обезбоження чоловіка! Не можна обезбожити чоловіка, щоби притому не перевернути цілого людського життя до гори коренем — щоби не озвірити чоловіка.

Лад людського життя зовсім не такий, який мав би бути після етики *Spinoz*-и. Відколи люди на світі, відтоді спостерігали, що моральні відносини питомі тільки людям, що вони своєрідні. Завсіди розрізняли люди „фізичне добро й зло“ та „моральне добро й зло“, і знали, що ці дві сфери не покриваються взаємно. Чимало таких сентенцій переказала нам історія, як отся, записана в книзі „Проповідник“ (*Ecclesiastes*, приписуваний Соломонови): „Все те бачив я за днів марноти моєї: Буває праведник, що гине з своєю праведністю; також буває безбожник (неправедник), що довго живе в злobie своїй“ (VII, 15).

8 Ні, не в се правдою, мовби моральним добром було те, що кому до вподоби, а злом те, що кому не до вподоби. Атже навіть фізичним добром не мусить бути те, що кому до вподоби — се буде тільки психологічним суб'єктивним добром. Атже існує об'єктивний лад світа, і лише те для нас є дійсно добре, що після законів дійсного відношення річий виходить нам на користь. Саме в тому полягає ціль цілої практичної людської науки, щоби вислідити те, що об'єктивно добре для чоловіка? Так н. пр. надмірне вживання алкоголю не є добре для чоловіка, хоч як се булоб комусь „до вподоби“.

Не в отже правдою, начеб одиниця була останнім суддею добра й зла. Також не в правдою, начеб держава чи навіть суспільність була найвищим суддею добра й зла, а тим менше: абсолютним творцем моральних вартостей. Ми так само просуджуємо поступки і розпорядження держави, як і кожного приватного чоловіка; і кажемо, що люди, які представляють державну владу, хочби се був і цілий народ, тут підло, а там чесно поступили. Ніхто в практиці не придержується засад *Spinoz*-и, *Hobbes*-а, *Ficht*-ого і всіх тих, котрі обожують державну владу. Моральні закони, а властиво засади моральних законів, вищі від одиниці, вищі від держави, вищі від кожної суспільності і навіть від цілого людського роду — так само, як логічні закони, або як закони дійсного світа.

Як у логіці не можемо обійтися без абсолютної правди, так в етиці не можемо обійтися без абсолютного добра. Ми добре розрізняємо суб'єктивно-психологічну правду від об'єктивної правди, суб'єктивно-психологічне фізичне добро від об'єктивного фізичного добра, суб'єк-

тивно-психологічне моральне добро від об'єктивного морального добра. І не можна тих розрізнь змішати, бо інакше запалося би ціле людське життя. Так колиб поставити в льогіці правило „правдою є те, що хтось уважає за правду“, то тим сталася би зайвою ціла наука таї загалом ніде й ніколи не було би неправди, бо правда в такому випадкові не була би пізнавана, але творена, а сотворена правда ніколи не могла би статися неправдою.

(Продовження буде).

До Всечесних Отців Духовних горяча просьба!

„І інші вівці маю, що не с з сі-
єї кошари і тих треба мені при-
вести, й голос мій почують, і буде
одно стадо й один пастир.“
(Б. Спаситель.)

Йоан Х, 16.

Вже від 1922. існує в нас Місійне Товариство під навою „Апостолят Східної Церкви“ під протекторатом Їх Ексцеленції Митрополита Андрея Шептицького. Основане на взір товариств у інших народів, які поставили собі за ціль працювати над сповненням великої ідеї Божественного Спасителя „і тих треба мені привести, і буде одно стадо і один пастир“.

Чужі народи стараються о єдність нашого народу й нашої Церкви, а ми маємо пригладатися і з заложеними руками чекати; аж хтось прийде і злучить нас? Ні! Ми Українці не допустимо до сего, нам лежить на серці ще більше справа злуки нашої Церкви, зєднання з нашими братами, що відірвані від кореня вянуть і що раз то більше всихають і не приносять овочів. В праці над зєднанням наших братів з католицькою Церквою ми не можемо датися випередити чужинцям, противно, ми Українці католики повинні вести перед у тій праці. А Боже Провидіння дало на се нашому українському народови великого подвижника в особі Ексцеленції ВПреосвященного Митрополита Андрея.

Наш Митрополит, правдивий Апостол Зєднання, вже перед світовою війною положив великі труди, старання і жертви, щоби зближити відлучених державними кордонами братів. За це мусів він і терпіти навіть від деяких католицьких кругів, що схлібляли схизмі. Забраний царськими військами, вивезений в глибину православної Росії, пізнав він іще лучше відносини і стан цієї частини від Христової відірваної Церкви, котру треба нам привести

назад до стада Христового. Щоби виконати волю Божественного Спасителя з одної сторони, а обов'язок природного закону любови своїх ближніх з другої, оснований отसे Товариство, „Апостолат Східної Церкви“, яке має бути всесвітньою організацією, а яке має свій осідок у Львові і має свій правильник, котрий розішлеться незабаром всему Всеч. Духовенству.

Ціллю Апостолату є, за моральною і матеріальною помічю цілої нашої католицької Церкви прямувати до сповнення цієї великої і святої задачі. Щоби дати нагоду всему духовенству і всім вірним причинитися до цієї праці, відзиваємося нині і просимо о ласкаве оголошення цього нашого письма вірним у церкві в найближшу неділю і о зарядження збірки при відправленню по Службі Божій Акафісту до Ісуса Христа, просимо також приступити в члени Апостольства і заохотити до приступлення всіх вірних без різниці віку і пола. Старі і молоді мушени й жінки, хлопці й дівчата, а навіть діти повинні гуртуватися в кружках Апостолату під покровом св. Свящмуч. Йосафата, щоби брати живу участь у праці над приверненням Єдності в Церкві, якої так бажає Божественний Спаситель і про яку молився Він так горячо перед своїми муками: „А я славу, котру Ти мені дав, дав їм, щоби були одно, як і ми є одно“. (Йоан. 17, 22). „Щоби були звершені в одно, і щоби світ пізнав, що Ти Мене післав і полюбив вси їх, як і Мене полюбив“. (Йоан. 17, 23).

Нехай отже пізнає світ, що ми один нарід, що ми живемо і хочемо щоби сповнилися слова наслідника Петрового Папи Урбана VIII, сказані до Владики Терлецького Методія, єпископа холмського: „О мої Русини, через вас я надіюся навести Схід!“ Тому приступаймо до святої і великої праці в великим святим Ювильним році, а Божественний Спаситель, Голова тіла Церкви допоможе нам довершити діла, котрого так бажає, а видимий Голова воюючої Церкви попре наші змагання, бо лежить Йому на серці обов'язок наложений на св. Ап. Петра і його наслідників.

В кожній парохії, як тільки знайдеться бодай 20 членів повинен повстати кружок під назвою „Братство св. Йосафата“. Про заложення кружка належить повідомити сейчас Управу Апостолату вул. Сикстуська 39 а, куди також треба звертатись за інформаціями в тій справі та висилати зібраний гріш.

У Львові дня 20. мая 1925 р.
вул. Сикстуська 39: а

За Управу Апостолату Східних Церков.

о. Др. Іван Вучко, предсідник в. р.

о. Никола Галлянт, секретарь в. р.

Святе діло „Апостоляту Східної Церкви“ горячо поручаємо Всеч. ОО. Духовним. Дай Господи, щоби ідея Апостоляту і праця для неї пригорнула до себе як найширші круги нашого католицького народу.

† Йосиф

Єп. Л. пом. в. р.

Витяг зі Статутів Апостоляту Східної Церкви.

I. Назва і ціль Товариства.

Під назвою „Апостоляту Східної Церкви“ існує товариство, що має за ціль Зєдинення з Апостольським Престолом східних незєдинених христіян.

II. Орудники до цілі.

До осягнення цілі служать в Апостоляті отсі орудники:

1. передовсім часта молитва, приношення Евхаристійної Жеркви, або участь у ній як також жертвовання духовних заслуг.

2. несення помочи тим установам, що працюють над зєдиненням східних відступників, основування семінарій, скликування зборів, видавання часописів, улаштування бібліотек.

3. всякі інші орудники, що покажуться помічні для зєдинення східних незєдинених христіян.

III. Майно Апостоляту творять :

1. вкладки членів,
2. добровільні жертви,
3. доходи з установ Апостоляту.

IV. Хто може бути членом Апостоляту?

Кожний христіанин, без жадної ріжниси віку, пола, стану, народности може стати Членом Апостоляту Східної Церкви.

V. Обовязки Членів :

Кожний Член Ап-ту має обовязок :

1. молитись і по своїм силам працювати над осягненням цілі Ап-ту орудниками вище наведеними.

2. дати річну вкладку 2 зол.

Діти до 14 року життя 50 сот.

Члени покровителі складають дар у висоті 10,000 т. зол.
Члени почесні 1000 зол.

До всечесного духовенства стани- славівської єпархії. *)

В нашім народі шаліє тепер буря проти Церкви. Ведеся боротьба в спосіб перфідний і злочинний. Лож, облуда і терор се суть середники тої боротьби. Ту вже не ходить о целібат, з нагоди котрого зірвалася та буря, але о істнуванє у нас Церкви. Боротьба та має закраску духовного большевизму. Ту вже ходить о се, хто має мати власть в Церкві, чи правні настоятелі, чи непокликані люди, а радше вулиця. Керму сего злочинного руху взяли в свої руки чинники непокликані, або які не мають нічо спільного з вірою і катол. Церквою. Сі то чинники підпалюють Церкву, щоби її знищити; вони витворюють бурю, щоби Церкву повалити.

Тактика сеї боротьби йде в розріз з вірою, з принципами католицької Церкви і здоровим розумом. Дика пристрасть, сліпа лютя, штурбаковата ароганція і вуличний терор, се суть головні черти сеї цілої боротьби. А єще ляхнійше то се, що „Нива“ орґан священичий, як також деякі священики з б. Товариства св. Ап. Павла у Львові суть моторами і інструкторами сеї злощасної роботи. Деякі з них в манії своєї великості до того посуваються, що так пишуть і поводяться, немовби вони були понад Єпископами, немовби не було ніякого Єпископа нігде в дієцезії.

Терором під загрозою кулею в лоб мусіли всі, крім 4 ох, питомці з трох років опустити тут. дух. семинар. Справді культурна і свободна пропаганда до женячки питомців! Сего рода тактика є гра з огнем, се є дуже зловіщий прецеденс, котрий може дуже погубно відбитися на цілім клирі. Слушно проте висловився один жонатий священик, що священики готові дочекатися тої хвилі, що при змінених обставинах доступлять тої ласки від своїх вірних, що з їх рук понесуть смерть. Демон, темний дух, злорадно стараєся підсичувати і роздмухувати пожежу до застрашаних розмірів. Як нині удалося ворожії силі змести питомців з семинара, так колись змете і священиків, навіть жонатих. Бо провідники, які нібито боронять прав жонатого духовенства, готові до того допровадити, що прийде руїна цілої у нас Церкви.

Тепер на вічу в Перемишлі пан Стефан в сурдугі кинув клич, щоби виповісти послух Єпископам, так знов може прийти час, що мужик Стефан в сіраку крикне

*) Отсе посланіє Екск. Хомишина своїм змістом доторкається цілого нашого духовенства, тому ми й уважали потрібним перепечатати його. Не подаємо до нього ніяких уваг, бо а) ценаура його хороша, б) воно й само собою доволі яснє.

в котрій небудь парохії: „не слухайте попів“, без огляду, чи ті „попи“ будуть жонаті чи безженні. Один з священників у Львові безсоромно в світській часописи пропонує отворенє краєвої Ради церковної, якаби чувала і постоювала за права Церкви, себто, щоби вона чувала над Єпископами і їм диктувала. Розумієсь само собою, що така краєва Рада церковна утворилаби в кожній Епархії Раду дієцезальну, а та знов в кожній парохії Ради парохіяльні, котріби чували над парохами і їм диктували. Гарна перспектива! Значить, ходить о се, щоби в парохії рядили не парохі, але комітети і старші братя. Ось і готова у нас радянсько-большевицька церква! Недавно тому Інститут Ставропігійський у Львові прислав до мене протест проти целібату покликуючись на се, що він є поставлений на „стражъ чистоти вѣры, обряда і нравственности“. Справді у нас цілком вивернений порядок, який заносить на анархію в Церкві, бо світські люди, які мають підчинятися Церкві, присвоюють собі право якихсь зверхників чи контролёрів над Єпископами. І то якраз Ставропігійський Інститут, котрий в 1914 р. 17 падолиста підчас інвазії російської зложив гомагію для схизматичкого архієрея Евлогія.

У нас загумінкова політика, короткозорість аж до осліплення, а в слід за тим хаос понять і безпринципальність. Тому безкритично береся всякі кличі, а демагогія має найбільший вплив і попит. У нас також немов вроджена в черта, щоби других понижувати, опльовувати і висмівати, не добачуючи при тім, що ми самі сходимо на пониженє і посміховиско. Перший лучший письменник, чи демагог понизить Папу і на се ми не реагуємо. Оплюгавлено і висміяно у нас Єпископів і ми притакуємо і радіємо. Висмівають священників і ми також сміємося. Свого часу висміяно женитьбу питомців в брошурі: „Арґонавти“. І всі сміялися і тим бавилися. Відтак висміяно саящеників в брошурі: „Декани з гір“. І ми також сміялися. Вкінці сміємося, коли висмівався і поганиться целібсів ось хочаби в брошурі: „Приписовий целібс“. Справді, мимоволі пригадується Стецько в „Сватаню на Гончарівці“, який діставши копняка і гарбуза, тішився і сміявся, бавячися гарбузом. Кого і чого ми вже не висміяли? Знаймо однак, що й ми самі зійшли на висміяних сміхованців, які не заслуговують на пошану. Сего ми в зарозумілій нашій бадьорности не спостерігаємо, але люди на боці стоячі, а передусім чужі раменами над нами здвигают. І чи маємо ми право нарікати, що нас ніхто не респектує і ніхто з нами не чиститься?!

Ніякого права в справі целібату досі ніхто з Єпископів не проголосив, а однак така буря счинилася, немовби земля мала запастися. Прецінь женитьба духовенства у Схід

ній Церкві не має нічого спільного ані з вірою, ані з обрядом, се є лишень привилей становий, а кождий привилей є загальному праву одіозний. Тому не можна ніяк повнати, чому таке роззярене і завзяте проти целібату. Возьму справу через абсурд. Наколиби до семинара духовного учащали панночки, і ту відбувалися танці і забави з питомцями, і наколиби ту управлявся всякого рода єретизм, чи тоді булоби у нас загальне обуренє? Чи скликуваноби віча з протєстами? Чи зужитоби тільки енергії і заходів, як се тепер дієся, коли ходить о справу високу і святу, якою є стан безженний священника?! І чи се всьо має свідчити, що у нас є житє з принципів надприродної віри, що у нас є розумінє і смак в річах духовних і церковних?! Що о нас подумав світ католицкий, видячи сего рода наші подвиги?

До целібату нікого з питомців не змушуєся насильством, а в кождім случаю ніколи під загрозою кулькою в лоб, як се приміюєсь в справі женитьби питомців. Питомці то не є безсловесне стадо, котре треба аж насильством спонукувати до високої, святої і хосенної справи, якою є целібат. Їм представляєся знеслість і благородність самої ідеї, відкриваєся їм всякі рани і потреби винішних часів, котрим питомці посвятившись з неподільним серцем на службу Церкві моглиби запобігти. Ніхто їм не представляє стану безженного в рожевім свіглі. Навпаки їм голоситься стан безженний священника як жертва, котра вимагає самовідреченя і терпіня. І питомці се розуміли. Бо котрі не чулися в силах, виступали. Тому два роки — на перший рік вступило 43 кандидатів, а по скінченім першім році осталося тільки 15. Тамтого року скільного було на першім році 35, а лишилось тільки 18. З того виходить, що стан безженний, се найдлучший пробний камінь покликаня до стану священничого. Без того много булоби інтрузів без покликаня. А чейже гіркі обставини сих часів вимагають правдиво покликаних і пілої посвяти слуг олтаря.

Зовсім безосновні і кривдячі суть підозріння і інсинуації, що Єпископи ділають під натиском Риму, або під впливом чужої і укритої ворожої руки. Престол Римский ту зовсім непричастний, а посторонні впливи не мають зовсім місця. Справді тільки в нашій затровній атмосфері можуть родитися такі сплетні. Щобудь робить Єпископ, то зараз стягає на себе підозрінє уляганя чужому і ворожому впливови. Видко, як великий є занепад у нас розумного і самостійного думаня і діланя, наколи ми по собі всіх инших так судимо.

Ту кождий Єпископ руководиться своєю совістю, маючи на оці добро Церкви, загрожене спасенє душ людских і двигненє народу. Впрочім запитаюсь словами жонатого священника: „Чи Єпископи не маючи стійности свого жа-

даня моглиби зважуватися на карколомне діло в нашій суспільности, що днесь співає осанна, а після завтра ще дущє буде кричати распни, распни його? Чи Єпископ висвячуючи питомця не може жадати під него свійств, яких вимагає дух часу? Чи Єпископ не є відповідальний і то страшно перед Богом і Апостольским Престолом за свою діяльність? Чи Єпископ любячи свій нарід, працюючи і терпячи для Церкви, котрій служить, в яку вкладає історію свого „я“, може зважитись робити щось шкідного для неї?¹⁾

Целібат, як кожда инша справа Божа є „єк знаменіє прерікаемо, да відкривається в многіх сердецх помышленіа“ (Лук, II. 34, 35). І справді счинилася буря спротиву проти него, а zarazом виявився многих а многих цілий душевний стан внутрішній. При сій нагоді показалося, що наш організм церковний є в великій небезпеці. Нагромадилося в нім много затровних і гнилих соків, котрі грозять заглагою Церкві. Можна тепер вже напевно ствердити, що если дальше такий стан потреває, то Церква у нас при змінених обставинах перетвориться в фалшиву церкву, або з часом сама розпадеся, бо елемента розкладові, які в ній загніздилися, Церкву ту розсадять і знищать. У нас назбиралося за много вибухового матеріалу. Під Церкву підложено вже давно динаміт, а в боротьбі проти целібату запалено тільки льонт. Нам отже треба великих і цілих священиків, нам треба священників чину, відваги і енергії.—А чи такі знайдуться? Сумніваюся. Дай Боже, щобим був фалшивим пророком. Суппонуючи здорову і незіпсуту душу у питомців я старався в моїх конференціях майже щоденно до них голошених, їх пірвати до виспих ідеалів. Я з ними не лукавив, я не хитрив, я йшов просто, ясно, щиро і отверто, нічого не закриваючи, ані не украшуючи. Я відкривав всі болі і рани наші, я говорив цілу гірку правду. Я апелював до любови до розпязого Спасителя, до любови до свого нещасного народу. Я їх трактував по родинному, по приятельски. Тимчасом кількох отчайдухів зведених посторонними агітаціями потрафило їх стероризувати. Потайки вночі, по злодійски вимушувано підписи, а відтак винено письменний ультімат на стіл віцеректора і демонстративно на глум і згіршенє прилюдне мусіли питомці всі нараз опустити семинар. І наколи можна еще оправдати тих питомців, котрі під терором з плачем опускали семинар, то однак рішучо треба осудити тих, котрі як комітетові виконуючи прикази упавшого світа, під погрозою револьвером доконали сатаньського діла на загалі питомців.

¹⁾ О. Мирон Коритко, парох Холоїва п. в місци в своїй брошурі під заголовком: „Про що не говоряться, о чім не пишеться, а про що навіть думати не хочеться“.

І сей нелегальний, розбійничий і дикий поступок питомців публіка приняла як ідейний, впрост героїчний. Справді у нас дух затровений, загальна деправація і прострація серця. Если так поступили кандидати стану духовного, то що думати о прочій молоді на світі? Молодь наша переважно без виспих солідних ідеалів, губою тільки патріотична, до праці за лінива і шукає тільки легкого хліба. А від кого то все бере початок? Від старших, котрі ту молодь виховують, як також від тих, котрі замість стримувати і картати молодь за нерозважні її промахи, ще оплескують, заохочують і підтримують її на дусі. І ту справджується німецька приповідка: „Wie die Alten sunen, so zwittern die Jungen“.

Вкінці ще одна увага. Ціла ся погана боротьба, яка провадиться тепер проти Церкви, кидає сумну тінь на жонате духовенство. Бож від жонатих священиків вийшов і підтримуваний є клич сеї боротьби, бож і світська інтелігенція, яка роздмухує сеї огонь, то в переважній частині продукт з родин священичих. Вглянувши однак ближше у всі обставини, справа инакше представляється, а оборонці і адвокати жонатого духовенства учинили тільки для него медвежу прислугу. Бо велика часть жонатого клиру, котра бере справу безсторонно і об'єктивно, зовсім не годиться з тим, що голоситься в часописях і на вічах, а навіть многі з тих жонатих священиків, котрі хотять є проти целібату, однак ведені етикою і здоровим розумом зовсім осуджують поганий спосіб сеї боротьби. Що справді не всьой клир жонатий дався пірвати подувом сеї хуртовини, най буде голос жонатого священика виспе сказаного, який в своїй брошурі мав відвагу висказати сміло свою гадку в праві целібату¹⁾. І сей священик своїм прилюдним виступом много уратував чести жонатого духовенства.

Тому звертаю увагу всіх моїх священиків, щоби заховали такт і розвагу. Най не дадуться поривати денервуючими настроями хвилі, щоби не поповнити щось такого, за що потім треба соромитись перед Богом, своєю совістю і Церквою, або принайменше, щоби не виставити собі свідоцтва овечого розгону. А если є такі одиниці, котрі на

¹⁾ Порадно булоби, щоби кождий перечитав ту брошуру. Вправді суть там многі сфрази кинені а не викінчені, однак много там кидаєся світла на наші обставини. Одно, що мене привало в тій брошурі вразило, то інсинуація автора, що жінки священиків суть „а'огиджувані надutoю бльокадою станиславівщини“ (стор. 11). Інсинуація та єсть дуже кривдяча і безосновна. Бо навпаки густо-часто пелебси дізнають докорів і насмішок від жінок священних. Вже та „станиславівщина“ має досить з себе, хто не хоче, то скубне і свої і чужі, прятелі і вороги. Не знаю, що наміряв автор сею інсинуацією, хіба зазначити, що він не має нічого спільного з „надutoю бльокадою станиславівщини“.

осліп біжуть за ворожими кличами, най їх оминають і їх не слухають. Також лучався, що священник чи в біді, чи коли ходить о осягнене парохії, зложиться, просить в покорі як невинне ягня, а відтак коли його Єпископ виратував з бід, коли в імені Церкви дав йому кусник хліба, то він потім скидає овечу шкіру, стався вовком проти Єпископа. Таке поведене є нечесне. За се Господь Бог буде карати. Мої Дорогі Отці, не наслідуйте таких священників. Як хто з Вас має щось до Єпископа, чи в приватній справі, чи загальній, най до мене впрост звернеться, але най не стріляє з за плота.

Подавши сі мої загальні помічення з теперішньої хвили постановляю і заряджую як слідує:

1) Кождий о. декан має доручити всім душпастирям і катехитам в своїм деканаті сю нинішню відозву як також Пастирський Лист з 11/3. с. р. „Про грозячі небезпеки“. Кождий знов душпастир має під канонічним послухом відчитати той Пастирський Лист цілий від початку до кінця нічого не опускаючи ані змінюючи замість проповіді тільки разів, кільки буде потрібно до відчитання цілого Листа. Се заряджене відноситься також до всіх катехитів середних і виділових шкіл так мужеских як і женьських.

2) В дієцезії на області церковній єдиним правним настоятелем єсть Єпископ, котрий єсть підчинений св. Отцю Папі. І Він є єдина найвисша компетентна власть над Єпископом, і тому ніякі самозванчі і непокликані трибунали, ареопаги і комітети, не мають права диктувати Єпископови, а тим більше способом вуличним. Не узнаю рівнож в моїй дієцезії б. Товариства св. Ап. Павла, чи нового Товариства св. Ап. Андрея, а „Ниву“ рішучо осуджую. Тому всякі відозви пересилані до тут. Духовенства *via* „Нива“, або Тов. св. Ап. Павла чи св. Андрея належить відкидати, як також мені їх не присилати з своїми підписами. Церква береже і за ніщо не дасть собі видерти авторитету єї даного, так знов з другої сторони береже і шанує індивідуальність кожного з своїх підчинених і після того його трактує. Тому най кождий священник сам за себе відповідає, а не даєся поривати масовому настроєви подражнення. Вгурті часто під впливом хвилі падають високопарні слова, погрози і рішення, а коли прийде до діла, до відповідальности, тоді кождий ховаєся і звиняєся: та де? то не я! я ні при чім! моя хата з краю!

3) Наша преса загально єсть ворожо настроєна до віри, Церкви і релігії. Нам треба конче подумати про пресу християнсько-католицького напрямку. Поручаю попірати сильно і поширювати „Місіонара“ для дорослих вірних, „Наш при-
ятель“ для дітей, а „Поступ“ для дорослої молодіжи шкіль-

ної. Рівночасно поручаю поширювати між вірними книжки видавництва ОО. Василян в Жовкві.

4) Най всі священники по парохіях і школах заохочують всіх, щоби молилися о скріплене католицького духа в нашім народі, як також най моляться і приймають св. Причастія за священників і о покликане нових святих священників. Щоби се уняти в здетерміновану форму, поручаю, щоби священники заохочували вірних до відмолення 5 Отче наш і 5 Богородице до п'ять ран Христових що п'ятниці, а крім сего, щоби вірні в той день старались прийняти св. Причастіє в тім самім наміреню. Ту передусім члени Апостольства Молитви повинні сповнити сей обов'язок любови до Ісуса і до душ людських. Справді апостоловане молитвою тепер є серед нас конче потрібне і воно може много виедвати помочи і милосердя Божого.

5) Як Бог дасть дочекати, буду взивати всіх священників почавши від січня 1926 р. до іспиту з морального богослов'я, а іменно з тої части, котра трактує о Найсв. Тайні Евхаристії і о св. Тайні Покаяня, як також о реституції. Відтак з книжки о набоженстві до Найсв. Серця Христового, а іменно о приписах що до обходження з Найсв. Тайнами підчас Богослужень (стор. 303-360), як також о зарядженнях в Вістнику з р. 1905 Ч. VII. стор. 78-88. Вкінці з Пастирського Листа о канонічних послусі, виданого 1916 р. Хто того Пастирського Листа ще не має, най звернеться до тут. Еп. Канцелярії. Хтоби не хотів піддатися сим іспитам, або не видержав, то відбереться йому юрисдикція в св. Тайні Покаяня і власть правити Службу Божу.

Дано в Станиславові в Суботу Лазареву, дня 11-го квітня 1925 р.

† Григорій.

Єпископ.

НОВІ КНИЖКИ.

Книга псалмів переклав Свщ. Др. Ярослав Левицький. Львів, 1925. Стр. 228, малий формат. Неструдимий наш працівник на тому полі ось видав Псалтирю чистою і гладкою українською мовою, придержуючися критичного грецького тексту, з углядженням тексту церковно-славянського. Переклад основно перевірили о. Др. Сп. Кархут і о. В. Д. Садовський. Загальні пояснення подав о. автор в „передньому слові“, а принагідні пояснення тексту в нотках. Перед кождим псалмом подане його загальне пояснення і його зміст.

Аж на душі лекше робиться, коли читаєш старовинні псалми в гарній і легкій українській мові. Ціна книжки, як на нинішні часи, дуже приступна, бо тільки 2.50 зл. Священики повинні не тільки для себе набути се видання псалмів, але й поширити його між народ.

Книжку можна замовити в усіх укр. львівських книгарнях, як також у о. автора (Львів, ул. Якова Стшеме 15).

К.

Zu Füßen des Meisters. Kurze Betrachtungen für vielbeschäftigte Priester von Anton Huonder S. J. Zweiter Band. Die Leiden nacht. Erste bis dritte Auflage. 1925. Verlag Herder u. Co. Freiburg in Breisgau. Стр. 428, малий формат. Перший том розважань Гуондера переложений уже либонь на всі європейські мови (також на нашу), і має свою добру славу також між нашим духовенством. Сей другий том у нічому не уступає першому. Варта набути.

К.

Michel D'Herbigny S. I.: L'aide pontificale aux enfants affamés de Russie. Pontificio Instituto Orientale. Roma 1. Стр. 78.

З численними ілюстраціями голоду в Росії і папської запомогової акції.

В с я ч и н а.

„Пастирський лист Григорія Хомишина Епископа Станиславівського до Кліра і вірних Станиславівської Епархії про грозячі небезпеки“.—Крім послання до духовенства, яке ми в своєму числі „Ниви“ перепечатили, одночасно видав Ексецел. Хомишин пастирський лист до вірних під наведеним титулом. Зміст обох посланій один і той самий, тільки тон у „посланію до вірних“ дещо лагідвійший. Також отсе посланіє звертається головню проти „таких провідників народних, котрі знаходяться в Церкві, будучи при тім далекі і чужі для католицького духа Церкви, або не маючи нічого спільного з Церквою і вірою, хіба що суть охрещені і записані в метриках“ (стр. 9.). А то з того приводу, „що вони хотять заняти майже верховне становище в Церкві і почувши на силі зачинають вже диктувати і розказувати Епископам, коли вони як Пастирі поставлені всяким слушним правом хотять рядити Церквою і дбати о її добро, як сего вимагає слава Божа і спасення людських душ“ (9.). „При тих всіх ріжних агітаціях уживаєшся фалшу, клевети і безсоромної лайки та напасти“ (10.). Ті народні провідники „упавші отчаїдухи і душегубці“, „затровні душею і гнилі серцем“, (стр. 12-13), по словам посланія хочуть допровадити нарід до большевизму. Проти

сект у посланію лише коротша згадка (стр. 13-14), хоч вдійсності агітація ріжних сект становить найбільшу „грозячу небезпеку“ особливоз у станицлавівській Епархії. Посланіє кінчиться словами: „у нас мало моляться за священників і о священників, а за те часто помітується священниками. За допustom Божим може статися таке, що вірні не будуть ніяких священників. То певна річ, що вірні будуть мати тільки і таких священників, кілько і яких собі у Христа випросять і на яких собі заслужать.

Благодать Господа нашого і т. д.“

Пояснення. Один білоруський священник з Вильні, хоча чи переложити мою „Християнську Аполюгетику“, поставив мені такі запитання: 1) Чому, доказуючи існування Бога, взяв я тільки деякі аргументи, а не більше? 2) Чому про Церкву так коротко трактую — чи не було би вказано доробити трактат „de Ecclesia catholica“? — Тому, що такі самі запитання ставили мені й деякі з наших священників, уважаю за відповідне прилюдно пояснити справу.

Ad 1): вдійсності вичерпав я всі історичні докази на існування Бога, одначе я їх на свій спосіб розложив і деякі з них подав в иншій формі. При тому я руководився тим, щоби річ представити якнайбільш переконуючо і приступно. Отже треба було достосувати аргументи до нинішних наукових поглядів і природничих відкрить.

Щоби цілу квестію упростити, поділив я її надві квестії: а) чи існує Абсолют? б) чи Абсолют є свідомий, розумний і особовий (т. є. чи існує Бог)? Відповідно до того треба було розложити й аргументи.

При доказах на існування Абсолюта опустил я історичний доказ, сформулований уже Аристотелем, „ex motu“ (quidquid movetur, ab alio movetur). Зробив я се тому, бо сей доказ у своїй історичній формі нині не дуже придатний, і може більше пошкодити справі, як помогти. Атже нині многі з найвизначніших фізиків заступають погляд, що енергія є матірнім елементом матеріального світа, а атоми (протони і електрони) є тільки точками згущеної енергії.

Отже й рух є матірнім явищем, а спокій тільки зверхнім привидом.

До того, щоби належно зрозуміти історичний доказ „ex motu“, треба знати теорію Аристотеля про „actus et potentia“ (бож Аристотель дефініює: motus est transitus ex potentia ad actum...“); а пояснювати цілу отсю теорію з усіми її добрими й слабими сторонами, се тільки притемнило би властиву справу. Атжеж треба би притому згадати наведений погляд новочасних фізиків, і якось узгіднити оба ті погляди. Значить: треба би розводитися над квестією на кількох сторінках і порушувати субтельности, які для ученика VIII

Гімн. кляси видавалися би тільки „штучністю“, або чимсь „незрозумілим“.

Замість того всього вказане в нині покористуватися тими природничими відкриттями, які для людей попередніх віків були тайною, і історичний доказ „ex motu“ подати в змінній формі. Матерія всесенної на підставі нинішньої фізики не дається поняти як „*regretuum mobile*“. Ось у тій формі я й подав сей аргумент, віднісши його до розділу, де говориться про сотворення світа.

„Онтологічного доказу“ я не згадав, бо він а) вдійсности безсильний, б) зовсім непотрібний, бо існування Абсолюта можемо доказати іншими, певними дорогами.

Позірно опустил я також другий аргумент — „*ex gradibus perfectionis*“. Та вдійсности я його навів, але в змінній (скороченій) формі. Він знаходиться в § 22 (свідомість та особовість Абсолюта), уступ 2. З існування людського розуму й свідомости слідує, що Абсолют мусить бути свідомий і розумний. В такому виді сей доказ простійший і наглядніший. Т. зв. „евдаймонологічний доказ“ відніс я до доказів про безсмертність душі [§ 41, 2, 2), 3)], де він має більш зобов'язуючу силу.

Ad. 2): Як се зазначене в § 2 (Історичний розвій апологетики), написав я Апологетику засадничо проти атеїзму й раціоналізму. Тому й дав я їй заголовок „Християнська Апологетика“ (впротім таке поручення дістав я від Ординаріату). Уклад і навіть матеріал Апологетики саме тому, що її дотепер в школах систематично не викладано, ще знаходиться в пливкому стані: одні автори радять собі так, другі інакше. Для мене була обов'язуючою передовсім логічна послідовність. Становище моєї Апотологетики таке, що я покликуюся лише на такі аргументи, котрі могли би переконати атеїстів і раціоналістів. Розум і досвід — ось тільки се тут авторитетні жерела.

Але в трактаті „*de Ecclesia catholica*“ треба покликуватися передовсім на св. письмо і традицію — отже на зовсім іншого рода жерело аргументів. А тим становище в книжці вийшло би непослідовне.

На мою думку треба би апологетичну проблему розложити на дві різко від себе відділені: одна буде становити загальну апологетику, друга спеціальну — т. є. одна буде „християнська апологетика“, друга „католицька“, де абстрагуватиметься від проблемів Бога, сотворення, душі і т. д., а розправлятиметься тільки про Церкву Христову з католицького становища. Також думаю, що „Католицька Апологетика“, якщо має бути переконуюча (а не тільки „викладаюча“, бож нерв Апологетики

є саме в тому, щоби вона була переконуюча), не могла би бути менша змістом, як „Християнська Апольоґетика“.

Коли ще до сього завважаю, що я властиво писав свою Апольоґетику для учеників VIII. гімн. класи, а в VI. класи береґється доґматику, де приходить трактат про катол. Церкву, то, як думаю, для кожного буде зрозуміле: чому я в своїй Апольоґетиці написав про Церкву тільки те, що іззовні доповнює катол. науку про внутрішній устрій Церкви.

Г. Костельник.

„Упац“ і „Бопуац-Явпєссац“.

Під тим титулом знаходиться в Харківському „Безвірникови“ (ч. 2. з 1925 р) нотатка, з котрої дещо більше можна довідатися про українську автокефальну церкву на радянській Україні. „Упац“ — се „Українська Православна Автокефальна Церква“, якої митрополитом є О. В. Липківський — без канонічного свячення на єпископа (його Собор „висвятив“...). А „БОПУАЦ-ЯВПЄССАЦ“ — се „Братське Обєднання Парохій Української Автокефальної Церкви, яка визнає прєсмєстєвєнність Єпископа єдиної соборної апостольської Церкви“. Її митрополитом є єп. Павло Погорілко. Отже на радянській Україні є аж дві автокефальні українські церкви. Про Липковського вже в нас доволі писалось. А про Погорілка довідуємось з наведеної нотатки ось що: Він заснував свою Церкву з початку 1923 р. на Поділлі, і як „Безвірник“ пише, „являє собою одну з сорока чотирох течій православної Церкви“. По освіті Погорілко філософ-богослов. За царя був лібералом, українофілом, навіть „гонимим“. Вже Петлюра післав був його до царгородського патріарха висвячуватись на єпископа. А в 1919 р. вирядив його Всеукраїнський Церковний Собор до єксарха Грузії, одначе ізза воєнних акцій він не міг там дістатись. Вкінці на єпископа висвятив його архієпископ Антонін, основник „живої церкви“, але По-ко вернув на Поділля, відхрестився від „живої церкви“, і заснував „БОПУАЦ-ЯВПЄССАЦ“.

Зразу прибрав собі титул єпископа липовецького, потім ольгопільського, а тепер подільського.

Скарби Києво-Печерської Лаври. Після звідомлення „Безвірника“ (ч. 2. з 1925) совітські влади знайшли скриті скарби Київської-Печерської Лаври, яких вартість обраховується на 800.000 карбованців в золоті. Було там понад 1600 шовкових покривал з мощій, біля 2000 свячених і діаконських риз, до 100 архієрейських, до 80-100 пудів срібла, більш пуда золота, 14 панатій високої артистичної вартости, оздоблених самоцвітами, 26 хрестів приблизно такоїж якости й риза з образу Успення Богородиці

вся зі золота та рясно облямована діамантами. А се тільки „лишки“, бо головну частку скарбів большевики вже перед тим забрали. Які убогі наші галицькі церкви в порівнянні з такими Лаврами!...

„*Roczniki Katolickie*“. Від 1922 р. видає ks. Nikodem Ścieszyński в Познаню річну Хроніку католицького світа під наведеним титулом. „*Roczniki*“ за 1924 р. відзначаються тим, що в них поміщені доволі численні ілюстрації (осіб, конгресів і до т. п.), та й тим, що в них про нас Українців уніятів — крім кількох коротких згадок (стр. 317 і 464) — нема нічого.

Про відношення Москалів і Поляків до унії автор пише доволі об'єктивно, підходячи до річи зі щирою інтенцією. Так він слушно нарікає на се, що між Поляками нема заінтересування унією, „ще найбільше о майбутній унії писали днівники, але що освітлюють її з націоналистичного становища, отже ворожо відносилися до унії, особливо ж на терені Польщі, а хотіли би тільки латинізації і тим шкодять справі Церкві (Kościoła), розбуджуючи підозріння між православними“ (стр. 318). Довідуємося з того „Річника“, що в радянських республіках в 1924 р. було в 9 дієцезіях 1.596 000 римокатоликів з 396 священниками, з того мало би бути аж 1 200 000 Поляків. В Польщі після статистики з 1924 р. мало би бути 17,370 000 римокат., 3 030.000 уніятів, 2,850.000 православних, 2 877.000 жидів, 980.000 євангеліків, решти 100.000. (Супроти того се просто чудо, коли в польських школах учать, що Українців в Польщі є 4,000.000). Але в „Річнику“ за 1923 р. автор помістив був цілий розділ (XLIX) про нас, і „погуляв“ собі добре під такт відвічної польської пісеньки про „*Rusinów*“. Приїхав був до Львова, відвідав між иншими також нашу редакцію, і — здавалось йому, що вже вповні визнався на наших справах. Сам зі себе, яко Познанчик, може й хотів пізнати щирю правду, але був заслабий, щоби не улягати звичайній газетярській польській атмосфері, а доказів для „слухності“ тої орієнтації шукав у станіславівських брошурах. І повиписував про нас ріжні „бредні“.

Ми були обіцяли відповісти йому на відповідному місці в статті „Доля унії“, однак це цілбатова заверуха перервала нам правильне продовження сеї статті (яку всежтаки докінчимо в будучих числах), — і тому бодай вкорог і відповідаємо йому ось тепер, щоби сплатити наш „двг“.

Ось по порядку цитати:

„*A podkreślić to z naciskiem należy, podniósć z całą żęw przeciwieństwo do Niemców polityka świecka, polityka zaborezej zahłanności nigdy nam oczu nie przyćmiewała, że wysoko zawsze dzierżyliśmy sztandar godności chrześcijańskiej*“ (стр. 488). „*Krew naszych Męczenników religijnych, jak Józę*

fata Kuncewicza (!), Andrzeja Boboli, krew naszych męczenników narodowych użyżniła i nieurodzajną glebę ruską" (489). Се історична польська „przechwalka“ звісна кожному Українцеві, і кождий знає, як її розуміти. На днях „Kurjer Lwowski“ приніс ухвали ради міністрів про касату українських гімназій у Галичині і т. ин. благодати під титулом „Tolerancja polska niema granic“... Отче Пешинські, чи дійсно пасують такі титули до таких змістів?

О. Пешинські покликується на станиславівську брошуру „В ім'я правди“ та на послання Екск. Еп Хомишина, і виписує з них те, що вже не один польський автор з таким насладженієм виписував: що в нас нема довіря до священика; що наші священики обтяжені родинами і розполітизовані; що в нас релігійні справи підрядні; що в нас тільки бізантинізм; що ми є тільки зверха католиками; і т. д. і т. д. Тими виписками заповнені сторони 535–539. А потім автор додає від себе (як уже звикли польські автори): „Tak otóż sam biskup unicki w jaskrawych barwach przedstawia pustą obrzędowość pobożności u unitów i powierzchowność ich religijności. Kto zbliżka patrzył na życie uniickich Rusinów, ten przyznaje trafność uwagom biskupa (Але сам автор либонь не мав тої нагоди). To też między księżmi łanczińskimi kursuje już od lat takie niemal przysłowie, że u Rusinów:

Nabożeństwo we dzwonach, Modlitwa w pokłonach, Zwycaja w odzieży Obyczaje w kradzieży.

Na uroczyste święta wiele dzwonią, kiedy się modlą, raczej zewnątrz, bijąc pokłony, a co najgorsza dużo kradną“ (539).

Отче авторе! Чи годилось пускати в Ваших, бодай інтенціонально поважних, „Rocznik - ach“ такі пашквілі, якими пописуються брукові польські газети? Чи Вам, як Познанчикові, рука не задрожала при тих словах? Вам звісне, що всі Ваші (польські) часописи розписуються про те, що „w Polsce dużo kradną“, а після польських статистик „Rusinów“ в Польщі в дуже мало, отже...

Саміж Ви написали на стр. 566 „Obok szeroko rozgałęzionych kradzieży powtarzać się poczyna w Polsce“... І дуже жалуетесь, що в 1923 році в Гнезні вкрадено дорогоцінні реліквії св. Войтіха. Алеж там нема „Rusinów“. Ваша приповідка „obyczaje w kradzieży“ пригадує хорватську приповідку „na-smiχalasя сова з синиці, що вона має грубу голову“...

Доторкнувшись квестії celibату, автор пише: „Duchowieństwo świeckie patrzy na to nieraz kosem okiem, w mawiając w siebie (!), że i lud woli księży żonaty“ (543). Виходить, що автор, Познанчик, знає ліпше наш нарід, як наше духовенство. І справджується на ньому польська приповідка „mierzyć siłę na zamiary“.

Автор не тільки нашому духовенству, але й єпископам закидує „rozpolitykowanie księży a nawet biskupów“ (544). З огляду на це, що автор без застереження хвалить тільки Еппа Хомішина, ясно, що те „rozpolitykowanie“ приписує він на карб Митрополитови Шептицькому. Одначе для польського архієпископа, для пок. Більчевського, має він зовсім иншу міру. Його називає „найбільшим Еппом Польщі“ (505), бо він „zasłużył się nie tylko około Kościoła (вибудувавши 350 костелів у Сх. Галичині), ale i Ojczyźnie, bo tem samem stawił na Kresach tyleż twierdz polskości przeciwko nawale ukraińskiej“. „Jak wartownik z wysokiej strażnicy nie ustępował, jak żołnierz broni nie wypuszczał z ręki“, воюючи проти „підлого вішательського систему австрійського“, як також проти „inwazji ukraińskiej“ (507).

І тому покійний „stał się rycerzem kresowym, bojownikiem“, і його могила свідчить о „zwycięstwie żywiołu polskiego wśród morza ruskiego“ (509). Це не „rozpolitykowanie“ — „to co innego“!

Овою правдиву інвазію на Українців кінчає автор словами: „Inwazja ukraińska z 1918-19 r. nagromadziła dużo paliwa... Ale powoli stosunki już się układają, partja staroruska jest rządowi polskiemu przychylna, przysłowio wa (!) tolerancja polska winna zapomnieć zamach Ukraińców, winna ich dopuścić do równouprawnienia, a wtedy tuszyć sobie będzie można, że pod przewodem biskupów, a osobliwie Chomyszyna i cerkiew unicka tworzyć będzie wał ochronny w polskiem antemurale christianitatis“ (547-48).

О. Цешицький любить „шпирати“, нехай отже задасть собі труда, і нехай поперечитус ріжні „rozporządzenia“ ріжних, висших і низших польських władz бодай від 1923 до нині відносно до нас Українців, а переконається, як на ділі виглядає та „przysłowiowa polska tolerancja“. Але якби мав дійсно щиру волю, то й без того міг би пізнати нашу гірку дітність.

Усунення римокат. вильненського Єпископа Матулевіча. Як польські газети недавно донесли, вильненський римокат. Єпископ уступає. Його наслідником має бути Архієп. Цепляк. Польські газети так толкують справу: „Усунення Еп. Матулевіча, котрий дістав титул Архієпископа *in partibus infidelium*, є одним з наслідств конкордату, бо польський ряд в часі пертрактацій в справі конкордату жадав його усунення“. А чому жадав?

Бо Еп. Матулевіч не був запеклим ворогом Білорусинів, і польські єндеки доти по газетах і приватно напад-стували його, аж його вижерли.

Єгипетська кара. В Мадярщині в околиці міста Керекедьгаза намножилося стільки малих жаб, що застелили всю землю. Годі й ногою поступити через них. Жабчата

лізуть в будинки, до посудин, на стіл, між білля— словом: повно їх всюди. Люди боряться перед ними сіркою.

Читаєш, і стидаєшся. В числі 24. „Українського Голосу“ помістив д. Роман Дмоховський лист, який до нього написав о. Др. А. Бойчук, ректор станиславівського дух. семінара. Читаєш його, і стидаєшся... Розуміємо, що розгорячкованість, викликана боротьбою довкола целібату, може довести до гострих виразів, до прикрих, терпких обвинен, алеж годі священникови, а ще до того на визначному становищі, воювати штабаськими концепціями, якими ученики нижших клас покривляються один одному.

Ми не похваляємо „Приписового целібса“ задля драстичних сцен (без яких можна було обійтися), але в зверхній титулятурі листа називати радника суду „приписовий целібс“, а в середині „Вапа Святости“, і „Папою“ — се одним замахом убиває авторитет о. автора, а грубо нарушує авторитет Папи й цілого духовенства. Хто і як затре отсі сумні сліди такого воювання?

Пересторога. По краю ходять різні люди, які збирають жертви на церков на Пацлавській Кальварії. Подається проте до відома всіх, що до збирання жертв ніхто не дістав уповажнення.

о. Йосиф Маринович, парох.

Повідомляємо, що з сим числом розсилаємо кожному нашому довжникови чек з поданням суми залежності до кінця 1925 р. Наша каса вже випорожнилась, просимо отже сейчас вирівняти довги і присилати передплату, щоби часопис міг правильно виходити. Слідуюче число вийде подвійне і появиться в серпні.

Адміністрація.

КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ

Теодора Голіяна

спеціалісти в роботах для одягів духовенства

ЛЬВІВ, ул. Куркова 25

II. поверх

Позволяється печатати.
Львів, дня 22 червня 1925.

† Андрей
Митрополит.

Редактор-видавець **О. Д-р Гавриіл Костельник.**

З друкарні Ставропігійського Інституту під упр. А. Яськова-